

VIGILIA

IV. ÉVFOLYAM
1938 ÁPRILIS

TARTALOM:

TRIKÁL JÓZSEF: Krisztus és az Antikrisztusok.

SIGRID UNDET: Út és cél.

SIK SÁNDOR: Ments meg Uram!

ARADI ZSOLT: A harangöntő fia.

G. A. CHESTERTON: A számár.

PAUL CLAUDEL: Keresztlevétel.

MÉCS LÁSZLÓ: A nyugtalanság
tengerén.

SIK SÁNDOR: Jaj nektek!

KÉZAI BÉLA: Jeruzsálem elve-
szett.

PAUL CLAUDEL: Az Oltáriszent-
ség himnusza.

KOLOSSVÁRYNÉDARÁNYIELLA:
Olaszországi utam.

HORVÁTH BÉLA: Ének a nyuga-
lomról. — Kivonulás.

P. BRUNO: Madame Acarie.

FRANCIS JAMMES: Eucharisztia.

SEMJÉN GYULA: Huxley és a
modern regényforma.

FERTSEK FERENC: Testvérek va-
gyunk.

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG:

P. Gyéressy Ágoston: Húsvétvasárnap. — Kézai Béla: A ma-
gyar katolikus irodalom kérdéséhez. — Rónay György: Válasz.
Hb: Ha nem lesztek olyanok ...

POSSONYI LÁSZLÓ SZÍNHÁZI SZEMLÉJE MAGYAR KÖNYVEK:

Kézai Béla: Magóg fiai. — Horváth Béla: A palesztinai kérdés.

IDEGEN KÖNYVEK:

M.-M. d'Armagnac: Huysmans. — Julien Green: Leviáthán. —
Brunngraber: Rádium. Csongor és Tünde németül.

SZERKESZTIK:

POSSONYI LÁSZLÓ, HORVÁTH BÉLA, JUST BÉLA

VIGILIA

HARSÁNYI LAJOS, SIK SÁNDOR, MÉCS LÁSZLÓ, ARADI ZSOLT

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKESZTIK

POSSONYI LÁSZLÓ, HORVÁTH BÉLA, JUST BÉLA

FŐSZERKESZTŐ:

POSSONYI LÁSZLÓ

Megjelenik évente tízszer, havi

80-100 oldal terjedelemben

A Vigilia legközelebbi száma az Eucharisztikus Kongresszus előtt jelenik meg.

Előfizetési ára egy évre belföldön 10 pengő, félévre 5 pengő. Külföldre :
Romániában 400 lei, Csehszlovákiában 60 ck, egyéb külföldön 12 pengő.

Egyes szám ára 1 pengő.

Főbizománys: Cserépfalvi, Budapest, IV. kerület, Váci-utca 10. szám.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Rákospalota, Horthy Miklós út 97.
Telefonszám: 2—952—03. Postatakarékpénztári csekk számla száma: 20.668.

A VIGILIA példányonként kap-
ható minden könyvesboltban
és az IBUSZ pavillonjaiban

TRIKÁL JÓZSEF:

KRISZTUS ÉS AZ ANTIKRISZTUSOK

Küzdő Krisztus a küzdő egyházban.

Szomorú idöket élünk. A gonoszság tombol a világban. A sátán egész erejével Isten ellen lázad. Ha évezredek távolából nézzük az Úr Jézus művét, megremegünk. Hiszen a próféták jövendölték: „A nemzetek a te világosságodban fognak járni.” „A nemzetek, akiket teremtetél, eléd jönnek és imádni fognak.” S mi az eredmény? A nemzetek hódolat helyett gyűlölettel néznek Krisztusra. A keresztet derékba török és újra a pogányságot sirják vissza. Az ember szíve megremeg s kérdi: ez hát a lumen Christi, a Krisztus világossága?

Isten útjai csodálatosak! Az ember gondolatai nem Isten gondolatai! Isten látta a jövöt és tudja a világfejlődés végét; csak mi nem látjuk. S talán jobb is! A Szentírás ugyan föllebbenti a jövő fátyolát; de mi nem hiszünk. Mást várunk. Lehetetlen, véljük, hogy a világ így megromoljék, ha Krisztus él! Ha Krisztus Király! Ha Krisztus győz!

Hogyan vigasztaljuk magunkat? Tudjuk, hogy Isten mindent megtett az emberért, hogy üdvözüljön!

Elküldte Szent Fiát, hogy az embereket a vallás legfőbb igazságaira tanítsa. Közölte velök az ő Szentlelkét. Az állati embert szellemmel töltötte el. Bűneinkért meghalt és a mennyországot kiérdemelte. Az egyházat megalapította, hogy művét a világ végéig folytassa. A szentségekben a kegyelem kiapadhatatlan forrását nyitotta meg. Isten országa tehát közöttünk van és felöleli az idők és a világok teljességét. És még hozzá köztünk él.

Az Üdvözítő az Isten országa sorsát is megjövendölte. S mi tudjuk, hogy éppen nem rózsás színekkel ecsegette az egyház jövőjét. S mi borzadva látjuk, hogy minden szóról-szóra beteljesedik. Kicsiny hittel felsóhajtunk: Uram, hol van az Isten országa? Hiszen a Sátán uralmának fénye elhomályosítja a Te műveidet! Miért nem lépsz közbe? Miért nem teszesz igazságot? De az Úr akkor azt válaszolja: „Vajjon az Isten nem tesz igazságot az ő választottjainak, kik éjjel-nappal hozzá kiáltanak? Mondom nektek, hogy hamarosan bosszút áll értük. Csak-

hogy mikor majd eljön az Emberfia, vajjon talál-e hitet a földön? (Lukács, 18, 1-8.)

Megdöbbentő szavak! Hát ide süllyed-e Isten országa? Uram, lehetséges ez? S az Úr viszont megkérdezi, megtettünk-e mindent Isten országáért? Krisztus él! De élünk-e mi úgy, mint ő akarja? Alkalmasak vagyunk-e Isten országának terjesztésére? Hiszen Krisztus összes terveit, azok megvalósítását a földön emberi módon hajtja végre. Emberekre bízta; emberekkel akarja meghódítani a világot. Emberek az isteni gondolatok végrehajtói! Nincsenek légiói; csak apostolai. Nincsenek hadseregei; csak hívei. Ezek a világ meghódítói. Emberi buzgósággal építi, emeli Krisztus az ő országát. Embereken múlik tehát, ha gyöngé és gyatra Isten országa! Amilyen az Isten országa bennünk, olyan az kívül is.

De hát engedheti-e Krisztus, hogy őt legyőzzék? S ő feleli: emberré lettem! Igazságom az evangélium! Jóságom az irgalmas szeretet! Befolyásom kegyelem! Minden rendelkezésekre áll. Válgék mindez eleven erővé bennetek és Isten országa ragyogni fog. Én mindent megtettem értetek és ha dolgoztok, segítelek titeket. Minden tőletek függ!

A nehézség és a kérdés megoldása tehát rajtunk múlik és nem Őrajta!

Az Isten országa továbbá emberek országa. Az embereknek van szükségük Istenre és nem Istennek az emberekre. Isten az emberek nélkül is boldog; de boldog lesz-e az ember Isten nélkül? Azért mondom, hogy Isten segít, ha mi dolgozunk. Az utat megmutatta; a mi kötelességünk az úton előrehaladni. Krisztus az emberek célját emberek által valósítja meg. Emberi erény a világ emelttyűje. Ez az igazság! De szörnyű bűn, ha mint az Úr mondja, az ember Isten igazságát igazságtalanságában foglalja le. Ha az igazságot hamis tannal cseréli fel. Ha az ég helyett a földet akarja. És Isten helyett a sátánt imádja. És eljön az Úr és nem talál hitet.

Mintha ma éppen ezen az úton haladnánk. Az ember esze megzavarodik. Néz Oroszországba, néz Németországba; néz Amerikába, néz Spanyolországba; itthon is maga körül néz és szeme elhomályosodik. Közéleg az a világ, amelyben nyoma sincs már a hitnek. Egyes helyeken Jézus már ismeretlenebb, mint Augusztus birodalmában a bethlehemi istállóban és szent neve sok agyvelőben már nem ébreszt föl semmi képzetet. Egyetlen nemzedék élettartama alatt Krisztus országa úgy elhomályosodott, hogy

millióan mondják: nem ismerjük ezt az embert. Bizony ez szomorú!

És akkor kezembe veszem a Szentírást és olvasom: „Lesznek idők, mikor kívánni fogjátok látni az Ember Fia napját és nem fogjátok látni. És ezt fogják nektek mondani: Ime itt! És: Ime ott! És ne kövessetek senkit. Mert nincs már sehol. S az emberek mit csinálnak? „Úgy élnek, mondja az Üdvözítő, mint Noé idejében. Vagy mint Lóth idejében. Esznek, isznak, házasodnak, míg el nem jön az ítélet ideje.”

Ebben a szomorú világban az Egyház sorsa nagyon szomorú. Krisztust elvetették, de nem nélkülözhetik. „Vigyázzatok, mondja az Üdvözítő, hogy félre ne vezessenek benneteket. Mert sokan jönnek majd az én nevemben mondván, hogy én vagyok Krisztus, de ne induljatok utánuk. — Mert egyedül én vagyok a Krisztus!”

Az Úr Jézus számol Egyháza sorsával. Számol az emberiséggel. Látja az ember állhatatlanságát, földízi vágyait, és mohó kapzsiságát. Az égi embert legyőzi a földi ember. A szellemi az állati, a szentet a sátáni fajzat.

De nem csődje ez az Istennek? Ez az ember csődje! Vajjon a jó szülők felelősek-e gonosz gyermekeikért? És a gonosz gyermek nem gyűlöli-e jó szüleit is? Sőt üldözi őket. A gonosz mindig utálja a jót és azt el akarja tiporni.

Az Egyházat is sokan nemcsak elhagyják, hanem üldözni is fogják. Az Úr Jézus ezt is előre megmondotta!

Mindig borongó lélekkel olvastam azokat a zordon szavakat, amelyek az Antikrisztusról szólnak. Félve gondoltam a rettenetes időkre, amidőn majd megjelenik és Isten országát megtámadja; üldözi és ha lehet, ki is irtja. De én ezt a kort a messze jövőbe helyeztem. Valahová a világ végére. Egy ihletett pillanatomban azonban megvilant lelkemben, hiszen az Úr Jézus nem a távolba helyezi az Antikrisztust. Úgy beszél róla, mintha nagyonis közel volna eljövetele! S e perctől kezdve életszemléletem megváltozott. S ma vallom, hogy az Antikrisztus mindig közöttünk volt és van! Már Szent Pál óv a tévtanítóktól. És a Titkos jelenések könyve is az eretnekségektől. Már az apostolok figyelmeztetnek, hogy őrizzük meg Krisztus tanítását és valljuk a szent hagyományokat. Aki mást tanít, mint Krisztus, az Krisztus ellensége.

S most már másképp nézem a világtörténelmet is.

Krisztus legyőzte a világot. A régi görög-római birodalom helyét Krisztus országa foglalta el. A teljesen rom-

lott vallási, erkölcsi, társadalmi és politikai életet Isten országa váltotta föl.

Az égi ember győzött a sátáni, a földi fölött.

Az ördög Krisztust is megkísértette, de Krisztus legyőzte a sátán kísértéseit és azóta a sátán javai helyett az égiek után epedett az ember.

Az égi ember a föld színét is átalakította. A bálványozás eltűnt! A Megváltó elhozta az üdvösséget. Az emberi méltóság öntudatra ébredt mindenkiben. A rabszolgák föl szabadultak! Az erkölcstelen élet megszűnt. A szentek népe eltérébélyesedett. A társadalmi életet és jogrendet Krisztus szelleme hatotta át.

De a sátán nem nyugodott! Felébresztette a kételyt Krisztussal szemben. Ki ez a Krisztus? És megszülettek Krisztus ellenségei, a Krisztus tagadók, az Antikrisztusok. Monofiziták, monoteisták, pelagiánusok, ariánusok, stb. Szent Jeromos összezsapta kezeit és felkiáltott: az egész világ már ariánus. És mily szörnyű háborúsággal jártak ezek a hitviták. A császárok is beleavatkoztak és hullott az igazak vére mindenfelé. Úgy amint Krisztus megjövendölte. De az Úr egyúttal azt is megígérte, hogy velük lesz és Ő fog beszélni hívei helyett. „Mert én adok nektek olyan ékesszólást és bölcseséget, hogy ellen nem állhatnak és ellen nem mondhatnak összes ellenfeleitek.”

Az igazakat mégis megrémítik e szavak: „mivelhogy burjánzik a gonoszság, sokaknak kihül a szeretete.” De mindjárt vigasztal is az Úr. „De azért egy hajsza sem vész el fejeteikről. — Türelmetek által urai lesztek lelkeiteknek.” „Aki pedig állhatatos marad, az üdvözl.”

Amit Szent Máté és Márk megjövendöltek az első hat században, mind beteljesültek: Az antikrisztusok mindenütt felléptek és az igazak az Úr szavaihoz alkalmazkodtak.

„Akkor, ha majd azt mondják nektek: Ime, itt a Krisztus vagy ott, ne higgyetek. Mert álkrisztusok és álpróféták támadnak és nagy jeleket és csodákat művelnek úgy, hogy tévedésbe esnek, ha lehetséges, még a választottak is.”

De elmúlt az eretnekség kora. Az Egyház elhelyezkedett. Krisztus igaz tana győzött. Elérkeztek a keresztény századok. A keresztény hittudósok és bölcselők rendszerbe foglalták a keresztény tanokat. De voltak keresztényellenes tanítók is! Aki elolvassa a téves tanoknak azt a lajstromát (Syllabus errorum-ot), amelyeket a pápák a 13. században, Szent Tamás, Szent Bonaventura és Nagy

Szent Albert idejében elharapódzott anyagelvű és isten-tagadó nézetek ellen adtak ki, megrendül. Akkor is a Krisztusi tanoknak nemcsak nagy mesterei, hanem nagy ellenségei is éltek. Köztük Brabanti Siger.

Az eretnekek után jöttek tehát a hamis tanítók. Ezek is Antikrisztusok.

Az angol empiristáktól (Hume, Hobbes) egészen Leninig hosszú az antikrisztusok sora. Pedig Hume szülte Rousseaut és Voltairt; ez utóbbiak szülték a francia enciklopedistákat, ezek pedig a francia forradalom ateistáit és a forradalom szörnyű kegyetlenségeit. Beteljesedett, hogy: Nép nép ellen lázad és ország ország ellen. És nagy földindulások lesznek helyenként és dögvések és éhség meg rettentő égi tünemények. De mindez csak kezdete a nagy szenvedésnek."

Mert íme Németországban Kant örölte meg az ész erejét és megszülte azt a hamis idealizmust, amely mögött Feuerbach, Moleschatt és Lasalle anyagelvűsége húzódott meg. Ezek készítették útját a liberalizmusnak, melyből a szocializmus s az utóbbiból Marx és Lenin származott le. És kitört egyúttal mindenütt az üldözés Krisztus és az Egyház ellen. A bölcsélet teljes erejével döngette a kereszténység tanait. A modernizmus pedig az egész természetfeletti rendet Krisztussal együtt taposta. És e pillanatban kitört a világháború minden borzalmassága. A jövődölések nagyon is beteljesedtek! A világ összeomlása után pedig még jobban megindult a harc Isten és Krisztus ellen.

Látjuk-e tehát, kik az Antikrisztusok? Elsősorban: a bölcselők; a liberalizmus; a szocializmus, a bolsevizmus és végül a német nemzeti szocializmus. Látjuk-e az üldözéseket? Az ártatlanok kiöntött véré? Az elpusztított templomokat? A megsemmisített keresztény kultúrát? Oroszországban hiába kérded: hol van Krisztus? Nem ismerjük! Felelik.

De hát hol vagy élő Krisztus? Miért nem bosszulod meg magadat?

Az Úr Jézus utal evangéliumára! Ott mindenre példát találunk és feleli:

„Nem mondtam-e, hogy ne vetélkedjetek? és ti vitatkoztatok fölöttem, mint egykor Fülöp velem vitatkozott!

Nem mondtam-e, hogy az első legyen utolsó? és ti vitatkoztatok az elsőbségért és az Egyház ketté szakadt. Keleten és Nyugaton!

Nem mondtam-e Pállal, hogy Isten örök bölcseségét

tanulmányozzátok? s ti Isten örök bölcsességét a 13. századtól a 19. század végéig elhanyagoltátok, míg végre XIII. Leó azt újra feltámasztotta.

Nem mondtam-e, hogy az én országom Isten országa és híveim égiek és szellemiek? S mi lett az én szellemiségemből. Földi, anyagi és állati ember!

Olvassátok el, mit feleltem a kísértő sátánnak. S gondoljátok meg, miképp hallgattatok ti a sátánra!

Tehát én mindent megtettem! De ti elhanyagoltatok engem!

Ha egy hívő sem marad a világon, akkor sem érhet szemrehányás! Mindent megtettem, bár ti is megtettétek volna kötelességeket!

De Uram! nem hiúsul-e meg a te szándékod? A te nagy műved? Az emberiség üdvözítése?

Az ember szabad; amit akar, azt elnyeri. Ha életet akar, életet; ha halált, hát halált.

A földön csak terveim első része játszódik le. S ez nem minden!

A második rész, az utolsó ítéletkor lángol föl. És akkor mint Üdvözítő megdicsőül! S az egész világ látni fogja, miként szakadt el az élő vizek forrásától; a szőlőtőtől! S miért nem termett többé gyümölcsöt?

De előbb megérkezik talán az utolsó Antikrisztus. „A gonoszság titka már — így olvasom — az Antikrisztus előtt is működni fog, de valami erő egy darabig még viszsztatartja. Ezt az akadályt el kell az útból távolítani. — S akkor nyilván föllép a gonosz, kit az Úr Jézus megöl szájának lehelletével és semmivé teszi őt eljövételének fényével.” Az Antikrisztus segítségére a sátán közreműködésével még mindenféle szemfényvesztő erők, hamis jelek, és csodák is lesznek. És mindenféle csábítás a rosszra. Sokan el is vesznek, mert az igazság szeretetét be nem fogadták, hogy üdvözüljenek.” (Szent Pál Tessz. II. 2.)

És mégis az Úr Jézus az utolsó ítéletkor teljes fényében mutatja majd magát és megdicsőül. Isten országa beteljesedik. És Krisztus él az idők végéig. Az antikrisztusok kora is elmúlik. Csak mi legyünk állhatatosak és maradjunk hűek az élő Krisztushoz!

Trikál József.

SIGRID UNDSSET:

ÚT ÉS CÉL

Ha mindazok, akik a katolikus Egyházhoz hazataláltak, megterésük történetét megírnák, kiderülne, hogy talán ketten sem haladtak ugyanazon az úton. Számunkra, akik az Egyházat mint az „igazság alapkövét” elismertük, nem lehet meglepetés, hogy Rómába éppen annyi út vezet, ahány féle az emberek gondolkodásmódja.

Az ember általában gyakran igen szívesen áltatja magát azzal, hogy a tiszta igazságot nem tudja megismerni. Azt képzeljük, hogy az élet minden báját elveszítené és szabadságunknak is vége lenne, ha tényleg létezne egy igazság, egyetlen egy, amelyben minden más igazság feloldódik.

Igen sokan időről-időre fölláznak az egyszerű tény ellen, hogy kétszer kettő négy. Pedig ha ezt az egyhangú formulát elfogadjuk, akkor bizonyosodik be, hogy ezen az alapon mennyi egyéni adottság és képesség fejlődhet ki. Ha azonban az ember egyéni meggyőződésből megengedi magának, hogy úgy tegyen és számoljon, mintha kétszer kettő öt, nulla, vagy hét lenne, akkor viselni kel a következményeket is. Ide tartozik többek közt, hogy a környezet megtorlással él, ha úgy látja, hogy saját előnyei ellenére ilyen különös szám-tani rendszer szerint számolunk le vele.

Ugyanigy ismerjük valószínűleg mindnyáján — hacsak mint múltó hangulatot is — a vágyat egy olyan meseország után, amelyben kétszer kettő éppen annyi lenne, amennyinek pillanatnyilag kívánjuk.

Pedig a szabadság még egy ilyen álmöföldön is csak képzelet szüleménye. Az álmok típusainak és kombinációinak határai vannak, s az álom-élet magasabb fokon sokkal inkább törvényszerű, mintsem azt az emberek gondolnák.

Az ember azt hiszi, hogy csodálatos szabadság lenne egy olyan létbe menekülni, ahol mi magunk határozhatnánk meg a dolgok lényegét.

A valóság, amelybe születtünk, lényegében és hatásaiban már kész dolgokat tartalmaz, amelyeknek egymásközzti viszonya törvényszerű. Itt az embereknek — bármilyenek legyenek is — nem marad más út a szabadság felé, mint ki-szabadítani magukat az összefüggésnek és okoknak e hálójából. És a vége gyakran az, hogy az ember egyre mélyebbre süllyed és menthetetlenül megfullad bennük.

Ezen a világon a szabadságnak csak egy fajtájához juthatunk el; erre gondolt Jézus, amikor azt mondja „*az igazság megszabadít benneteket.*” De ha az ember ezt az igazságot megismerte és kikerülte a veszélyeket, úgy hogy nincs többé az az érzése, mintha előre meghatározott normáknak lenne

minden segítség nélkül kiszolgáltatva, — még akkor is nehezen kell ezért az eredményért harcolnia azokkal a szellemekkel, amelyekről azt hitte, hogy már megszabadult tőlük. Ezekhez tartozik mindenekelőtt a kísértés, hogy visszapillant-sunk, s visszaálmodjuk magunkat a mi régi álmorszá-gunk-ba, ahol kétszer kettő annyi, mint amennyinek szeretnénk.

Az önmagában még eléggé érthető, ha a mai ember minden találékonyságát felhasználja arra, hogy az Egyház tekintélyét kijátssza. Különb-en ez az igyekezet, hogy magunkat ne hagyjuk megkötni, ez a belső lázadás ama Egyház ellen, amely auktoritásának elismerését mindig nyíltan kívánta, nemcsak a modern emberben van meg. Ugyanez a lázadás nyilatkozott meg már Jeruzsálemben is az év Húsvétja előtt, amikor Urunkat megfeszítették.

A legtöbb konvertita nem tudja saját fordulását megmagyarázni, nem tudja megmondani hogyan győzte le saját félelemből és bizalmatlanságból eredő ellenállását az ellen, aki az Út, az Igazság és az Élet. Mert ez csak titokzatos, természetfeletti erő segítségével történhetett. Az Istent ismerők kegyelemnek nevezik ezt.

Mi nem tehetünk egyebet, mint egyszerűen kijelentjük, hogy miként történt, hogy egy szép napon ellenállásunk indokolatlannak tűnt föl. Mert egyrészt bizalmatlanok vagyunk minden tekintély iránt, mely erről a világról való, másrészt azonban *minden ember lelke mélyén vágyik is a tekintély után.*

Tanítókat akarunk, akik taníthatnak bennünket valamire, vezetőket keresünk, akik tiltanak és parancsolnak, és szeretnénk fölnézni olyasvalakire, akit csodálhatunk, akit bizalmunkkal és lehetőleg szeretetünkkel is megajándékozhatunk. Már fiatal koromban nem kellett túl nagy éleslátással bírnom ahhoz a felismeréshez, hogy az emberiségnek ez az auktoritás utáni vágya akkor még nem mutatkozott olyan nagy mértékben, mint ahogy napjainkban tapasztaljuk.

Igy tehát most ez a kérdés: azért vágyunk-e az auktoritás után, mert mint teremtmények meg akarunk hajolni az előtt, aki egyedül gyakorol jogot felettünk, mint auctor vitae, a test és lélek teremtetője?

Abban az iskolában, amelybe jártam állandóan azt mondták nekünk gyermekeknek: „Magatoknak kell gondolkodnotok.” De ha ezt a tanácsot úgy ahogy tőlem tellett, megfogadtam és azután másképpen gondolkodtam, mint ahogy a felnőtt véleménye szerint gondolkodnom kellett volna, a tanítók igen kellemetlenül lepődtek meg. Ezek a tanítók úgy vélték, hogy csak ellenkezésből, szerényletlenségből vagy azért gondolkazhattam másképen, mert tudatlan, igaztalan emberek elcsavarták a fejemet! Az igazgatónő a nőkérdés előhar-csaihoz tartozott, ebben az országban, az iskola szelleme pedig megfelelt a kilencvenes évek liberizmusának, „szellemi szabadság, haladás, felvilágosodás” voltak a programpon-tok, Wergeland és Björnson a mozgalom pártfogói.

Ennek a szellemi iránynak némely emberében — és így mindmáig bennem is — sok megmaradt abból, hogy idealizmusának, ösztönének, hazájának, nemének, társadalmi osztályának, vagy általában az emberiségnek kell szolgálnia. De régen, még mielőtt felnőttem volna, megértettem, hogy emberek, akik előítélettől menteseknek, moderneknek, sőt radikálisoknak mondják és tudják magukat, sokszor érthetetlenül igen korlátoztak tudnak lenni. Korlátolt vagy bigott nem jelenti azt, hogy az ember magát csálhatatlannak, másokat azonban tévelygőnek gondolja, korlátolt inkább az, akiből hiányzik az emberi fantázia, a magunkat mások helyzetébe való beleélés képessége, az a képesség, hogy a másikat, akinek véleménye a mienktől eltérő, jóhiszeműséggel és megbecsüléssel illessük.

Akkoriban általában a konzervatív körökben is általános volt a szűkkeblűség. De az én fejlődésembe a konzervatívok sohasem tudtak beilleszkedni, mindig távol állottak tőlem. És azok, akikkel később találkoztam, talán akkor, amikor irodában dolgoztam, nem úgy bántak velem, hogy érdemes lett volna szorosabb ismeretséget kötnöm velük. Mindig az volt az érzésem, hogy a dolgokat több nyugalommal és valahogy felülről nézik.

Az első ember, aki nekem az akkori életszemléletet összefüggően elmagyarázta, az a pap volt, aki konfirmált. Ez nagyon lesújtóan hatott rám. Úgy tűnt föl nekem, hogy Isten, legalább is azon a környéken és tőlünk lányoktól, nem kíván egyebet, mint háziasszonyi tudást és legfeljebb negatív képességek ápolását. Belsőleg teljesen felkavart a hatodik parancsot megbeszélése. A pap tulajdonképpen csak az elemi iskolás lányokhoz fordult. Óvta őket attól, hogy szabad délutánjaikon férfiakkal szórakozzanak és hogy kitarasszák magukat. És ehhez egy megrázó esetet mondott el egy fiatal lányról, akit nemrégén egy kórházban látogatott meg: „Ott feküdt rokkantan — egyetlen csók miatt!” Bosszankodva gondoltam magamban, hogy nem is annyira a lány érdemli meg a kárhozatot, hanem ő, a csábító! Jól tudtam már akkor, hogy a jó társaságbeli hölgyek sokszor sokkal súlyosabban vétkeznek. Tudtam házasságtörésről és hozományvadászatról, és hallottam, hogy az úgynevezett „jó parti” testileg beteg, lelkiismeretlen, szívtelen üzletember.

Ki várhatta volna egy lelkésztől, aki annyira korának gyermeke volt, hogy a szűzi tisztaság képét, mint magáért való értéket tárja elének, mint valami erőforrást, s nem mint olyan aktivumot, amelyet „a házassági piacon érepcénnre lehet váltani.”

Szerencsétlen és a gúny örökös céltáblája volt az akkori fogalmak szerint a „vénkisasszony”. És amit Luther a szűzességről írt, az alaposan ellene hangolt engem. A lányiskola befolyása nem múlt el a lelkemből nyomtalanul.

Abban egy pillanatig sem kételkedtem, hogy az a lelkész a saját igazságáról meg van győződve, és hogy adott esetben

képes lenne az ő kevésbé vonzó istenfogalmáért szenvedni, sőt magát fel is áldozni. De az sehogys sem ment a fejembe hogy az ő felfogása a kereszténységről jogosabb lehet, mint egyes más változatok, amelyekkel már szintén találkoztam. Közben a bérmlási előkészületek alatt megvilágosodott bennem, hogy én nem hittem *ebben* a vallásban, bár halványan képzeletemben élt, hogy fiatalabb koromban mindezek ellenére valamilyen összefüggésben voltam vele.

A lutherizmusnak, ahogy én tapasztaltam, az volt a végzete, hogy minden vallásos beállítottságú protestánsnak, akivel találkoztam, megvolt a maga „*személyes meggyőződése és önálló felfogása*” arról, hogy mit jelent kereszténynek lenni. Egy például az a Krisztus-kép, amelyet az én hitoktatóm tárt előm, sokkal szeretetreméltóbb volt, mint az, amelyet egy előkelő nyugati lelkész adott. Ez humánus volt, emberi, de mégsem emberibb, mint a legnemesebb emberiség, amelyet én el tudtam magamnak képzelni, de nem „minden józan elgondolkozáson felül” okos.

A liberális idők ifjúságának nagyobb részével egy nézetem voltam, azt a felfogást illetően, hogy a hit magánügy, sőt ízlés dolga. Csakhogy én akkor keveset törődtem egy olyan Istennel, aki semmi másra nem volt használható, mint hogy igent mondjon az én elképzeléseimre, amelyeket az igazságról és igazságtalanságról, becstelenségről és erkölcsről alkotam magamnak, hogy helyeselje az én elképzelt ideáljaimat vagy előítéleteimet, hogy ezek a gondolatok alapján véve az én természetem és nevelésem következményei voltak, azt már akkor tudtam; nekem magamnak kellett érték jóállanom és nem volt szükségem arra, hogy egy Istent konstruáljak magamnak, akinek a helyességében előre bizonyos voltam. Istent, mint abszolút másvalakit, aki mégis lehajol hozzám, akinek az utai nem az én utaim, akinek az akaratja teljesen eltér az enyémtől, de aki az én utaimat az övéhez arányíthatja és az én akaratomat az ő szent akaratával összehangba tudja hozni, ezt az Istent még nem mertem magamnak elképzelni.

De hiszen, akik a kereszténység nevében beszéltek hozzám, saját begyökeresedett gondolkozásmódjukat és elképzeléseiket nemcsak ezzel a névvel takargatták, sokan közülük a történelmi kereszténységet mint tarthatatlant visszautasították, bár egy keresztényi színezetű erkölcsről, ha csupán meg-gondolásból is elszakadni nem tudtak. A Jézus Krisztusban való hitet, abban a Jézus Krisztusban, aki „igaz ember és igaz Isten”, eldobták maguktól. Jézust, az ács fiát, mint ideális embert vagy mint emberi ideált képzelték el. Dogmákat, természetfeletti inspiráció nyomán — ha emberek által is — megalkotott igazságokat, nem ismertek el, de nem hittek valami vallásos megérzésben, megélésben, a vallási zseniben!

Engem nem tudtak rávenni arra, hogy valamilyen formában is ilyen ember-istenítést helyeseljek, én nem akartam a vallásos ihletben hinni, még annak sem, aki azt mondta, hogy

„szelíd és alázatos szívű vagyok”. Mindenesetre önhittségnek és merészségnek tűnt fel nekem az ellenségnek ezt a szemébe vágni, ha az, aki így beszél, nem több, mint zseni! Hogy a történelmi Jézus zseniális ihlettséggel az emberek istenfogalmának kifejlődését sokban elősegítette, ezt bebizonyítottanak ismertem el (anélkül, hogy bizonyítékok után kutattam volna). És abban az időben — legalább is ha tovább nem gondolkoztak — általában azt akarták, hogy a fejlődés egyértelmű legyen az előrehaladással. Így nekem magamnak nem kellett állást foglalnom abban, vajjon 1900 évvel ezelőtt egy héber fiatalember járt-e a földön, hogy a népet biztosítsa arról, hogy bűnei meg vannak bocsájtvá. És még hozzá ezt a kérdést tette föl: „Vajjon ki vethet a szememre valamilyen vétket?” Saját tapasztalatából így nem tudhatta, milyen érzés az, amikor az ember valakinek olyasvalamit tett, amit minden pénzért meg nem történtté szeretne tenni, vagy milyen az, amikor a legszebb elhatározásokhoz hűtlenek lettünk és azután valamit soha nem tudunk magunknak többé megbocsájtani. Én tudom, mit jelent mások iránti szeretetlenséget megbánni, titkolt gyávaságot, hanyagságot, ahol a hanyagság megbocsájthatatlan volt. Mert az én humanista magánvallásom természetesen nem segített engem ahhoz, hogy úgy éljem az életet, ahogy örömem telhet saját magamban. És másokkal, akik az életet látszólag megkönnyítették maguknak, szintén nem akartam magam összehasonlítani. Először is: nem ismertem belső életüket, és nem találtam helyénvalónak, hogy ítélkezzem felettük. És azután: amennyire én ismertem őket, sohasem akartak olyan magas lóra ülni, mint én! Si non est deus, non est bonus — akkor még nem tudtam, hogy nagyon régen valaki ezt már kimondta, de annyira ismertem a világtörténelmet, hogy tudjam, a történelmi kereszténység egy olyan Jézust tanít, aki bűnöket bocsájthat meg, mert ő egyben Isten és Teremtő, és mivel mindennel, amivel magunk vagy egymás ellen vétkezünk, elsősorban ellene vétettünk! Megbocsájthatja a bűnöket, hiszen az övé minden hatalom az égben és a földön, még az is, hogy mások ellen elkövetett hibáinkat jóra fordítsa. Őt vallotta meg egykor Szent Olaf, mikor pogány idegenek hajlandónak mutatkoztak, lenyűgöző királyi egyéniségétől elbűvölve arra, hogy az ő hitét kövessék: „Ha úgy akartok hinni, ahogy én hiszek, akkor a következő tanítást kövessétek: higgyétek, hogy Jézus Krisztus az ég és föld és az összes emberek teremtője!”

De tulajdonképpen csak Renan „Jézus élete” és egy sor más, Krisztusnak csupán történelmi Jézussá kicsinyítésére törekvő kísérlet után értettem meg, hogy milyen valószínűtlen az, ha valaki, aki ezekhez a fantáziaalakokhoz oly kevésbé hasonlított, hátramaradott barátait olyan életre-halálra menő kalandra bátorítja föl, ahogy az apostolok történetében látjuk!

Hogy Jézus emberi alakban Isten, és az ő Teste az Egyház, amelyben 1900 évvel ezelőtt véghezvitt keresztáldozatát az emberek nemzedékről nemzedékre újra átélik — ez a hit

még messze volt tőlem. De amit bizonyos fokig már megértettem, amit már világosabban láttam, hogy az új vallásrendszereknek, amelyek vagy istentelenségen alapultak, vagy pedig az istenített ember egy fogalmán, éppen úgy nem volt tudományos alapjuk, mint a régi vallásoknak.

Ellenkezőleg, csak képzelt nagyságokkal dicsekedtek, és alig jelentettek többet divatnál. Egyes állítások, amelyek akkor mindennapiak voltak, és amelyeket — sajnos — kritika nélkül én is magamévá tettem, sokszor teljesen jelentőség nélküliek voltak, vagy pedig az idők szellemi irányaihoz és az akkori lelki szükségletekhez szabattak.

Nem is tudom például, hányszor hallottam: Isten csupán vágyképzet, vagy: a túlvilági élet dogmájának alapja és eredete az, hogy az emberek több élet után vágyódnak, mint amennyiben a földön részük lehet. Megértettem, hogy az első állítás kétélű fegyver, t. i. nem hittem, hogy azok a szabadgondolkozók, akiket ismertem, egyáltalán valamilyen isten után vágyódtak volna, sőt a legtöbben egyenesen Isten-ellenesek voltak. Magamban beismertem, hogy ez gyakran velem sem volt másként.

Továbbá: tudtam, hogy az emberek a túlvilági életben a biztató Hades-elképzelések nyomán hittek, mintegy szükségképpen, mert a halál tényével számolniuk kellett! A magam részéről sohasem tudtam a túlvilágot olyan formában elképzelni, hogy az egy örök élet szempontjából ne lett volna unalmas, mint ahogy a földi dolgok is azért kedvesek nekünk, mert tudjuk, hogy mulandók.

Az évszakok szépségei, csodái megkapnak bennünket, mert tudjuk, hogy közeledik a kikelet, amelyet mi már nem érünk meg és leesik egyszer az első hó a mi sírhantunkra is!

Igy van ez kedveseinkkel is: ragaszkodnánk-e annyira hozzájuk, ha nem tudnánk, hogy végül a halál elvlaszt bennünket?... ha az élet már előbb nem gondoskodott erről!

Ez megint a régi történet volt: a mások hitét vagy balhitét, mint idioszinkráziát utasítottam vissza, de beláttam, hogy az *én egyéni elveimnek sincsen nagyobb értékük*. Természetesen építhettem „saját erőmre és tehetségemre” ha tudtam is, hogy nem sokkal dicsekedhetem. És azok, akik régebben ilyen szegényes hittel megelégedtek, ezt a hitet csak mint utolsó menedéket ragadták meg, hogy jól-rosszul keresztül tudják magukat verekedni ezen a földi életben. Bizonyosan nem tartották sokra az istenfélelemnek ezt a módját, de legalább nem színeltek, hogy a játékbán, a szeretetben vagy a harcban hiszik a testvériséget. Nem szabadulhattam meg attól az érzéstől, hogy ha az ember így teljesen magára utalva él, valahogy áruló — ha nem is tudtam megmagyarázni, mi itt az árulás és ki ellen követték el. Mert én — hittem a testvériségben az emberek között, s ha nem is tarthattam őket tökéleteseknek, korlátoltakra és intelligensekre, jókra és rosszakra, bátrakra és gyávákra osztályoztam őket, de mindnyájukat természetüknél fogva megbízhatatlannak tartottam.

Csak kevesekben bíztam, de éreztem, hogy ha az igaz volna, amit egykor a mi gyermeklányunk, az üdvhadsereg katonája mondott: „Mennél nagyobb bűnös, annál kedvesebb Isten előtt” — akkor Neki az emberi szempontból legtökéletesebb lelkeket kellene legjobban szeretnie, hiszen ezek ki vannak téve a veszélynek, hogy szívükkel és eszükkel nagyobbat vétsenek, mint azt a közönséges vámszedők és bűnösök csak álmodhatnák is.

Minden emberi adottság és képesség, amely az egyeseket tanítókká, vezetőkké, vagy úttörőkké emeli, vétessé teszi az embert, tudva vagy tudat alatt, híveikkel szemben, hogy ha személyes felelősségérzetükben nem egy felsőbb hatalomhoz rendeltnek érzik magukat, amely az emberiség fölött áll, és azt a kezében tartja. A kereszténység legalább így tanította, és ezt olyan módon, hogy ez tökéletesnek és valószínűnek látszott minden más világnézeti recepttel szemben.

Az emberi szolidaritás csupán abban áll, hogy mindnyájan örökösei vagyunk egy megbukott vállalkozásnak — a bűnbeesés utáni csődnek! Amely, mivel mindnyájan képtelenek vagyunk cselekedeteinkben egy bizonyos holtpontra jutni, azóta megakadályoz bennünket abban, hogy felebarátainkkal szemben igazságosak legyünk. Itt egy felső hatalomnak kell beavatkozni és megváltani bennünket: A keresztény Egyház azt tanítja, hogy ez a felsőbb hatalom Krisztus, Isten, aki egy asszonytól született, emberi alakot és természetet öltve magára. Amidőn bűneinkért életét áldozta, a mi utunkat egyengette az örök élet felé; nem egy olyan alvilág felé, amelyet az emberek csak idegenkedve és félelemmel tudtak elképzelni, hanem egy igazi Istenben és Istenhez való élethez, egy boldog örökkévalósághoz — elképzelhetetlenhez — érthetetlenhez! De már itt is megtudhatunk az Istennel való összhangról annyit, hogy tudniillik az életben bizonyosak vagyunk. Egy vég nélküli élet is üdvösség lehet, amint lelkünk állandóan abból az erőforrásból merít, amelyből minden élet e földön fakad.

Annyira jutottam, hogy beláttam: az én egyéni helytelen elképzeléseimben bízni nem lehet — de Istenben mégsem hittem. Bizonyítékokról, amelyek valakit saját akarata ellenére a kereszténység elfogadására kényszerítsenek, mint ha pl. a botanikában valaki egy kísérletileg bebizonyított növénycsaládfát elfogad — szó sem lehetett. Hogyan mondhatta volna akkor Krisztus: „Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni, aki pedig nem hisz, elkárhozik.”

Ez nem azt jelenti, hogy az ember ne hallgasson saját ítélőképességére, ellenkezőleg, inkább azt jelenti, hogy az ember végül is *szabad akarattal választhat*: vagy belegabalyodik saját magába és elvész az egoizmus poklában, vagy pedig hagyja, hogy Isten az önimádat kötelékeitől megszabadítsa, megváltsa és alkalmassá tegye őt az örök fejlődési lehetőségekre.

Nem marad más hátra számomra, mint hogy egy lelkészhez menjek és megkérjem, magyarázzon meg nekem mindent,

amit a katolikus Egyház tanít. Abban nem kételkedtem, hogy ez az az Egyház, amit Krisztus alapított. A katolikus Egyház rendeltetése iránti érdeklődés egyet jelentett számomra azzal, hogy kutassam Krisztus hatalmának eredetét. A reformáció története mindig mint a kereszténység elleni lázadás leírása tűnt föl nekem, olyan hívó lelkek lázadása, akik szubjektív ájtatosságukban azt remélték, hogy van egy igazi kereszténység, amely talán jobban hasonlít az ő elképzelt ideáljaikhoz, mint a meglévő Egyház, úgy ahogy mutatkozott, egy olyan világban, ahol a szent gyakran emberi kezeztől szenved erőszakot.

Az általános ellenvetések a katolikus Egyház ellen, ahogy hallottam őket, azt a benyomást tették rám, mintha halványan azt képzelném, hogy az általános előítéletekben valami igaz is lenne. És két szempontból — valóban így is van! Először: illúzióinktól nem válunk meg szívesen, hogy azokat egy hatalmas Egyház szétrombolja. És azután, itt van az a bosszúságunk, hogy mindenkor voltak rossz katolikusok! Az utóbbi sötét háttérül szolgál a szentek egyességének fényes dogmája számára.

A mai embereknek — úgy vélem — jobban kell megérteniük, mit jelent ez a mondat: „A szentek érdemei az a vagyon, amelyből az Egyház fogyaszt és él.” Mert éppen most tudják meg nemcsak a katolikusok, hanem általában minden keresztény, hogy a kereszténységnek bűnhődnie kell azért, amit minden egyes ember közülünk Isten és felebarátai ellen vét. Semmi sem köti úgy az embert, mint Krisztus misztikus teste. A szent-kultusz, amit az Egyház kezdettől fogva tudatosan ápolt, tulajdonképpen természetünk kiirthatatlan szükségletét elégíti ki. Mi akarunk hőseket tisztelni. Jobb hiányában hősök helyett gyufakirályokat, rekordereket, filmsztárokat, művészeket és másokat istenítünk. Valakit piedesztálra kell emelnünk, hogy benne saját magunkból is isteníthessünk valamit.

A szentekben Isten azokat a szándékait valósította meg, amelyeket eredetileg mindnyájunkkal tervezett, amikor — hogy a szentmise szavait használjuk — az emberi méltóságot csodálatos módon alkotta meg, és még csodálatosabb módon megújította. A szentek tisztelete a leghelyesebb feloldódása annak a lelki kényszernek, hogy hőseket tiszteljünk, mert itt nem tudjuk velük együtt — nyomorultul és együgyűen — magunkat is isteníteni.

És Mária tisztelete? Nekem egészen természetesnek látszik. Aki hiszi azt, hogy Isten emberré válván megváltott minket, az ahhoz, aki őt szülte, csak olyan érzésekkel közeledhet, mint amilyen mást meg nem illehet: tiszteletteljes, gyöngéd, mély hódolattal, földi életének nehézségei iránti megértéssel, Isten országában való fölmagasztaltatásán örülve, mert, ha Jézus „Isten és Mária fia”, akkor a fiú Mária gyermeke és az anyja az Ő anyja örökké. Ő a teremtő, az Anya a teremtmény!

Lelkiismereti kényszer, lelkiismereti szabadság? Nekem úgy tűnt, hogy azok, akik a lelkiismereti szabadságot legin-

kább prédikálták, éppen azok olyanok voltak, akiknek nagyon jól esett volna, hogyha valaki tág lelkiismeretüket erős kézzel megfékezte volna. Némelyik megengedhetőnek találja, hogy felebarátja jó hírnevével úgy játsszon, mint ahogy én pogány koromban sem tettem volna. Ki tudja, a lelkiismeretem szólalt-e meg, vagy szüleim nevelésének hatása volt-e ez? Nekem úgy mondták mindig, hogy az ember oly kevésbé ismeri felebarátait, hogy legfeljebb azt mondhatja: „Másképpen kellett volna viselkedniük.” A szenzációhajhászok rendszerint „lelki szegények” és mint az együgyűeknek, nekik is van gyakran érzékük a tisztaság iránt. Sohasem vitathattam el tőlük a jóhiszeműséget és a lelkiismeretet.

Mi mindent követtek már el az emberek egymás ellen! Allíthatnám talán, hogy azt a sok szenvedést meggyőződésük ellenére okozták egymásnak? De éppen azért, mert oly kevésbé bízom abban, hogy az embereknek lelkiismeretük a helyest diktálja, merjem hinni, hogy az emberi lelkiismeret felsőbb vezetés nélkül boldogul?

Mivel hiszem, hogy Jézus Krisztus Isten és Teremtő, hiszem azt is, hogy Egyházát úgy alkotta meg, ahogy az emberek számára a legjobb.

Nehezebb szavakkal kifejeznem azt, hogy Isten mit adott Egyháza által nekem.

Ő maga mondta, hogy a békét adja nekünk, más békét, mint e világé. Az Ő békéje a teljes csendesség, a tó mélyének csendje. Sem jó idő, vagy szél, amely a tó fölszínét fodrozza, sem a tenger fenekén élő lények létharca nem érinti ezt a csendet. Isten országa mélyen bennünk van, saját nyugtalan-ságunk hullámverésétől körülvéve, amely félig valóság, félig képzelet. Arról azonban meggyőződhetünk, hogy Isten meg nem sejtett módon — még saját ellenszegülésünk ellenére is — még ha mi, ár ellen úszva, tiltakozunk is ellene — örökké bennünk lakozik.

Fordította R. Csajka Zsuzsa.

S I K S Á N D O R :

M E N T S M E G U R A M !

A virágtalan, gyümölcstelen ágtól,
A meddőségtől, lanyhaságtól,
A naptalan és esőtelen égtől:
Ments meg Uram a szürkéségtől!

Édes az ifjak méntás koszorúja,
Fehér öregek aranyos borúja,
Virága van tavasznak, télnek:
Ne engedj Uram, koravénnek!

Csak attól ments meg, keresők Barátja,
Hogy ne nézzek se előre, se hátra.
Tartsd rajtam szent, nyugtalan újjad,
Ne tórd, Uram, hogy bezáruljak!

Ne hagyj, Uram, megülednem,
Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne tűrj megállni az ostoba *van*-nál,
S nem vágyni többre kis mái magamnál.

Ha jönni talál olyan óra,
Hogy megzökkenne vágyam mutatója,
Kezem kezedben ha kezdene hűlni,
Más örömén ha nem tudnék örülni,

Ha elapadna könnyem a más bűnén,
A minden-mozgást érezni ha szűnném,
Az a nap, Uram, hadd legyen a végső:
Szabadíts meg a szürkéségtől!

A HARANGÖNTŐ FIA

Ennek az embernek ott a kilencvenesben olyan nagy híre volt, hogy mielőtt a cellába érkezett volna, izgatottabban vártuk, mint egy minisztert. S csak másnap kellett volna sürolni a szabály szerint, de Gyula cigány az idegen iránti tiszteletből vállalkozott rá, és az erős kefével végigdörzsölte a padlót. A falakról leszedték a pókhálókat, a rácsok közül a port, az asztal lapjáról kiradíroztuk a ceruzafoltokat és úgy ültünk a simára vetett ágyaikon, mint a jófiúk.

„Ez az ember” idáig a földszinten volt és a sétánál nem láttuk soha. Úgy képzeltük, hogy magas, hatalmas, szálas alak lesz, hiszen ez illett nagy híréhez és csodálatos tetteihez, melyekről minden cellában már hetek óta tudtak. Bejárta a világot — mondta ez a hír, — volt kukta, szakács, építész, pincér, portás, rendőrségi alkalmazott, élt Stokholmban és Nizzában, ült a római börtönökben és a párisi Santéban és halomra csapta be a hiszékeny gazdagokat s füttyülve ment tovább, ha sikerült belőlük kihúznia a pénzt. A fogház nagy része legendás dicsfénnel vette körül ezt az embert, aki csak „véletlenül” került börtönbe. A legenda úgy szólt róla, hogy két három hónapnál tovább sehol sem maradt. Nincs bizonyíték ellene. Ki kell ereszteni. Vagy pedig megszökik. A fogházlakók kebelét dagasztotta a büszkeség, ha erre az emberre gondoltak. Ennek sikerül!

Am, „ez az ember” nem jött. Hiába viselkedtünk olyan csendesén és szépen, elmúlt a dél is és még mindig nem nyílt az ajtó. Ebéd után nagyobb lett a meleg és kint s a folyosón csörömpöltek a csajkák. Most nem akartunk játszani, mert még mindig vártunk. Hideg vízzel locsolgattuk egymást, lihegtünk, de nem feküdtünk végig az ágyaikon, bár az őr most beszólt, hogy szabad, mert nagy a meleg. Öt óra felé már egészen elernyedtünk a várakozásban. Kedvtelenül fogtunk hozzá a vacsoránkhöz. Dühösek voltunk, idegesek, becsapottnak éreztük magunkat, mert az ágy még mindig üres volt és attól féltünk, hátha valami közönséges betörőt tesznek be hozzánk, akit előbb meg kell mosdatnunk. És nem őt, a nagy embert. Ő nem sétált a többiekkel, annyira félték tőle. Tizenkét fogházőr közötti négyszögben mozoghatott csak az udvaron s valamennyinek élesre töltött karabélyá lövésre állt kezében. Az örök között kackiásan, hencegően, magát illegetve sétált ő, — képzeltük, — aki egyszer biztosan fittyet hány a tizenkét karabélyának is és hipp-hopp átugrik a falon és megugrik a csodálkozó, megdermedt fogházőrök szeme elől.

* Részlet a szerző sajtó alatt lévő *Az ég a rács mögött* c. regényéből.

De most már gyűlöltük, mert becsapott bennünket, nem jött hozzánk. E percben még senki se merete volna detronizálni, még senki sem állította, hogy a legenda nem igaz.

Villanyoltás előtt csoszogás kezdődött az ajtónál. Az ör sokáig matatott, amíg beletalált a kulcslukba. Erről tudtuk meg, hogy az öreg Pásztorról volt szó, aki lusta volt felgyújtani a villanyt, kézilámpáját pedig három hete nem hordta magánál. A legtöbb fogoly, aki szökni akart, az öreg Pásztort szemelte ki magának, hogy majd őt üti le.

Az ajtón egy vézna, alacsony, durva vászon rabruhába öltöztetett fiatalember bujt be. Ennek a vézna fiúnak kopaszra nyírt feje volt, arcán sárga foltok, ide-oda ugráló kis gombaszemei beesettek, ajka leffedt, orra tompa, a vállait izgékonyan mozgatta és nagy lépésekkel jött be a cellába. Ismertük ezt a tipust. A lépteiről. Kissé meghajlottan, sunyin, előre kémelve és mégis hátra nézve, a nagyvárosi züllött fiatal zsebmetszők léptek így be hozzánk, akiket éjszaka csípett el a razzia. A különbség csak az volt közöttük, hogy ennek a fiatal embernek a szeme ide-oda járt és vállait idegesen emelte.

Fütyörészve nézett végig a cellán, nem köszönt s műértő szemmel vizsgálta a rendet. Mosolyra húzta a száját, mint aki érti, hogy miről van szó. Cókókját, mely egy batyuba volt kötve, letette az üresen álló ágyra.

Mi fel akartunk ordítani, mert úgy éreztük, hogy megszenteltelenítette ezt az ágyat. A fekvőhelyet Neki tartottuk fenn, annak, akit vártunk, aki színessé teszi egyhangú életünket, mesél majd óriási kalandjairól, képzeletben végigszáguldunk Európán és Amerikán. Mert Ő, a nagy hős, a fogházak réme, aki minden hónapban megszökik — ott is járt.

Ebben a percben olyasvalami történt, amire senki sem számított. A sápadt, beteges fejű idegen nagyot köpött a padlóra. Ez több volt a soknál.

Laszenyik, az útlevéltamisító látta, hogy valamennyien remegünk. Nyelt egyet, arca eltorzult, odament az idegenhez és szó nélkül arcul ütötte. A pofon nagyot csattant, visszhangzott tőle a cella. Egy-két pillanatig azt vártuk, hogy az őr is benéz.

Az idegen rémülten húzta össze vállát, szepegetve nézett Laszenyikre, szemei ide-oda jártak és méltatlankodva szólalt meg:

— De uraim...

Gyula cigány erre odaállt eléje, meglobogtatta előtte több kiló súlyú kezét. Hangja nagyon lenézően csengett.

— Ne urazz, hanem köszönj, ha bejössz és mutakozzáll be. Akkor majd nem ütnek pofon.

Gyula nagyon adott a cella tekintélyére. Már három hónap óta együtt volt a társaság, ami nagy szó volt. Senkit sem helyeztek el, kilátás volt arra, hogy még legalább négy hónapig együtt lesznek. Gyula magáévá tette mindig a közös ügyet

s ő volt a legelső, aki szemügyre vette az illetéktelenül belolakodott jövevényeket.

Az idegen magához tért. Mint bohózatokban a „negédes” ifjú, felvetette fejét s magyarázó mozdulatot tett jobbkarjával. Most már elemében volt.

— Ja vagy úgy — mondotta, s felhúzta lábait az ágyra. — Azt hittem, tudják az urak. Gorek vagyok.

Dermedt csönd, rémült összehúzódás fogadta ezt a bejelentést. Gorek volt Ő, neki készült a fogadtatás, őt vártuk. A helyzet a szerencsétlen körülmények folytán most olyanná lett, hogy szinte bocsánatot akartunk valamennyien kérni. De az elkövetett hibákat nem lehetett jóvátenni. Laszenyik kezének nyoma még ott égett az arcán, Gyula cigány szégyenlősen hátra rakta többkilós mancsait. A saját bálványunkat döntöttük össze. Őt vártuk, de erre nem számítottunk. Nagynak hittük és erősnek s kaptunk helyette egy vézna kis fiút. Amikor este levetkőzött, láttuk, hogy alig van rajta hús. A hangja visító, éles, idétlen gyerekhang volt, s az egész emberben nem találtuk sehol se nyomát a nagynak, a hősnek. A békához hasonlított ez az ember. Nem tudtuk, hogy viselkedjünk vele szemben. A hős számára előkészítettük legjobb falatjainkat. Aki kintről kapta a kosztot, az már tegnap este eldugott néhány szem cukrot, süteményt, sült libát, hideg rizst. Összekapartuk a csempészt cigarettákat és három egész sodrásra való dohánnyal akartuk megkínálni. Egyetlen szál gyufánkat neki tartogattuk. Mi továbbra is a tűzszerszámmal foglalkoztunk. Tegnap este óta vasaltuk az ágynak. Felváltva egyengettük lepedőjét, frissen, hidegen tartottuk a szalmazsákot, bögréjét díszhelyre tettük s most megjelent a béka.

Bemutatkozását csönd követte s ez a csönd egész másnap reggelig tartott. Tisztelettel viselkedtünk vele szemben, de éjszaka, mikor már aludt, haditanácsra gyűltünk össze, mert gyanus volt nekünk ez az ember. Ő volna Gorek, a nagy szélhámos, a nemzetközi betörő, a híres rivierai bandavezér, aki csak aranyat, elefántesontot és drága festményeket lopott. Az ezüstöt kihajította az ablakon. Őneki szolgált volna a montecarlói rendőrség alprefektusa, akinek néha konckokat dobált egy-két aranygyűrű, vagy briliáns alakjában s a rendőr hallgatott. Ez volna, ez a vékony, izzadtkező, útálatos, lehetetlen ember. Akit már meg is vertünk. Nem lehet tisztelni. Mentőgondolat is feltámadt bennünk, hátha hazudik. Hátha nem ő Gorek. Hátha az egész csak csalás, holnap reggel döngő léptekkel nyitja ki neki az ajtót maga a fogházigazgató. A tizenkét fogházor sorban áll majd a folyosón és a hájas puffadtképu fogházigazgató alázatosan hajlongva mutat neki utat.

— Parancsoljon...

Reggel a legelső dolgunk volt suttyomban megkérdezni az őrt. Barátságos viszony fejlődött ki már közöttünk ezen hónapok alatt és közénk valónak éreztük.

— Ez a Gorek?

— Ez, — mondta bizalmasan az őr. — Gorek Tivadar. A harangöntő fia.

Ez a mondat új színnel gyarapította Gorek nálunk megtépzott hírnevét. Harangöntő? Erről nem hallottunk. S bár az előbbi legendák elmosódottaknak látszottak, az új hír egészen új lehetőségeket nyitott meg.

Laszenyik volt a legbátrabb közöttünk. Egyedül ő érthetett ennek az embernek a nyelvén. Hiszen Laszenyik útleveleket hamisított és ő is bejárta Európa különböző államait. Tetstett neki a megbízatás, hogy ő kezdjen beszélgetést Gorekkel, szemüvege csillogni kezdett, arca kipirult, Laszenyik most olyan volt, mint egy jeles diák felelés előtt a katedránál.

Egy darabig krákogott, kereste a szavakat, Goreknek ez elég volt ahhoz, hogy visszanyerje elvesztett egyensúlyát. Ekkor látszott meg először, hogy mi adta a hírnevet ennek a kis embernek. Csak az esze. Be sem várta, míg Laszenyik mond valamit, ő maga kezdett el beszélni.

— Nem baj az a pofon. Többet is kaptam már az életben. Különösen akkor, amikor Párisban a Crillonban voltam kukta. Mert tudják az urak, ott kezdtem a Crillonban. Én sohasem adtam alább. Egyszer egy szakács olyat vágott a számra, hogy két fogam kiesett. Megkóstoltam ugyanis az ételt, ami a walesi hercegnek készült...

A cella máris elfelejtette, hogy nem egy hatalmas óriás ül az ágyon, tátott szájjal bámultuk, amint elkezdte meséit.

Gorek hamarosan megnyerte nálunk is a csatát. Most már mi meséltünk róla a többieknek. Mi hencgettünk vele, hogy micsoda vendégünk van. Kiszínezve adtuk tovább a sétán az ő elbeszéléseit. Többek között elmondottuk, hogyan szökött meg a nizzai fogházból. Elfogták s betették egy nagyterembe. A nagyterem nyüzsgött a kis betörőktől, nagy szélhámosoktól s az olyan szegény fickóktól, akiket csak vagabundálásért, csavargásért ítéltek el. Egy ilyennel barátkozott össze Gorek a nizzai fogházban s ez a német, mert német volt szegény, elmondotta, hogy ő már másnap szabadul. Boldogan újságolta a hírt. Goreknek mi sem kellett több, elhitette vele, hogy ő egy nappal később kerülne szabadlára, de a hajója Génuból indul. Ha majd szólítják a német nevét, ő fog jelentkezni helyette. S így szökött meg, nemsokára hetedhét országon túl volt már, amikorára Nizzában rájöttek, hogy a Gorek néven ott maradt szegény egyén nem Gorek, hanem Hans Kiefenböck hamburgi hajómunkás, aki eljött szerencsét próbálni Olaszországba.

Igy folytak napjaink örömben és változatosságban. Hatalmas dáridókat csaptunk és nem törődtünk azzal, hogy közelednek a tárgyalások időpontjai.

Egy szép napon Goreket lehívták az irodába. Kicsit zavarosan jött vissza. Alig lehetett kivenni belőle egy-két szót.

Csak estefelé árulta el, hogy a felesége meghalt.

Mi tisztelettel hátrább vonultunk. Ő azonban közénk jött

és néhány mondat után már a régi vidámsággal mesélt. Ez a viselkedés nem tetszett nekünk, akinek a felesége meghal, az legyen szomorú és sírjon. Amikor Magyarinak meghalt a felesége, két hétig nem szólt senkinek egy szót sem. Egy hétig csak kenyéren és vizen élt. S még azután is szomorú volt, míg csak el nem ítélték tízévi fegyházra.

Gorek tárgyalásának napján történt a tragédia. Este jött vissza a cellába s mi abban a biztos tudatban álltuk körül, hogy felmentették. Fűtőrészve lépett be most is az ajtón, ajkát elbiggyesztette, fejét lehorgasztotta, de zsebredugta a kezét.

— Öt év, — mondotta — öt év. — Azán nem beszélt többet.

Csak másnap tudtuk meg tőle és az öröktől az ügyet. Gorek apja harangöntő volt a fővárosban. Ő szállította a legszebb szavú, legnagyobb, legdíszesebb harangokat a keresztény templomoknak. Száz és száz falu hirdette Gorek mester munkájának szépségét és dicsőségét, de ő nemcsak harangjaira volt büszke, hanem családjára, fiaira is. Mind tisztességes, nagyszerű emberek lettek. Kettő az üzemben dolgozott és úgy volt elintéztve, hogy ezek veszik majd át a harangöntést. Csak Tivadar ütött ki a többiek közül. Fantasztikus fiúcska volt már kezdettől fogva. Mikor pedig tisztába jött azzal, hogy apja önti a harangokat, amelyek olyan szépen szólnak, melyek majdnem egy egész országot láttak el hanggal, romantikával, rémülettel, ha tűzről, viharról vagy halálesetről volt szó és Tivadar megváltozott. Tizennyolc éves volt ekkor és egyszer azon lepték meg, hogy egy kész, de el nem szállított harang körül ólálkodik s egy vasdarabbal ütögeti. Valóságos táncot lejtett körülötte s próbálgatta mindenütt. Aztán megpróbálta, hátha fel tudja fordítani, hogy bele bujjon. Egy szép napon eltűnt, ekkor már húsz éves volt és megkezdődött „karrierje”. Híres betörő lett belőle. Mindig ügyesen csinálta a dolgát. Volt valami polgári mestersége is. És senki se gyanakodott rá. Csak apja tudta, az öreg becsületes harangöntő, hogy a fia milyen útra tévedt. Szégyelte magát, társaságban azt mondta, hogy ő tulajdonképpen megcsalta az embereket, hiszen mind-ezideig a harangokban az ő élete szólt. És ez a fiú hamis öntvény.

Gyönyörű leveleket írt fiának külföldre. S már-már megnyugodott, mikor azt a hírt kapta, hogy a fiú a francia tengerparton portás lett egy híres szállodában. Erről a portási időről még maga Gorek mesélt nekünk. A ragyogó estélyi ruhákról, az ezer frankos szobákról, a bárokról, és a tengerről, amelyet nem lehet leírni. „Ott maradtam volna, ha éhezem is, — mondotta lángoló szemekkel, lázasan Gorek. — A tenger miatt. Mit tudják maguk, mi az, amikor reggel, mint egy hállyog elvonul a pára a víz felől és ott van előttünk az óriási kék víz. Vagy este, mikor megindul a hullámverés és egy kis csónakban, motorral kirobognak egy-két kilométert. Aki még nem

félt soha életében, az ilyenkor éjszaka megrémül a mélységtől.” De Gorek itt sem nyugodhatott. Egy kis korcsmában ismerős hangok ütötték meg a fülét. Egy nagyobb társaságban két úriember betörésről beszélgetett. Odament hozzájuk, akik elképedve vették tudomásul, hogy le vannak leplezve. Inkább bevették a bandába, melynek feje egy belga festőművész volt. Csak aranyat, elefántcsontot, értékes képeket és régiségeket loptak. Hónapokig nem leplezték le őket, mert a banda másik vezére a montecarloi rendőrség helyettes főnöke volt. Gorek nem csinált mást, csak az orgazda és a banda között közvetített. A dolog valahogy mégis kiderült, mert a sors megelégte a sikereket. És éppen egy egyedülálló svéd özvegyasszony világát rabolták ki, aki ott élte utolsó napjait a Rivierán vagyona romjaiból. Egész családja meghalt s ő abból élt, hogy értéktárgyait eladogatta. Hiszen mirevalók ezek a halál után. A leplezés után Gorek a nizzai börtönbe került, ahonnan megszökött és kalandos úton hazajött országába. A montecarloi rendőrt Korzikába száműzték, az olasz Beppo Novarában került rendőrkézre és öt évet kapott a belga festőművész, aki Gorek szerint csak azért lett betörő, mert egy vad, tüzes, francia színművésznő volt a barátnője — s kilenc évig partot rakhat Antibesban. A kényszermunka nem tréfadolog. Gorek egy darabig idehaza bujdosott, azután a rendőrség rátette a kezét. Az öreg harangöntő mindent megpróbált, hogy kiszabadítsa. Szegény becsületes ember váltig esküdözött, hogy az ő fia jó fiú. Ő ismeri a fiát... A tárgyaláson is remélt. Mindig bejött a fogházba s ha az öröket kérdeztük volna meg, azok elmondották volna, hogy Goreket, a legendás híró betörőt hogyan símogatta apja. Az újságoknak nem hitt. „Az újságok hazudnak” — mondogatta. A tárgyaláson majd kiderül.

A tárgyaláson valóban kiderült. Az elnök felolvasta Gorek bűnlajstromát. Egy óra hosszáig tartott, míg ismertették évek óta elkövetett cselekedeteit. Lopások, betörések sorozata, váltóhamisítás, rablási kísérlet, okmányhamisítás, orgazdaság... Az öreg Gorek, mesélték nekünk az örök, mind izgatottabb lett. Szelíd, kék szemei megteltek könnyel. Kis négyszögletes ajkán végighuzogatta ujjait és tétován nézett körül. Igaz volt minden vád és ő ennek az embernek apja. Az újságokban úgy fog megjelenni a cikk. A harangöntő Gorek fiát elítélték. Az újságok nem kegyelmeznek, nem nézik, hol gázolnak bele egy életbe, nekik csak az a fontos, hogy az embereket kiszolgálták. A harangöntő Gorek fia... És amikor az ítéletet kimondták, Gorek hiába kereste apját a teremben. Most már rossz előérzete volt. Ügyvédjéhez fordult. Az elnök rá is szólt, hogy hallgassa végig tisztességesen az indokolást. Az öreg Gorek azonban botjára támaszkodva, görnyedt háttal hazaindult és otthon föbelőtte magát.

Egy sor búcsúlevelet nem hagyott hátra, de mindenki tudta, hogy a bánat ölte meg. Goreket ettől kezdve a fogházban lenézték. A mi cellánk sem tudott beszélgetni vele, külön

zárkát kellett neki adni s végül odakerült a végső állomásra:
a szörnyeteg Jakabhoz, a betegszobába.

— Apagyilkos, — mondta neki a szemébe nézve mikor kivolt a cellából, — Laszenyik, az útlevélszűrtő és az egész fogház igazat adott neki.

Aradi Zsolt.

G. K. CHESTERTON:

A SZAMÁR

Röpült a hal, az erdő bandukolt,
A tüskén füge nyílt ám,
Mikor piros lángot lehelt a hold,
Akkor születtem, nyilván.

Fejem nehéz, a torkom nyöszörög,
Füleim lassú szárnyak,
Én jelzem itt a csúnya ördögöt,
Állat vagyok, csúf állat.

Csak ütnek engem, megvetett vagyok,
Csak szitkot szór a nép rám,
Vesszőznek engem, mégis hallgatok,
Titkom megőrzöm némán.

Bolondok! — nékem is volt ünnepem,
Szelíd és harsogó volt,
A boldog zaj fülembé gyűlt nekem,
S elöttem pálma bókolt!

Horváth Béla fordítása.

LEVÉTEL A KERESZTRŐL

Jézus elhallgatott. Ez a megfeszített függő test most ég és föld között lebeg.

A gyakorlat szerint, — mit az Atyák példája nekünk ajánl — vizsgáljuk meg a Bibliát és nézzük meg, vajjon a Szent Krónika lapjain találunk-e még hasonló esetet az ember ilyen felemeltetéséhez, ilyen függőleges beiktatásához látóhatárunkba.

A Teremtés könyvében olvassuk a Fáraó pohárnokának történetét, akinek József megjövendölte végzetét.

A Királyok II. könyvében van Absalon története. De Sacy nagy könyvének egyik fejléce ábrázolja Absalont, amint hajánál fogva ágon függ s amint tollforgójú lovas lándzsájával átdöfi. Nézzük csak meg, méríthetünk-e tanulságot ebből a jelenetből.

S ne zavarjon meg bennünket Absalon sötét és gyűlöletes jelleme. Tudom jól, az elsőszülött és kedvelt fiúnak jelleme közelebb áll Luciferéhez. Sátán, hitehagyott és apagyilkos. Hiszen nem az első eset, hogy a Megváltó előképe élteti pillanatra egy bűnöző arcvonásait és mozdulatát, hiszen Óröla mondották (Is. III., 12.), hogy *a gonosztevőkkel tartották és mint a tolvaj, úgy jelenik meg.* (Apoc.). S a galatákhöz írt levél (III, 13.) is hivatkozik Mózes ama Törvényére (Deutér. XXI, 23.), amely szerint *mindenki átkozott, ki a fán függ:* mert sem az ég, sem a föld nem akarja befogadni, egyik is, másik is eltaszította magától. Igen, ő az örök anathéma: Atyái mind benne látják a bűnbakot s mi is minden egyházi szövegben olvashatjuk, hogy a bárány nem értékesebb a kecskegidánál.

Annyiszor megtették már, hiábavaló tehát most újra keresnünk a prófétai oktatásokban a másolat, vagy szöveg szigorú hitelességét. Gyakran előfordul, hogy a szándék kétségtelen és a jelentés az áttetsző fátyol mögött világos, mert legtöbbször csak homályosan megszerkesztett mondatról van szó, titkos vonatkozásról, befejezetlen rajzról, célzásról, hasonlatról, sugallatról, néha csak meg egyetlen *szóról* — olyanról, amelyet a beavatottak mondanak csak, — vagy egy visszfényről, intonálásról, de amely elég arra, hogy megriassza a hűséges szívet. Midőn Krisztus három apostolának megjelenik a Tábor hegyén

és Mózes, a törvényes ábrázolás, és Illés, a közvetlen jövődőlés kíséri, azt olvassuk, hogy *fényes felhő fedte be őket*: valami, ami egyszerre állít és tagad, ami elválaszt és egyesít, ami rámutat a lényeges mozgulatra és elkeni a részletet. Ime, így foszlik szét az Ótestamentum köde az Újtestamentumban, — megkímélve gyenge szemünket — és így lesz a jövődőlésből parabola.

De már a ködön át a mi közeledésünkre emberalak remeg meg és mintha felvinné óraszerű mozgását. Nem, ez még nem Judás, minden kétségbeesettnak és minden akasztottnak oltalmazója: Achistophel ez, a bitorló galád tanácsnoka. Neki készítették azt a kampós rudat és azt a kötelet. Balról jobbra leng, — majd kis idő múltán — jobbról balra leng. A csűr egyik sarkában öreg, bajszos patkány bámulja vállhoz tett fegyverrel. Achitophel papucsa a földre hullott és megoldódott öve a földet söpri.

Pártfogója az ifjú és elbűvölő Absalon meghallgatta az ő fondorlatos tanácsait, tüstént elpártolt Chusaitól, elfeledve, hogy a jó emberek együttműködése nem egyszer kockázatos a gonoszok számára. *Szépsége tökéletes volt — a krónikás szerint — és tetőtől talpig semmi hiba nem volt benne.* De személyiségének legérdekesebb vonása különös haja volt. A természet diadalmasabban ékesítette föl vele, mint XIV. Lajos királyt. Azt mondják, ez a hajerdő olyan bőséggel nőtt fején, hogy minden esztendőben drága pénzen kellett megszabadulnia e túlzott aratás termésétől, amelynek az értéke és a súlya — hiszen a név mind a kettőt sugalmazza — kétszáz siklus volt.

A haj a fejből nő ki. Olyan az emberi ábrázat körül, mint valami anyagi sugárzás, a természet fénykoszorúja, felhő, melyből az arc kiemelkedik. Ez a hajcsomó körülöttünk épp oly sokrétű és megfejthetetlen, mint a gondolat. Ez az emberi lombozat, — légkör, zászló, ragyogó sarjadzás, az ember legfőbb földi büszkesége. Megfelelője annak a szellemi hajzatnak, amellyel a lángész megjelenésekor megremegetti a sötét tömeget, és Magdolna is ezzel törli meg a Megváltó lábát. E hajzatban van Sámson ereje, ez a mi megszentelésünk különös ismertetőjele. A zsoltár szerint olyan, mint az olaj, mely Áron ruháján patakzik alá. Általa ragadjuk meg a sors kínálkozását, általa nyeri el az Énekek Énekének jegyese hitvese kegyét. Az angyal is így keveredik össze Habakukkal és elragadja levesestányérját, hogy Habakukkal együtt Dánielnek vigye. S midőn az ember Mózes előírása szerint (Num. VI.), megta- karítja fejétől a borotvát, Istennek szenteli magát és ér-

demes nazarénus nevére. Testének természetes gyümölcse áldásként hull két vállára.

Mi okozza Absalon vesztét, — vajjon a tölgyfa-ág, melyre oly furcsán ráakaszódik, vagy inkább az isteni igazság, mely őt egyszerre a bárgyú öszvérkancára bizza? Ezen az állaton lovagolt akkor Absalon, de megfélemezett a zsoldár rendelkezéséről (XXXI, 9.) és lazán tartotta kezében a gyeplőt. S ime most itt van, — kitéve égnek és földnek, — mint egy angyal öklében, — Jób pedig hosszasan megvitatja sorsát. S Dávid tábornoka — a neve azt jelenti *Apaság* — háromszor dőf lándzsájával e remegő testbe, a szív kellős közepébe, hogy mintegy megfizessen azért a dőfésért, melyet később a centúrió felsőbb ösztönzésre magára vállal ott fenn a Kálvárián.

„Az események — mint Shakespeare mondotta — előrevetítik árnyékukat”. Ez az árnyék nemcsak a sebesen forgatott prófétai írónádat kíséri a pergamentkötegen, nemcsak azt az írókészletet tölti meg, melyet Ezékiel (IX, 2.) látott egy hófehér alak ágyékához erősítve; minden tárgyat beárnyékol: keresztet, koronát, lándzsát. Vagy inkább nem is árnyék ez, hanem valami fény: mint a rembrandti sugár, mely a bitumen mögül váratlanul előtör és fellelkesít egy üveget, vagy páncélt, úgy világítja meg mindent számbavéve, felső elhatározásra a hosszú előkészítő dráma egy-egy pillanatra feltűnő szereplőjét. Ime, a sűrű bozót mélyén így villan fel Absalon, — szép arca és akasztott teste, és mintegy felajánlja szívét kutató, szűrő tekintetünknek. Amit Jób keresett, azt a centúrió megtalálta, a vér és víz kiapadhatatlan forrását Krisztusban. A név *Absalon*, azt akarja jelenteni: *az Atya békéje*; így érik meg bennünk a gondolat, hogy a Teremtő az arcot szemléli, melyben neki kedve tellett. A könyv a *koránkelő* Absalonról szól.¹ Megáll a bejáratnál és mikor egy kérvényező mutatkozik, magához inti, érdeklődik ügye felől és panaszkodik, hogy nincs megbízott közbenjárója a Királynál: *Ó, aki rólam szól, ítéld ezen a földön — teszi hozzá — hogy mindannyian hozzám jöjjenek, akiknek dolguk van (V. ö. Jöjjetek hozzám mindannyian, akik fáradotok és az igát vonjátok) s hogy igazságosan ítélhessenek. S midőn valakinek nem volt kedvére, hogy köszöntse őt, kezét nyújtotta és megragadva őt, magához ölelte. (XI. Reg. XV, 3-5.)* Ime itt húzódik meg a különös összeütközés árnyéka, mely a Szentháromság mélyéről támad és Isten irgalmassága és igazsága közé telepszik. Vajjon elhíhetjük-e, hogy az igazságos bíró csak a legvégén érke-

zett a földre, hiszen mindenről tud és szánakozik elesettségünkön. Igen, a törvényes Uralkodó a maga törvényességének tudatában megengedi, hogy a Bitorló háttérbe szorítsa. Absalon atyja helyébe ül, — annak városában, palotájában, trónusán és még az ágyát is elfoglalja. Egész Izrael a nap fényénél tanuja e különös kapcsolat misztériumának (XI. Reg, XVI, 22.). S míg az öreg király visszavonul, ő visszájára fordította a jövő Menetrendjét és Jézusnak Nagycsütörtök éjszakáján csak az ő lépteit kell követnie; átkelt a Cédronon, megnedvesítette ajkát vízzel, — a vízzel, mely nem fut el oly gyorsan, mint az emberek jósága, felért az Olajfák hegyére és mind továbbmegy a Jordánon is túl és semmit sem hagy maga mögött, aminek a nagy előkészületben benne kell lennie. S csak akkor veszi vissza birtokát, mikor visszatér a keresztséget jelző folyón át és a tizenkét törzs hozzájárulásával új szerződést köt övével, — szerződést, melynek alapja az általános bűnbocsánat. Mert volt valaki ebben az időközben, *aki a romok fölé jött, sokaknak megváltására Izraelben.* (Luc. II, 34.) Hiába panaszkodik Izrael igazságtalanságáról és részrehajlásáról: *Miért raboltak meg téged a mi testvéreink, Juda emberei és miért vádolták meg ők a Királyt és házáat a Jordánon túl és Dávid minden emberét vele együtt? Mert én, Izrael tizszer vagyok nagyobb mindenkinél a Király előtt és Dávid inkább az enyém, mint a tiéd!* Mostantól fogva a Király helye minden időkben abban a Jeruzsálemben van, amelyet az ő Fiának vére öntözött.

Nem, sem Cédron, sem a Jordán nem elég ahhoz, hogy a megvetett és visszautasított Isten fenségét magába foglalja; pusztaságon feltornyosodott hullámok, a szököár, a geológiai háborgás erejével áradnak vissza a háborgó földre. Hiába kanyarog e folyam körül a kilenc alvilági folyó. S míg arimathiai József egyezséget köt az izgatott és megdöbbszent Pilátussal, — aki kétségtelenül szívesebben van most a szabad levegőn, mint hivatali palotájának megsérült menedéke alatt, — (ő ily hasonló pillanatban Pilátus mindent kész elfogadni) az átszűrőszívű Istennek vére megöntözte a földet, mint maró, pusztító folyadék hatolt át minden repedésén, egészen a Sátán kapzsiságának fészkéig ért, a végső bűvőhelyig, melyben a dögletes rút állat meghúzódott. Milyen útálkozás és milyen pusztítás következett végig Dité sötét birodalmában! Hallgassad csak, keresztény lélek, Nagypéntek szomorú délutánján, midőn a csonkamise utolsó sárga gyertyája kilobban és

lent a tömeg elfogódott léptekkel jön, hogy a földretett feszület előtt imádkozzék! Hallgassad csak e földalatti megindulásnak a visszhangját; a pokolban még nyoma van annak a mély fejszecsapásnak! Hallgassad a zajt, mit ki-dőlt kapuk, leomló falak, széthulló vasak csapnak és halld a bezárt démonok hatalmas seregének vonyítását, akik az angyali ostorcsapás súlya alatt — mint kandisznók fal-kája — sivalkodnak! S ekkor valaki mennydörgés köze-pette közeledik! Közeledik, jön, már itt van! Valaki, aki ellenállhatatlan! Félelmetes nagyság: átlép a gonoszság e nyüzsgő seregén! Még a gyökér is megremeg, mintha valaki két kezével rázná meg a Teremtés fáját és a csilla-gok mind a fejünkre hullanának. Hiába keres a megtébo-lyodott Kaifás mindenütt menedéket, a ciszterna nyílá-sán át gyanus alakokat pillant meg és ha kinyitja ezt az ajtót itt, a terem álló hullákkal telik meg. Épp úgy áldo-gálnak, mint a divatárúüzlet kirakata mögött a próbaba-bák sora! A Templom kárpitja elszakad, az eszeveszett vadállatok szétfutnak, bömbölve lökdöszik egymást, síró halottakkal keverednek; a Szentek Szentjéből nagy kiál-tás szakad fel és Antonia egész városát, Hinnon völgyét betölti: *Fussunk innen!* A gyászos Hold meg mint az áj-tatos Veronika gyolcsával, úgy törli meg a Nap véres ar-culatát. Krisztus jobbján és balján a jó és a gonosz lator függ ocsmányan összezúzva. Senki már idegen a Kálvá-rián, sem lent a kanyargós úton, egyetlen kicsi ember fut csak teljes erejéből.

A Kálvárián csak a XIII. stáció megindult, liturgikus alakjai vannak; a Szűz, Magdolna, a két Mária, János, Ni-kodémus és éppen most érkezik arimathiai József a halot-tas lepellel és az illatos fűszerekkel. Öszvére lent a mély-ben várakozik reá, kantárját szolgálja fogja. Távolabb az alattunk elterülő sírkertben már látunk néhány embert, amint elhengergetik a sírtzáró nagy követ. Az idő sürget: mindjárt szombat és hangulata már-már elvegyül e balvég-zetű márciusi alkonyattal.

Ime, itt, e keretek között játszódik le minden idők számára az a jelenet, melyet Rubens ecsetje megörökített.

Mint az állatvilágban, éppúgy a művészi alkotások-ban is időről-időre esemény köszönt be, mely annyi kísér-let és hiábavaló próbálkozás után mintha a tökéletes min-taképet ígérné. Az anversi székesegyházban is, az Evan-gélium oldalán a mester ha meg is közelítette lángelméjé-nek minden eszközével, mégsem tudta maradéktalanul di-csőíteni a Szent Keresztet. Hiába juttat érvényre minden

vonalat: hiába az izomzat remek kidolgozása s hiába igyekszik egy vasból való ember összefogni ezt az egész bizonytalan tömeget, mert az, mintha minden vállal, nekifeszült ágyékkal úgy akarna széthúzni, eltávolodni, amenynyire csak tud! De minden alulróljött tömegigyekezet (azt a pirosruhás bölcsét kivéve, melynek alakja olyan ebben a műben, mintha az emberi testet magát példázná) mégis csak mintha ingó-mozgó, imbolygó valami volna. Ez a nagy átló, ez a most felrepülő hatalmas madár, ez az ember, kit felhúznak, hogy találkozzék Atyjával, ez a diadalmasan fölemelt kéz, ez az eget bizonygató, eget meghívó kéz, ez az egész fogcsikorgatásos munka, mely egyetlen döntő mozdulattal balról akarja birtokába venni a jobbat, a jobb-nak ez az ünnepies beiktatása és mindez a rémület és reménység közepette bennünket is kiragad egyensúlyunkból, miként a bal táblán a tanúk zsúfolt, egymásrahalmozott csoportját, e vad tekintetű csoportot (és azt a hetvenkedő katonát ott a jobb táblán, aki mintha már az Apokalipszis felvonulásra készülne). Ezek azok a lapok, melyeken az ékesszólás foglalja el az áhitat helyét.

De ha átmegyünk a Szentlecke oldalára, akkor ott a nagyszerű négyzetalakú képének a látványa olyan egészen megfelel várakozásunknak, annyira érezzük, hogy ez az igazi élmény és nemcsak hozzánk, személy szerint, hanem az egész nagy nyugalomban térdreboruló Egyházhoz száll le itt a Megváltója; az Egyházhoz, hogy egész szívével, értelmével és minden vágyakozásával magába fogadja őt. Hasonlítsuk csak össze Rembrandtnak a Musée de l'Eremitage-ban látható művével, mennyire fölötte áll ez itt a kifejezés erejében.

Nem kötelességszerű munka ez, mint Rubensnek a képe, melyen mindenegyik alak fontos szerepet játszik; a ragyogó sugárzás állandó fényében anyaggá lett szellem látványa ragad itt meg, — valami csodálatos tekintet —, a növekvő sötétségben pedig a lelkiismereti szabadság által helyére visszaszorított zavaros statisztéria hullámszik. A Szűz nem hever többé Fiának lába alatt. Hanyattesik, szemét lehúnyja. Az isteni tetem egész súlyával igyekszik eltávolodni attól a két árbocórtól ott fent az akasztófa vitorlarudján, de azok karjánál fogva visszatartanak, egyre egyre húznák magukhoz. Jézus Krisztus nem azért szállt le értünk a földre, hogy itt vezessék, a keresztről leoldották és ha nem állt volna ott kitárt karral az az ember, aki őt felfogja és szívét kitapintsa, egyszerűen a földre esett volna. Leültették, egészen meggörnyedt, feje mozdulatlan,

félrebillent, már senkit sem vesz észre, mintha elhagyta volna önmaga hamvait; ami történik, az most az Ő ügye, ezért van csak a kép közepén a lelki fény és köröskörül árnyék borul a vidékre. A Kereszt alján gondosan előkészített szemfedél van, ebbe takarják, mint az igazságot az írásba.

Fenséges bájjával mennyivel vigasztalóbbnak találjuk Rubens nagy képét, mint ezt a baljóslatú művet. Rubens képét erősfényű autólámpa, az anversit, a gondolat legfeketébb szeme gyújtotta fel. A mi képünk egy fényes lap két margója között: egyik oldalon a sugárzó és diadalmas Szűz, amint éppen meglátogatja unokanővérét, Erzsébetet, a másik oldalon meg Simeon személyében a régi Törvény megszabott várakozási ideje, hogy fogadja az új Érkezettet. Egyik oldalon ezek a megtért öreg kezek, a másikon azok, amelyek megragadnak, de itt a két szélén még csak az ember-isteni életek ígérését kapjuk, a középen azonban már a beteljesedést, az egész ünnepi megvalósítást. S mi többiek, mindannyian ott állunk telve bizalommal a Szűz, Szent János és a térdelő asszonyok iránt, akik a mi első szószólóink. Megpróbáljuk elmesélni, amit látunk és amit a festő mindörökre megvalósított, hihetőleg anélkül, hogy tudta volna, mit hoz létre.

A kép lényeges darabja az a nagy szentségi lepel, mely mint az áldozási kendő e jelenet minden szereplőjét és minden részletét egybefogja és amely a test körül — magasztos test, az angyalok is csak remegve érintették! — ragyogó fénykört, csillogó utat formál az ég és a föld között. Mindenütt kezeket látunk, megtáruuló kezeket, melyek mintha nem mernének semmit sem megfogni. Az ember karja ott fenn inkább a Krisztuséhoz hasonló, tétova és csüggedt és Szent János is a szertartási kendő alá rejtett két kezével csúsztatja majd a testet a lent várakozó Magdolnának egész a lelkéig, felszabadult szívéig. Valaki gondosan felhajtja a lepel szélét, hogy ne húzzák maguk után. Nincs más összefüggés ezen a képen, csak az a kar ott fent, mely az Atya karjához simul hozzá és az a gyöngéden nyugvó meztelen láb ott lent, a bűnbánó asszony fedetlen vállán. Abban a két emberben ott fent a keresztfán, akik nekünk megoldják Jézus Krisztust, és az egyik fiatal, a másik öreg, a két Szövetség szimbólumát látom, — az Újat és a Régit. Ez foga között a lepel egyik csücskét szorítja. Az ő szájából patakszik ez a hatalmas, ragyogó folyam, a jövővendölések, hasonlatok és tanubizonyságok nagy redőnyzuhataga, melynek közepén a Megváltó alakja jelenik

meg. Ez a burkolat, melyből az isteni alak kiválik. A testet levételkor jobbról- balról két tiszteletreméltó egyéniség kíséri. Úgy képzelem, ők az egyházdoktorok és egyházi tekintélyek szimbóluma. Rangsorukat az a két létrafok ábrázolja: az egyik fent, a félig látszó fiatalember lába alatt, a másik egészen lent annál a nyilvánvaló *igazságnál*, mit az élet nehéz kővel rekeszt meg és annál a véres réztálnál, melyre a szögeket és töviskoszorút tették. A bölcs és megfontolt pápa a mélybe tekint, de Szent Pál az égre néz, onnan várja ihletését. Az alsó csoport négy személyből áll: a kékbe öltözött Szent Szűzből, a zöld köntösben térdeplő két nőből és a piros ruhába öltözött Szent Jánosból. A könyörgő Szűzanya, amint felemelt kezével követi tekintetét, — a Hit. Az alázatos pár a Remény. S ez a lángoló fiatalember, — amint jobb lábával egyszerre megtámasztja a lajtorját és fellépni készül — a Szeretet. Krisztus teste karjának egész szélességével, egyszerűségében hatalmas hajlatával a lábujjától érzelmesen áldó kezéig a kapcsolatot jelenti az ég és a föld között. Semmi sem az övé többé, mindenkinek és egészen odaadta Magát. S Magdolna fedetlen vállán át akart földreszállani.

Dénes Tibor fordítása.

MÉCS LÁSZLÓ :

A NYUGTALANSÁG TENGERÉN

Az óceán-part neve: Csend
és itt lakik a végtelen,
örök nyugalma, tiszta, szent
Isten, minden szív mindene,
minden boldogság édene.

Az óceán-part neve: Csend
s ölelgeti a nyugtalan
nagy óceánt, mely egyre zeng:
itt májust, bíbor kacagást,
ott nagypénteki jajgatást.

Az élet-víz nem változik,
de folyton más a fény, a szín,
s az élet-íz megváltozik:
más reggel, délben, este, más
ha requiem zeng, más ha nász.

Élet-habok sok-sok szívet
ringatnak örök-nyugtalan.
A tengeren nincs csend-sziget.
Partján titok-hálóval áll
s szívet halászgat a Halál.

Az óceán-part neve: Csend.
Jóban-rosszban lubickolok,
mert élni jó, — de néha fent
szeretnék ülni csendesen
a parton vágy-, bűn-mentesen.

Imádság, arany pók-fonál:
csend-partra kúszom rajta fel,
— de jön egy hullám, orgonál,

(szamárság, vagy fenkölt dolog,
mindegy) sodor: lubickolok!

Szegényeimnek szent ügye,
vagy kvaterkázó magyarok,
vagy a tavasz egy új rügye,
dinomdánom vagy requiem:
mind elragadják a szívem.

Bíbor hullámon bíboran
ringok, mint vidám vőlegény,
kormos hullámon komoran
— de teljes szívvel élek én
s csupán a bűntől félek én.

A partról Isten mosolyog
s a nyugalanság tengerén
örökké arra gondolok,
milyen jó lenne ülni fent
a parton, melynek neve: Csend.

Mécs László.

IZAIÁS PRÓFÉTA:

JAJ NEKTEK! ÉNEK AZ ÚR SZŐLLŐJÉRŐL (IZ. 5.)

Énekelem szerelmesemnek
Szerelmesem szőlő-dalát.

Szőlője volt szerelmesemnek
Magas kövér hegyen.

Körülárkolta, köveit kiszedte,
Nemes vesszőt plántált beléje,
Tornyot emelt a közepére,
Szirtjébe sajtót vágatott,
És várta, hogy szőlőt teremjen,
S az vadszőlőt hozott.

Noshát, kik Jeruzsálemet lakjátok,
Noshát, Júdának férfinépe,
Tegyetek igazságot
Közöttem és szőlőm között!

Szőlőmnek még mit kellett volna tennem,
Amit érte meg nem cselekedtem?
Miért vártam, hogy jó szőlőt teremjen,
Holott ő vadszőlőt hozott!

Megmondom hát, szőlőmmel mit cselekszem,
Kerítését elbontom: hadd rabolják!
Falát lerontom: hadd tiporják!
És parlaggá teszem.
Meg nem metszik, meg nem kapálják,
Tövis, bozót veri fel őt.
És parancsolok a felhőknek:
Ne hullassanak rá esőt!

Bizonyhogy Izraelnek háza
A Seregek Urának szőleje,
Júdának férfinépe
Ő kedvvel plántált szőlővesszeje.
Azt vártam, hogy majd igazat cselekszik,
És íme: ő gonosz!
Hogy igazsággal ítél,
És íme: jajt okoz!

Jaj nektek, akik házat házra raktok,
Szántóföldet szántóföldhöz ragaszttok,
Hogy még csak hely sem marad másnak,
S az egész földön egyedül lakoztok!

Hallom! — úgymond a Seregek Ura —
Bizonyhogy rommá lészen mind a sok ház,
A szép paloták mind lakatlanokká!
Mert tíz hold szőlő hoz majd egy csebernyit,
És harminc véka magból három vékácska tellik.

Jaj nektek, akik kora reggel immár
Ital után eredtek,
Napestig iszogattok
És bortól részegedtek!
Citera, hárfa, dob és fuvola,
És bőségesen ömlik lakomátok bora,
De nem nézitek az Úr tetteit,
Meg nem látjátok keze műveit!

Azért fogságra mégyen,
Mivelhogy nincsen tudománya, népem.
Előkelői elpusztulnak éhhel
És sokasága szomjan vész el.

Azért az alvilág torkát kitárja,
Elnyílik végtelenre szája,
És oda száll le Sion ékessége,
Sokasága, minden gyönyörűsége.

Akkor az ember földre görnyed,
Az előkelők összetörnek,
És lesütik szemüket a kevélyek.

A Seregek Ura pedig
Az ítéletkor felemelkedik,
És a szent Isten igazságban
Szentségeskedik.

A bárány, ahol akar, ott legel,
S a dúsak elhagyott mezőit
Idegen éli fel.

Jaj nektek, kik hazugság kötelén
Hurcoljátok fejetekre a vétket,
A bűnt, akár a szekérkötéléket!

Kik mondjátok: Nosza, siessen,
Jöjjön, amit tervel, sebessen,
Hadd lássuk immár!
Közeledjék, jöjjön hamar,
Amit Izrael Szentje akar,
Hadd tudjuk immár!

Jaj, akik jónak mondjátok a rosszat,
Jaj nektek, kik a jót gonosznak!
Kik sötétségnek a világosságot,
Sötétet világosnak mondanátok!
Jaj, kik keserűvé az édeset,
S a keserűt édessé teszitek!

Jaj nektek,
Kik magatokat bölcsnek hiszitek,
Ti magatok-szemében-eszesek!

Jaj nektek,
Kik hősök vagytok a bor-vedelésben
És vitézek az italkeverésben!

Kik vesztegetést vesztek a gonosztól,
S elveszitek igazát az igaztól!

Azért, — akár a tűz nyelvén a polyva,
Mikor a forró láng magába falja:
Az ő gyökerük is hamúba hamvad,
Virágukat porzó szél elsodorja.

Mert a Seregek Urának törvényét elhajították,
Izrael Szentjének ígését megkáromlották.

Ezért gerjedt fel népe ellen az Úr haragja,
Ezért hogy kezét kinyújtotta és megsújtotta,
Úgy, hogy a hegyek rengenek,
És az utcákon szanaszét hevernek
Szemétként a holttetemek.

De mindettől még el nem múlt haragja:
Sújtó kezét még fölemelve tartja.
Zászlót emel a távol nemzeteknek,
Föld széléről süvölti össze őket,
És íme mind elősietnek!

Nincs közte fáradt, ingatag,
Egy sem beteg, nem álmatag,
Derekuk öve meg nem oldódik,
Sarújuk szíjja nem szakad.

Nylai élesek és minden íve
Keményen kifeszítve.
Lovai körme kovakő-kemény,
És mint a tomboló vihar:
A kerekek harcszekerén.

Bömbölő hangja: akár az oroszlán.
Bömböl, mint a kölyök-oroszlán,
Prédát ragad üvöltve,
És viszi már, s nincs ki elvegye tőle.

Megmordul aznap Izrael felett,
Amint üvöltenek a tengerek.
A földre nézünk:
És íme arcán iszonyú sötét,
És sötétbe borul az ég!

Sík Sándor.

JERUZSÁLEM ELVESZETT

Mi, szegény északitáliai telepések: fazékkészítők, nyergesek, meg az irnokok rendjéből valók — s közöttük én, Calixtus is, ki e sorokat írom itt, — csakhamar megtudtuk, hogy a fiatal Titus elfoglalta Jeruzsálemet és földig rombolta Jahve isten templomát. A hihetetlennek tetsző hírt transpadaniai fuvarosok hozták a városba és teliszájjal harsogták el értesüléseiket a piacon. Estére hivatalos jelentés is érkezett Rómából a győzelemről.

A piacon és a pretorium előcsarnokában fáklyákat gyújtottak és több példányban kifüggesztették a császári üzenet másolatát, amely száraz, hivatalos stílusban meg erősítette a fuvarosok híradását.

A helyőrségi táborban egész éjjel zengtek a kürtök és a katonák a fiatal imperátor egészségére ittak az örömtüzek körül.

Vidéken nem is tellett több ovációra, akármilyen nagy volt az esemény. Igazán ünnepelni csak Róma tud s a város léhűtőinek lesz miért tobzódniok néhány hétig, — így gondolkodtak a provinciákban, de azért mindnyájan hasonlóan éreztünk ahhoz, mint amikor kötelékeiktől szabadítják az elalélt rabot. Fellelegeztünk. A mi vidékünkéről sok legényt elvittek tavaly a judeai hadsereghez, sőt veteránokat is, akik morogva és szitkozódva engedelmeskedtek a behívó parancsoknak.

Vespasianus éppen albanumi gazdaságában időzött, amikor a futárt eléje vezették. Úgy öltözködött, mint a leggegyszerűbb latiumi paraszt. Tulajdonképpen így érezte jól magát: hegyestetejű szalmakalappal a fején, térdig érő, kopott tunikában és ócska saruval inas lábain. A futár is csak a hadijelvényekre vésett császári képmásról ismerte fel urának napégette, torzonborz arcát. Amint elolvasta kedvelt Titusának jelentését a régen várt győzelemről, bort hozatott, hűtött korsókban és parancsolta, hogy igyék kedvére a futár is. Arca egy rebbenéssel sem árulta el, mit érzett ebben a pillanatban az albanumi kert veteményes ágyai, öntözőkútjai között, jó messze Róma zajától s a Palatinus sötét termeitől. Csak mintha szigetté lett volna hirtelen a kert, magas sziklafalakkal védett, aminek partjain megtörik és elcsitul a birodalom minden

lármája, sikoltása, hörgése és lihegése: úgy állt most ott a császár vaskos mozdulatlanságával, fékezve a surranó időt, a rövidnyelű kapára támaszkodva, mint a laresszobrok egyike a családi szentélyben.

Akik körülötte álltak és tisztos távolból lesték őt: rab-szolgák és munkafelügyelők, azután néhány díszruhás palotabeli úr, izzadtan, ahogy a futár nyomában loholtak idáig, keveset érezhettek abból, ami egy villanás-időre megállította a mindig tevékeny öreget. Érezték-e, hogy szemei előtt Róma most egyben oltárrá változott és azzá lett a föld is, amit ez a sárosöklű nép erős kezében tartott. Ezen a vérrel és furfanggal tapasztott oltáron hús-vér valóság volt most a szentélyi bálvány: Vespasianus, a császár, akinek sasai legyőzték a héberek láthatatlan istenét is.

— Nézzétek! — kiáltott hirtelen — a sasok! — és mézítelen karjával a távolba mutatott, honnan ibolyaszínű ködön át ideragyogott a Capitolium fehérsége, mint egy darabka leterített gyolcs és megtükröztek a fényben az aranylemezekkel takart tetők. Három sas himbálódzott esetlenül és riadtan a párás levegőben. Csak a magasban feszültek ki szárnyaik, de körvonalaikat gyorsan elmosta a messzeség, hová nem ért el a császár tekintete sem.

— Hep, hep! — kiáltott kétszer és bütykös mutató ujját a föld felé fordítva nevetett.

A szolgák zavartan mosolyogtak, de az urak tenyere tapsra csattant. Valóban: „Hierosolima est perdita!” Jeruzsálem elveszett. Üdvözlégy Cézár, aki legyőzted a láthatatlan istent!

*

A transpadániai prokonsul irnoka zakhintosi görög szabados volt, akinek atyját még uram, Pilatus, Judea egykori prokurátora szabadította fel. Ezen a vidéken kevés literátor dicsekedhetett a görög filozófia s irodalom tisztább ismeretével, mint éppen ez a szabados. S amikor uram, keserű száműzetésben meghalt, ő is Transpadániába költözött és itt ragadt a provinciában sok hírnévvel, de annál kevesebb javakkal.

Ahogy híre jött Titus győzelmének, egyszerre felforrtt ő is. Fiatal tűz és nyugtalanság bolygatta meg. Vissza akart térni Zachintosba, az ibolyával szegelt rétekre, honnan Mummius vad katonái, amikor feldúlták Görögországot, rabságba hurcolták a nagyapját.

— Most már nyugodtan utazhatom. Befejeződött min-

den — mondta ezen az utolsó estén, mielőtt örökre eltűnt szemeim elől. Kár, hogy ezt az órát nem érhettem meg urunk, Judea egykori prokurátora, akivel életének utolsó esztendejében hozott össze balga végzetünk. Régi házanépéből ketten maradtunk csupán, te, Callixtus, — és én. A többi csúful veszett vagy szerencsétlenül. Ma van harminc esztendeje, hogy atyám is a tengerbe veszett. Csak a prokurátor evickélt szárazra, hogy feleletet találjon arra a kérdésre: „mi az igazság?” Talált-e választ, Callixtusom? Hep! Ő ordította először világgá Titus légióinak győzelmi jelszavát. Most már megnyugodhatik havasi sírjában, az Alpok lavínái alatt...

Aztán nagykesőre, hogy a mécsek csonkig égtek tornácunkon és az éjszaka lassan tejfehér hajnallá mosakodott, szólalt meg ismét. Ekkor már sok bor volt benne, mézes és fűszeres.

— Róma befejezte háborúit a régi világ istenei ellen. Róma azért jött, hogy ledöntse Baalt, Istart és Zeust. A Capitolium immár egyetlen börtön, bukott istenek fogolytábora. Nos, Jahve, ez a zordon, makacs úr is ide került. Ő az utolsó a bukott világ gyászmenetében. Sok jó légionárius vére volt az utolsó áldozat az ő oltárán. Nincs tovább! Nem támadhat több véres isten, kinek számára utat készít Róma. Azt mondják, hogy ezután az igazság uralma következik. De mi az igazság? — barátom. Kérdezd meg a legutolsó zsoldost és bölcsebb feleletet ad, mint Sokrates vagy Seneca: a kardjára üt. Ha pedig tisztelettudóbb, a Palatinusra mutat és azt feleli: Cézár!

Nincs tovább! Csak Róma békéje van. Ez az egyetlen „van”, amit állati módra tűr millió és millió ember s aminek három betűjében raboskodik életünk értelme. A felbolygatott embervadon megnyugodhatik már, ha tud. A kiöntött folyamok visszatérhetnek medrükbe s mi, görögök, főníciaiak, szíriaiak, kelták és germánok, mint a vihartépte fa levelei, eltenyerelhetünk a vérrel átázott avarban. A római kéz volt az, amely megrázta és megtépázta ezt az emberfát. Most már minden levél lehullott, minden kordadt ág letörött. Mozdulatlanul és csupaszon mered az égnek és várja, hogy jöjjön valaki, aki zöld lombbal takarja be ismét, vagy tűzre vesse. Érzed, Callixtus, milyen meddő mozdulatlansággal dermedt ez a hajnal is? Oltsd el a tornáccon a mécseket, barátom és emeljük poharunkat arra, akire felvirrad majd e hajnali percnak ismeretlen napja!...

Kézai Béla.

PAUL CLAUDEL : **AZ OLTÁRISZENTSÉG
HIMNUSZA**

Lassan letelt a hat nap, többet már nem aratnak.

Vágtak hat napon át árpát, sok gabonát, a szár lapul a mag leperdül,

Arattak hat napon keresztül, a mezőkön már gabona-kereszt ül,

S holnap a hetedik nap! a béresek hát Betlehembe nyitnak,

S a kenyér ünnepére gyűlnek seregestül.

A gazdag Boóz ez éjszakán mezején maga maradt.

Oly Isten-félő, oly szelíd, mert felövezte gyönyörű alázat.

Boldog, ki a szegénnyel nem tart haragot,
Boldog, kinek hanyag kaszája hagy magot
S az idegen marokszedőnek is kalászt ad.

Igy fekszik a képék között, álmatlanul csak forgolódva,

A szent és ünnepélyes szombat-éjszakán föl-néz a teleholdra.

Hát akkor a szegény Ruth illatosan, drága fűszerekkel,

Mintha csak oldalán félénk ebecske oldalogna,
Mellére hajlik hű szemekkel.

„Lányom, öreg vagyok s magános, mit is keres, aki öreghez megy?

„Sok nehéz napot láttam én, szakállam lassan ősz lett.

„Menj hát urad fivéréhez, miként a törvényben kimondta Mózes.”

És csöndesen így szólt a szegény özvegy:

„Akit szívem szeretne, Annak árnyékában ülni nekem jó lesz.”

Hát mink is épp így, Istenem, megismerünk, magánosan és egyedül,

Mint aggastyánt a forгатag időn, kit elkerül a fiatal s a léha.

Mi megkóstoltuk mézedet, mely édes minden
ízezen felül,

Mert hozzád bújtunk, hogy szívünket elfogadd:
az ember szája néma

És tőlünk csak e szegény szerelem kerül.

Táplálj bennünket, hívd meg a kitagadottat!

Az Idegent vezessed hajlokodba, nyissad csű-
rödet meg!

Mert szakadásunk Tőled bizony oly nagy,
hogy minket éhség, szomjúság nyomorgat.

Csak bukdosunk, a kapzsi vámos még a hulla-
dékból is kiforgat,

S aratóid nekünk hiába gyűjtögettek!

Add meg nekünk a boldog kenyeret naponta.

Csak egy morzsát adj minden reggelen, hogy
Színed és Jeled legyen!

Gyümölcsöt, húst, tejet, vagy mézet ettünk
már gyakorta.

Élet gyökere, igaz kenyerünk adod ma.

Te vagy, te vagy eledelem.

Boóz nemzé Obedot, kiben Dávid s a Királyok
erednek.

Most én vagyok, kiben kegyelmeden fölépül
Jeruzsálem és Szamária.

Angyalok kenyere, eltűrted a malomkövet s
keresztet,

Hogy félelemben s édesen szívembe szűrődjön a
Tested,

Akit hordozott Mária!

Hát végy belőlem, szentek Szentje, a bűnöst
is vedd el! és gyarapodjak én a Te ízeddél!

Óh, szárnyasult ige! Óh, össze-csengő szeretet!

Óh, egyesülni Teveled! A szívem sürgetése
szíveden igen ver!

Atyám, te hívsz a jobbkezeddel, és Megvál-
tóm, balkézzel emeled fel

Szégyenbe-csukló fejemet!

Délben kidől a rengeteg csend, és hallgat
minden, csak Neved zeng!

Óh, Jeruzsálem őrei, nem néztek már a csilla-
gokba!

Óh, vallomás, kibuggyansz hirtelen, s megra-
gadod a lehetetlent!

Óh, egyetlen barát, mint édes illat, mindenütt
Neved leng!

„Légy mint pecsét a karomon, légy mint keblem között a mirrha csokra!”

Egy pillanat veled jobb, mint bejutni bármi
gyönyörökbe,

Megállni jó nekünk Jelen-Valódba burkolózva.
Isten Igéje, hívogatsz, Te voltál most és mind-
örökre,

És lényemet kezéd vonása így közölte:

„Bemegyek boldog templomodba!”

A Kelyhet nékem is kitakarod!

Tisztíts meg engem, oly sugárzó lennék, mint
a len!

Uram, legyen ahogy Te akarod.

Oltárodig vezetnek engem a papok

S a boldogok közt megmosom kezem!

Bemegyek Oltárodhoz Istenem, ki ifjúságunkat
megújítottad!

Ítéld meg engem, Édom és Ámálek nemzetéből
engem is deríts ki!

Boldog, kinek inai nem rogyottak, s ígéreted-
ből ifjan is ragadhat,

Boldog a fiatal pap, mert szent kezében ket-
tős Szín alatt vagy,

És Melkizedek rendjét teljesíti!

És trónodig lebeg föl, mint a drága illat!

A Bárány vére kiömlött a világ kezdetén,

Atyám, fogadd, mint Ábel vérét, mely az ege-
kig csap

És könyörög, hogy lásd, az ember mily vak,
Mily nyomorult és mily szegény!

Fogadd el ezt az áldozó vért az élőkért s a
távozókért.

És benne mindenekfölött megáldjad anyámat
és atyámat.

Két gyermekem és hitvesem és mind, akinek
kárt okoztam.

Aztán a halott híveket, kiket még kárhozottan
A szenvedés tavába hajt a bánat.

Magadat-osztó Pelikán, szemünk láttára föl-
szegeztek,

(Körötted könnyes angyalok lebegtek, kezükben tartva Kelyhed és Paténád)

Hát mint a századosnak, nyisd nekünk is melledet meg,

Hogy megnyílván Neked, természetünket beleheljed

S minket Mi-Voltod sugarába tépj át.

Tebenned minden lény beteljesül, legszebb alakját megtalálván.

Munkáltuk két kezünkkel ezt a hasztalan gyümölcsöt, e kicsiny fűt:

A búza eteté Siont, a fűrt megrészegít garázdán,

De most a megfeszített tő alatt, az utolsó bárázdán

Igazi lakománkat megterítjük!

Uram, Te látod e világot, melyet adtál, hadd teremje sok javunkat.

Minden lehull, az ég s a föld, de a Kenyér örökre táplál.

Hát gyúrjon minket Alakodra ujjad, a tévelygőket jó utadra fűjjad,

S fogyaszd el végre mivelünk a kenyeret és megváltó borunkat,

E Húsvétot, mit oly nagyon kívántál!

A századok tolonganak, Te változatlanul Való vagy.

És mindent látsz, az ódon templomok homályán látod, mi van ott.

Csak egyszer engedd látni nekünk legdicsőbb Valódat,

Ha Úrnapján papod kibontja Takaródat

S fölemeli kezében a napot!

Az égre néz a föld, ha szárnyas üstökös ragyog,

Épp így Terád, ha édességed napját a pap kihozza lágy lepelben mint egy újszülöttet.

Boldog a méh, amely szült, boldog, aki magába fogadott!

Az éjszakában a Bárány után tapogatok:

Én vakon-született vagyok, kit a sötétbe löktek!

Hát lásd világodat, a láthatatlan Ok te vagy.

Már nem takar be tűzoszlop, nem rejt a láng.
Négy tisztos agg gyengéden tartja Trónodat,
Midőn az utcán körbehordoz a szegényes hó-
dolat

S a jónak, rossznak ragyogsz egyaránt.

Mikor leküldted Angyalod, s a föld Rádnézett
kárhozatlanul,

Megesküvél nagy esküvel az öregeknek:

Szövetségemben veletek vagytok és minden
nemzedékkel változatlanul,

De bízattásod minden áldozatban új,

Mert benne folyton Tested töreted meg.

Az eretnek, ki Téged elhagyott, nem tudja
mit szakít el forradalma,

Megcsonkít minden darabot, forgatja oktalan
okoskodását;

Nem fordul többet Oldaladra, az ember lelkét
porba rakta,

A világtól elszakadott, bement a bomladó za-
varba

S földülta műveid okos vonását.

Ha elkerültük célodat, majd visszahajt a sze-
retet megint.

A titkos mozgatóhoz tartozik a tag kitépetle-
nül.

De mindenik különbözik a szeretet szerint.

A Te kegyelmed mindenkinek int s egymás-
hoz vezeted Te mind,

Ha Szentségeddel benned egyesül.

Te mondtad Magad, hogy Belőled vegyek.

Megíratott. Ez a valóság!

Szavad oly egyszerű. Minek töprengjete?

Te szólj, Uram, az ember dolgai engem ledön-
tenek

És nem bírom magam a sorsát!

A tömjén-füstben mezei virágok s a széna jó-
szaga szivárog.

Mert szőlőfürt s kalász teremti föl Borod és
Ostyád.

Az idő minket bizony már tovább dob,

Uram, jó volt ez a világod, de másvilágod is
áldott.

„Hát jöjj!” így szól a Jóság.

Hálátlan és bűnös vagyok, de irgalmad beborított.

Talán akad, ki úgy találja, hogy Terhed kemény.

De engem soha szigorod, mindig szerelmed szólított.

Tudom, Te vagy Szabadítom, a kezemet megszorítod

És mindhalálig boldog lettem én!

Hát lakj velem, Uram, midőn e háborús napon leomlok!

Nézd a Te szolgálodat, ki nem vitéz, nem bátor!

Óh, Mesterem! a kenyeredből csak egy darabot dobj!

S aztán se Isten, se az emberek, se poklok
Nem téphetik le Testedet a számról!

Horváth Béla fordítása.

KOLOSSVÁRYNÉ DARÁNYI ELLA:

OLASZORSZÁGI UTAM (1927)

Ezt a képet hosszú ideig Cimabuenak tulajdonították, csak az újabb kutatások derítették ki, hogy Duccio da Buoninsegna szienai festőtől származik, aki 1285 táján festett Firenzében, bizonyosságot téve a szienaiaknak óriási előrehaladottságáról a festészetben. Egy másik oldal-kápolnában Szent Fülöp martiriumát örökíti meg halhatatlan naturalizmussal Filippo Lippi, majd meg Benedetto da Maiano originálisan szép mesterműve ragadja meg figyelmünket. Alacsony rács mögött félkörben ívelődik Filippo Strozzi síremléke széles plasztikus mintájú keretben. A félkővér mélyedésben fekete márvány alapon fehér bambinós Madonna; a reliefet édes virágkoszorú fonja körül, jobbra-balra a sötét kövön vakító fehérségben csodaszép angyalok lebegnek. A Kórust Ghirlandaio népesítette be freskókkal, Lorenzo unokaöccse, Giovanni Tornabuoni megbízásából, aki a munkát 1200 arany dukáttal honorálta. Érdekes anakronizmussal a bibliai személyeket és a szenteket saját korának viseletében festi meg s jelezáltal a vallásos témájú freskók a leghűbb képet nyújtják Firenze életéből a XV. században. Sok művész volt Ghirlandaio segítségére, köztük, az akkor 15 éves Michelangelo is. Bár számos jelentős mű van itt, nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a híres fafeszületet, mely pendantja a Santa Crocében őrzött Donatello feszületnek és amelyet Brunelleschi Donatellonak arra a megjegyzésére faragott, hogy ő csak kritizálni tud. Boldog Alessio degli Strozzi kriptája után a sekrestyébe érünk, hol diófaszekrények közt egy tisztán hársból készült gazdag aranyozású szekrényben értékes ereklyéket őriznek. Az ajtó melletti mosdó zománcozott terrakottából, Giovanni della Robbiának legszebb dolgai közé tartozik. Egy fehér márvány kariatidot gránittartállyal Michelangelónak tulajdonítanak.

A templom mellett külön bejárat vezet a Chiostro Verde-n át a világhírű *Capella degli Spagnuoli*-ba (Spanyol kápolna.) A Chiostro folyosóján Uccello (Paolo di Dono) terra verde (zöld föld)-ből készült freskóin egy-egy pompás fej vagy alak emelkedik ki az elhalványult zöld árnyalatokból. A stílus komolysága itt a világtól való

elszakadás békés hangulatát kelti. Még inkább fokozza ezt a hatást a rózsafákkal megszakított gyepfelületnek haragos zöldje. A spanyol kápolna mind a négy fala, hegyesen összefutó mennyezetével a trecento (1355.) festészet csúcspontja. Alig létezik képzőművészeti alkotás, mely a keresztény miszticizmusnak ilyen himnuszát tudná zengeni. Mestere Andrea da Firenze, aki a sienai iskola hatása alatt egy időre még Giotto dicsőségét is elhomályosította. A falakat beborító szent témák részletezéséhez kötetek kellenének. A főbb helyeken az Úr szenvedését és halálát szemlélhetjük, majd ismét a poklok tornácán látjuk Jézust, ahonnan a megszabadítottak ezreit vonja. Maga után a tanácstalanul álló ördögök ijedt bámulására.

A keleti oldalon a dominikánus rend apotheozisa van megörökítve. Az Egyház, a pápa, a császár, a püspökökön és lovagokon keresztül egészen a koldusdiákig minden osztály képviselve van rajta. Jobb oldalon Domonkos vitatkozik az eretnekekkel, akik az isteni bölcsesség által meggyőzve, téves tanításukat tépik szét, míg az előtérben a domonkosok (Domini canes) tarka, fekete, fehér kutyák által allegorizálva, üldözőbe veszik a szelíd báránnyokra törő tévtanító farkasokat. Egy másik mezőben torkoskodó és táncoló gyerekek, magas urak és szép dámák előkelő szórakozások közt hódolnak a világi élvezeteknek, amiknek hiábavalóságára valamivel odébb ismét a bűnbánat cselekedetei figyelmeztetnek. Az eltévelyedettek végül is megigazulva vonulnak a mennyországba. A fenti személyek közül sokan a festő kortársait vélik felismerni, így XI. Benedek pápát, Szép Fülöpöt, Cimabuet és Petrarcat. Az ibolyával mintázott zöldruhás nőalak állítólag Laura volna.

A nyugati falon aquinói Szent Tamás diadala látható, evangelisták, angyalok és patriárkák kíséretében. Lábai-nál három levert főellensége, körülötte a főerények lebegő nőalakjai, előtte pedig pazar gótikus székeken a hét teológiai tudomány és a hét szabad művészet ül, ki-ki legjelesebb képviselőjével. Ó- és Új Testamentumi bölcsek és tudósok: Ptolomeus, Cicero, Justinianus, Hieronymus és Ágoston. Mikor a Chiostro dei Morté-n keresztül elhagyjuk a Capella degli Spagnolit, Aquinói Szent Tamás színes terrakotta szobra mégegyszer figyelmeztet bennünket, hogy a tomizmus fellegráratól veszünk búcsút.

Kolossváryné Darányi Ella.

HORVÁTH BÉLA:

KIVONULÁS

Vigalmat vár a nép, hogy bűneit felejtse,
Naponta döng a díszmenet, a tompa dob szól.
A nemzetek vezére tébolyult Szerencse,
S nem szabadúl a gonosz a gonosztól.

Gonosz vigalmat vár ez a gonosz kor,
Hogy egymás beleit a boldogok kibontsák!
Aztán az ágyútalp hideg husukba ronesol
És megcsúfolja csontjaink angyali roncását.

Mert angyalok lehettünk volna tündökölve,
De vérözönbe gázolnak a görbe ágyúk.
Csak lenne vége, lökne már a sírgödörbe,
A kínhalált is elkábulva várjuk!

Jaj, Uram-Isten, micsoda halál jut
Nekünk, ha Nélküled veszünk el mindörökre?
A koldúsoknak sohse volt igaz barátjuk,
De Bárányod a vérrel őket megjelölte.

Kérünk, kenessed most is vérrel ketrecünket,
A rácsainkat, édes Irgalom, jelöld meg,
A túnya nemzetekből vedd ki nemzetünket,
A Bárányodra kérünk, meg ne öljed.

Meglátogatta hajdan angyalod a síri völgyet,
S a porkolábok kardodra kerültek,
Mert Színed előtt mindenki legörnyed,
A kardod elől hova menekülhet?

Így kérünk arra, jöjjön már a Bosszús Angyal,
És irgalommal jöjjön el a Bárány,
A büntetésed jöjjön el a karddal,
S a szolgálakat megszabadítsd a Szőlő tipratásán.

HORVÁTH BÉLA:

ÉNEK A NYUGALOMRÓL

Kerek világon zengenek a művek,
Mert hol lennének, Istenem, nélkülöd?
Terólad zeng a néma kő is, mert szép,
És alakját a Szavaid szerezték.

Veled vagyok, a szívem egyedül fél,
De műveid közé a földre küldtél,
Hogy szépségedet sugarukban halljam
És velük együtt legyek örök dallam.

S azt énekeljük: elmegyünk maholnap,
Mert dolgaink a velőkig hatolnak
És mint a parton megdagad az árvíz,
A hajnalunk is alkonyunkba átvisz.

Te nemcsak kezdetet mondtál a kőnek,
De végezetül mindenek ledőlnek,
Megfeketül a legfehérebb csillag,
Nem ég örökre, csak a Hetedik Nap!

Vasárnapod megszenved Magadnak
És nyugszol benne, bár Te vagy nyugalmad.
Iker-tükörnek, tükrös árvaságnak
Te nyílj ki végre Örökös Vasárnap!

A létünk által csak Tied vagyunk itt,
Te buzgol bennünk utolsó napunkig,
S ha majd a testünk elfogyott, hideg lesz,
A nyugalunk is általunk Tied lesz.

Világodon híredről énekeltünk,
S ha életünket visszavetted innen,
Te úgy nyugodj el, Istenem, mibennünk,
Ahogy működött minden tetteinkben!

P. BRUNO DE JÉSUS-MARIE:

MADAME ACARIE HITVES ÉS MISZTIKUS

Az extázisnak ezek az első és aggodalmas évei egy forradalmi Páris kellős közepén teltek el. Huszonkettőtől huszonhét éves koráig tartott ez az időszak. Akkoriban egyszer, például „egy dühös ember kardot emelt reá... ő bátran odaállt a kard hegye elé, mondván: Ime, itt a szívem, csak szúrjad bátran, ha Isten úgy akarja.”

Miután 1588-ban Blois-ban meggyilkolták Guise herceget, a huguenotta ellenes Szentszövetség nemcsak a fent említett Guincestre-féle prédikációkkal fűtötte a nép fanatizmusát, hanem más szenzációs látványosságokkal is. L'Estoile meséli, hogy 1589 januárjának végén „párisi kis gyermekek, leányok, fiúk vegyest, körmenetben vonultak végig a városon és templomról-templomra menvén, nyilvánosan imádkoztak, nagy csoportokban, kettesével felsorakozva, égő gyertyákkal kezükben, és litániákat énekeltek, melyeket plébánosaik írtak elő nekik. „Különös menet lehetett az a fehér ingekbe öltözött emberekből álló processzió is, melynek résztvevői a kezükben vitt égő gyertyákat vezényszóra oltották el s azt kiáltották: „Isten kioltja a Valois-k fajtáját.”

Közvetlenül Jean Acarie keresztelője után, 1589 február 6-án, Mayenne kimondhatatlan örömmujongás közepette vonult be a székvárosba. Ugyanazon hónap 17-én újra alakítja a Szövetség tanácsát. Acarie, Lhuillier és Michel de Marillac, aki akkoriban a parlament tagja volt, szintén résztvettek benne. A rá következő májusban és júniusban a senlis-i vereség után, mely kétezer halottjába került a Ligának, De Marillac tanácsos, a sebesülteket látogatván, gyakran találkozott Madame Acarieval és anyósával: „Találkoztam vele 1589-ben a Saint-Gervais melletti kórházban, és láttam, milyen gonddal ápolta a betegeket. Fehérneműt, kenőcsöket, élelmiszert hozott nekik, vigasztalta, bátorította őket, csodálatos kitartással, kellemmel és hatékonysággal, mely annál erősebb volt benne, minél jobban látta, hogy a szegény betegek milyen rosszul vannak ellátva, hogy többen fekszenek egy ágyban, ami rendkívül módon felháborította rendszereténél fogva és annyira ellene mondott természetének, hogy szinte éppen ezért kívánta a maga számára ezt az állapotot, és én nagyon gyakran láttam őt, mert ez a kórház egészen közel volt plébániánkhoz és sokszor volt alkalmunk, hogy átmenjünk oda.”

Miközben Madame Acarie irgalmas szeretetét árasztotta szerteszét, a Liga-tagok Le Béarnais-vel egyetértésben azt a vészhiót terjesztették, hogy Valois Henrik angliai Erzsébet példáját követvén meg fogja semmisíteni országaiban a szer-

zetesrendeket. Ekkor történt, — mint ahogy már mondtuk volt — hogy egy huszonnégy éves fiatal dominikánus, „átadván magát, mint ki visszaadja lelkét Istenének” megölte a francia királyt. Miután előjárója biztosította afelől, hogy a szent cselekedet elkövetése után egyenesen a mennyországba kerül, Jaques Clément kését egyenesen Henrik altestébe mártotta és úgy maradt ott, keresztbe font karokkal, várván, hogy lemészárolják. Párist erre őrjögés fogta el. Madame de Montpensier indítására az egész város a vidám zöld gyászt, L'Étoile szerint „a bolondok libériáját” viselte.

Halálának pillanatában azonban, Henrik, aki egyébként keresztényi halállal halt meg, Le Bernais-t tette meg utódjául, arra kötelezván őt, hogy katolikussá legyen. Röviddel ezután, IV. Henrik megkísérelte székvárosának elfoglalását. Mayenne-t azonban II. Fülöp támogatta. 1590 március 8-án a spanyol király megkérte és felszólította az összes keresztény fejedelmeket arra, hogy hozzá csatlakozzanak „a tévtanok kiirtására és Franciaország legkeresztényibb királyának, X. Károlynak felszabadítására.” Ezalatt az agg Bourbon kardinálist értette, akit a Liga-tagok elismertek. Fülöp kijelentette, hogy a szent ügyért készséggel veti latba hatalmát és életét. Másnap megparancsolta az akkori főinquisitornak, a toledói érseknek, hogy jegyzéket állítson fel mindazokról, kik királyságának javait élvezik, hogy ezek, mintha csak keresztesháborúról lenne szó, anyagilag járuljanak hozzá a „Franciaország megsegítésére” szánt két hadsereg fenntartásához.

IV. Henrik, a spanyol király ellenére is, megnyerte az ivry-i csatát Mayennel szemben, akinek pedig már akkor 500 lövész és 1200 wallon-i lándzsás állt rendelkezésére. A Tizenhatok, tartván a közhangulat változásától, menten a híres Pater Christint szólaltatták meg Páris szíszékein. A nép, beszédei nyomán belenyugodott a megpróbáltatás szükségességébe és készségesen támogatta az 1590 májusától szeptemberéig tartó iszonyatos ostromot.

A „Liga Lakájának” és a „szép Acarie-nak” magatartása Páris ostroma közben igen világos és egyszerű. „Férje ura, ő és egész családja be voltak zárva” a városba. S mikor „annak hire, hogy a nép éhenhal, eljutott hozzájuk”, a jövődöbéli „Szentháromságról nevezett Mária nővér örömmel ragadta meg az alkalmat ahhoz, hogy jót tegyen és az irgalmasság cselekedeteit szinte szent túlzással gyakorolta.”

„Anyagi eszközei megcsappanván, nem tudta folytatni szokott alamizsnálkodását, s ezért, az irgalmas szeretet újabb ötletet adott neki.” A faggyu barnás lerakódásából készült kenyérből táplálkozott s megvonta magától a neki szánt kenyeret azért, hogy kioszthassa a szegények között. Ezt olyan ügyesen csinálta, hogy sem férje, sem anyósa nem vették észre. „Oly szomorú dolog volt nézni a szenvedést, s annyira szükséges volt a hit ügyének érdekében ellenállni tudni.” „Egyszer mikor templomból hazajött — mondja Mlle. de Marillac — ka-

puja előtt két úri emberrel találkozott, akik arra kérték, adná nekik kutyáját. Ez a végső nyomor annyira megrendítette, hogy szólni sem tudott, csak intett nekik, hogy vigyék az állatot. Zokogva lépett be a házba, s még később is mondogatta, hogy azóta is mindig rettenetesen sajnálta, hogy nem hívta be az urakat, de akkor nagy megrendülésében nem tudott egyebet tenni, mint sírni.” Miután megették a lovakat és szamarakat, a macskákat és kutyákat, majd a patkányokat is, a lakosság ott tartott, hogy liszté őrölje a kisdetek temetőjéből kiásott csontvázakat!

Madame Acariet annál is inkább sarkalta hősies segíteni vágyása, mert rájött, „hogyan anyósa az ágyak szalmazsákjai közé dugta el a családjuknak fenntartott búzakészleteket.” „Rejttesse el olyan helyre, melyet nem ismerek, — mondta Barbe, készen arra, hogy feljelentést tegyen, — mert ha megtalálom, semmi sem fog megakadályozni abban, hogy az ínségeseknek ne adjam.” Házát a hátsó kapun hagyta el, a Rue des Écouffes felől, s ott mindjárt rátalált a szegény nyomorultakra, akiket, sajnos, nem hívhatott be magához. „Semmihez sem fogható vidámsággal és szívélyességgel” gyorsan, mint az isteni szeretet maga, szétosztott közöttük mindent, amit csak el tudott lopni saját otthonából. *Kapzsi az nagyon, kinek Isten nem elég.* Ha betegekre bukkant, bekötözte őket. „Nagyon ügyes volt és ismerte az összes kenőcsöket.”

Madame Acarie „olyan őszinte szívvel és olyan készségesen sietett mások segítségére, hogy az emberek teljes szabadsággal és őszinteséggel fordultak hozzá, bármikor, a nap bármely órájában, reggel, este, étkezés közben, úgy hogy egyetlen perce sem volt a maga számára, lévén mindenki szívesen látott vendége... Olyan keményen és kitartóan gyakorolta az irgalmasság cselekedeteit, hogy sem testét, sem lelkét nem engedte megpihenni. „Azt mondom — mondja Mária lánya — amit, jöllehet nagy megszegyenülésemre, boldogan látam nála.” Azt hiszem nyilvánvaló Madame Acarie azon vallo-másának mélysége, melyet Páris ostromára vonatkozóan Mlle. de Marillac-nak tett: „Arany korszak volt az, melyben az ember sem evésre, sem ivásra nem gondolt, hanem csak arra, hogy Istenhez folyamodjék.”

A páрмаi herceg miután Hollandiát kiűrtette, a spanyol hadsereggel II. Fülöp parancsára Mayennehez csatlakozott és megmentette Párist. Tizenháromezer ember pusztult el éhen akkor. A forró láz még harmincezer ember halálát okozta. 1591-ben és 1592-ben IV. Henrik megállás nélkül küzdhetett az egyesült két ellenség: a pápaság és Spanyolország ellen.

1591 szeptemberében a Tizenhatok, miután X. Károlyt halottnak nyilvánították, ezt írták II. Fülöpnek: Biztosíthatjuk Legkatholikusabb Fenségedet afelől, hogy az összes katolikusok kívánják és akarnák miszerint Legkatholikusabb Fenséged nyerje el koronánk jogarát és uralkodjék felettünk.” Ha ezt túl terhesnek érezné azonban, arra kéri,

adná nekik királynőül leányát Klára Izabella Eugénia infánsnőt, „aki ritka erényeivel mindenkinek szemébe ötlik” és a vőt akit választott: a fiatal Guise herceget.

Ezt a levelet, amint azt L'Estoile-nál láttuk, Pierre Acarie is aláírta. November 5-én a place maubert-i karmeliták templomában ünnepi körmenetet tartottak Guise herceg trónraemeltetéséért „akiben a nép jövődöbeli királyát látta.” Másnap titkos szavazással tíz polgárt választottak a célból, hogy megalkossák a Tizenhatok Társaságának titkos tanácsát. Az első választott De Saint-Yon, a második Pierre Acarie.

Kétségtelen, hogy „a Liga Lakája”, nem vett a szó szoros értelmében részt Brisson elnök kivégeztetésében, mely azokban a napokban történt (ugyanis nem szerepel azután a halálra ítélt bűnösök között); de azért neki is döntenie kellett a Tizek Tanácsában— „melynek feladata az volt, hogy gondolkozzon, parancsoljon és cselekedjen a többiek nevében” abban az ügyben, melynek kapcsán Brisson-t és a többi áldozatot a Place de Grève-re hurcolták.

Mindez súlyos volt és következményeket vont maga után. És bizony mikor IV. Henrik, abjurációja és felkenettetése után, 1594 március 22-én Párisba bevonult, a Liga-tagok már nem énekelték azt az elszánt dalocskát, mely szerint inkább a vértanúhalált vállalják, semhogy heretikus királyuk legyen. Valójában pedig még keményebben bűnhődtek, mint ahogy azt dalocskájuk szerint vállalták volna, mert büntetésük megaláztatásokkal volt teli. Készséggel elhisszük, hogy annak idején Jehan Lhuiller, a kereskedők vezetője, aki átadta Páris kulcsait IV. Henriknek és aki Madame Acarie-nak rokona volt, közbenjárta a királynál „aki nem emlékezett sohasem arra, ha szolgálatot tettek neki, sem arra, ha megbántották.” Lhuillier a mérsékeltek közé tartozott, „politikus” embernek mondták s az effajta ember mindig kész arra, hogy mindent elintézzon s Pierre Acarie különben is annyira elvesztette kedvét mindentől!... De teológus barátai, a jezsuita Commellet, a karmel priórja és mások tanácsainak hatása alatt, Acarie hajthatatlan maradt s nem adta meg magát. Ennek következtében nem is részesült a királyi kegyelemben, elvesztette minden vagyonát és hivatalát és azt a jogot, hogy Párisban maradhasson, mint ahogy L'Etoisle-ban látjuk.

Szirmai Józsefné fordítása.

Folytatjuk.

FRANCIS JAMMES:

EUCCHARISZTIA

Esendő atyját lelte meg a gazda,
A szőlődombon haldokolva hullt a gazba.

De megdobbant a szíve, fölserkent lassacskán
És szolgálát kívánta látni az aggastyán.

Csörögve sorakoztak sorba a cselédek,
Nehéz pillájukon kipottyant egy nehéz csepp.

S azt mondta nékik csöndbe: nemsokára végzek,
Mert ideje, hogy kiröppenjen már a fészek.

De kérlek, könyörögjetek az este értem,
Hogy reggelig az édes Úr-Napját megérjem.

Hát így esett, hogy sűrű hársak alatt másnap
Örül a körmenetnek szegény nyavalyás agg.

S a szíve Krisztusban kopog, Krisztus felé tör,
Megittasultan az Angyalok Kenyerétől.

Az igazságot nem lehet becsapni, látja,
És nincsen más barát, Jóság a jóbarátja.

Ha öreg-apánk oktat minket bölcs igékkel,
S ha meghal értünk, bárgyú balgaság a kétely.

A szent Ige is értünk egykoron Testté lőn
És arany-házban tündököl közöttünk, élőn.

A drága Ostyát méltóságosan kitárják,
Kiállt a kürt s a fénybe hajlanak a pálmák.

Uram! Te Szíveden szívünkre tettet Ujjad,
Mert szíveink Szívedben élnek és vidulnak.

A dombon gyöngye bokrok domborulnak távol
És mint egy oltár épp olyan, kerek mohából.

És mint a bokron is bugyog a gyöngyöző víz,
Egy kisfiú ezüstöt hintő füstölőt visz.

Egy lepke leng elém, a napsugár leánya,
És ráborul a csendülő harangvirágra.

A szárnya rendszerében, Istenem, dicsérlek,
Mert mint az egeket, szabályait kimérted.

Nővérei a csillagok, a csendes esték
S a déli hőben harsogó piros cseresznyék.

A mindenségnek is kiszabta jól a szárnyát,
Ki verseimbe, mint e pillébe, arányt vág.

A pille boldogan röpül a körmenetben
S a színe énekel, angyalnál édesebben.

Aztán fölkapja őt egy hirtelen sebes szél
S ragyogva szálldogál a szalagos keresztnél.

Lobognak liliommal legelől a zászlók,
Suhognak selymesen és mint a hó, sugárzók.

Egy kisgyerek komolyan viszi a Keresztet,
De mint az árboc a vízen, hajlongva reszket.

Aztán Szent Anna, ki a legszebben magasztal,
A homloka ragyog, és teljes a malasztal.

Végül következik, amint Magát kínálja
A mennyezet alatt a Szeretet Királya.

S az Aggastyánt legott a mennybe viszi a
Lelkébe lobbanó Eucharisztia.

Horváth Béla fordítása.

ALDOUS HUXLEY ÉS A MODERN REGÉNYFORMA

A formát őrző és formát bontó törekvések az alkotó ember ösztönösségében rejlenek. Tetteit, miként minden ember tétét, nem csupán a gazdaságosság elve irányítja, hanem a dagodásé is, amely sokszor az előbbi elv rovására változatosságot keres. Minthogy azonban a forma problémája a művészet belső fejlődésével is összefügg, a kifejezőmód nagy fordulóinál csak a legkritikább esetben lehet az egyéni és elsődleges játékos ösztönre, az újnak és szokatlannak gyermeki éhségére rátapintanunk. Csak kimondottan antiintellektuális kerek és nemzedékek formázúrzavara árulja el sokszor meglepő őszinteséggel a változatosság keresésének ösztönös voltát, amely jámbor hajtóerővé válik az értelmi túlsúlyban élő ember tervszerű munkája közben.

Az immár klasszikusnak nevezhető realista regény ellen az első formabontó törekvés a naturalizmus címén jelentkezik, amely inkább társadalomtani, mint művészi elgondolás alapján akarta az életnek eddig kirekesztett vagy újonnan felfedezett mozzanatait is a regény keretébe vonni. A naturalizmus azonban célzatosan nyers ábrázolásával és tudományosan megszerkesztett kórképeivel nem jelentette a regényváz szét-törését, hisz tárgyi szemléletmódja a realista szemlélettel egyezett, csupán bővülést jelentett a régi iránnyal szemben s legnagyobb eredménye az, hogy csökkentette a polgári ízlés gátló hatását s így megadta a később szinte korlátlan őszinteségű lélekvizsgálás lehetőségeit. Sokkal kevesebb változást követelt az a fordulat, amikor az írók a lelki élet ábrázolásában akarták a tények iránti hűséget s az életfolyamatok pontos rajzát megvalósítani. A lelki élet tényeiből kiindulva ugyanis a regény számára a külső világ tárgyiassága elhanyagolható, hiszen elménk egészen sajátos törvények szerint dolgozza fel az események egymásmellettiességét és egymásutáni-ságát. *Bergson*nak a dinamikus skémákról szóló s irodalmilag alkalmazott tanítása és *Proust* asszociációs duorai teljesen szét-törik a mesevázat, megváltozik az elbeszélés módja, az események objektív rendje helyett szerephez jut az élményeket, mint emléktartalmakat összefűző szubjektív idő. A regény technikája már régebben is megkövetelte az úgynevezett visz-szagöngyölést, amikor egy-egy eseményegységgel kapcsolatban megismerkedünk a regényközöket kitöltő idővel, a pro-sztí irány azonban a tényeket teljesen a szubjektív tudatba

ágyazza be. A regényváz széttörése mellett széttörnek a regény alakjai is. A lélektani naturalizmus regényeiből eltűnik a cselekvő személyiség és helyét az állapot sorozatokban szemlélt vagy önmagát szemlélő ember foglalja el.

A síkokra bontott plasztikus személyiségnek s a szubjektív időnek elve vezette a ma oly népszerű angol író, Aldous Huxley-t is, amikor *A vak Sámson*¹ című regényében a modern formatörékvések egyik legérdekesebb példáját teremtet-
te meg. Huxley ötletének megszületésénél a Proust-féle asszociációs gyakorlat működött közre, amely egyszerű érzetek mögé sűríti a más és más időből származó élményeket, úgy-
hogyan egyetlen íz, hang, illat összegezi és felidézhető állapotba hozza az elmúlt idő élménytartalmait. *A vak Sámson* regény-
vázának kiinduló pontja prousti jelenet. Huxley hőse, Anthony Beavis szeretőjét szemléli s az asszony testének barnasága Gaugin festményét, egy képtárat, bőrének sós, füstös íze egy mészkőbányához kapcsolódó gyermekemléket idéz fel. Ehhez a különös asszociációjú elmemozgáshoz fűzi Huxley a követ-
kező sorokat: „Egy mészkőbánya, egy képtár, egy barna test a napfényben, egy epidermisz, amely hol sós ízű és füstszagú, hol (mint Mary bőre, amint most eszébe jutott) vadul pézsmail-
latú. Az agyában egy örült lakik, aki fényképcsomagot kever össze és szór szét, ahogy eszébe jut, aztán megint összekeveri örökön-örökké. Ebben nincs időrend. Ez a félkegyelmű nem ismer különbséget az előbb és az utóbb között. A bánya ugyanolyan valóságosan eleven volt, mint a képtár. A tíz esztendő... (amely elválasztotta őket), nem adott tény, hanem csak utólagosan, a számító értelem segítségével felfedezhető adat. Öntudatos életének harmincöt esztendeje úgy ismerteti meg magát benne, mint egy káosz, mint egy fényképcsomag valami örült embernek a kezében.”

Ha Huxley ezt az örült, mondjuk spontán emlékezésformát csak hőseinek naplószerű feljegyzéseiben vagy pillanatnyi élményeinek összegezésében alkalmazná, nem lépné túl a prousti technikát, amely szabadjára engedett képzettársításával sok érdekes, s főképp a pszichoanalízis számára értékes irodalmi hatást tudott kiváltani. Az angol író azonban elszakad a szubjektív időrend egyetlen feltételétől, az átélő embertől s ezt a tipikusan egyénhez kötött emlékezésformát egy egész embercsoport történetére vetíti rá, tárgyiasítja s az írói alkotás időformájává teszi.

A vak Sámson ötvenhárom fejezetből, ötvenhárom képből van összerakva éppen olyan logikával, mint ahogy egy örült kever össze egy fényképcsomagot. Az író nem is próbálja megőrizni azt az illúziót, mintha ezt a történetet nem ő tördelné szét ily értelmetlen módon, és csupán főhősének sajátos agyműködése szerint jegyeznél fel az eseményeket. Hiszen a képeknek csak kis hányadát alkotják a naplószerű fel-

1. Huxley: *A vak Sámson*. Fordította Hevesi András. Franklin-Társulat.

jegyzések, egyébként harmadik személyben vannak írva, sőt igen sok olyan esemény is szerepel, amelyek a hős életétől távol végbemenvén a szubjektív emlékezésformába be sem olvashatók.

Minden fejezet pontos kelettel van ellátva s érdekesség kedvéért ideírom, milyen időrendben következik az első kötet néhány fejezete: 1933. augusztus 30, 1934. április 4-5, 1933. augusztus 30, 1902. november 10, 1928. december 8, 1902. november 2, 1934. április 8, 1903. április 2. stb. A multnak és a jelennek ilyen tarka összekeverésével állt elő az „őrült agy” fából vaskarikája, az írói alkotásra átvetített és objektivált szubjektív idő. Csak az első pillanatra látszik, mintha ez a vakmerő technikai fogás az író a szerkesztés munkájától felmentené. Ellenkezőleg, a komponálás általa csak nehezebbé válik. *Huxley* képei logikátlan összedobáltságukban is annyi megszövdöttséget, annyi finom célzást rejtene magukban, hogy — természetesen csak a regény újraolvasása alkalmával — szinte elámulva bukkanunk egy egészen kivételes elmének szinoptikus erejére.

Ha arra próbálnánk felelni, hogy az író elrendező munkájába lopódzott nagy tévedésén kívül, mi indíthatta *Huxley*-t ennek a szándékos zürzavarnak előidézésére, talán egy képmontage-technikára kell gondolnunk, arra, hogy ilyen játékosan és furcsán összevágott képekkel akart a szerző, a régi regénysablont lerázva, változatosságot, új hatást elérni. Vagy talán így szeretett volna szabadulni abból az elmélkedő egyhangúságból, amelyben hősének élete végződik, s adagolva, meghökkentő keretben akarta az olvasó elé tárni Anthony Beavis pacifista töprengéseit.

Bárhogy is áll a dolog, *Huxley* új regényváz-kísérlete elhibázottnak mondható. Elhibázott elsősorban téves lélektani kiindulása miatt, abban, hogy a spontán és „félkegyelmű” emlékezést teszi az alkotás objektív időformájává. De elhibázott művészi hatásában is, mert a zavarnak, az összekuszáltságnak olyan bozótja elé állítja az olvasót, amelyen csak kivételes makacssággal lehet keresztülvergődni. És még ekkor is: *A vak Sámont* nem elég egyszer elolvasni, mert a regény nagyszerű részletművészete csak akkor élvezhető igazán, ha a széttördelt mesevázat már sikerült összeraknunk, ha az események története már birtokunkban van. Nem hiszem, hogy *Huxley* irónikus fricskával így óhajtáná a közönséget arra kényszeríteni, hogy kétszer is elolvassa írásait. Mert ha ez a szempont vezette volna, hovatovább viszontlátjuk a modern regény formájaképp azt a romantikus trükköt, hogy a szerző fényképcsomagként keveri össze a kinyomtatott regényíveket, az olvasó meg törheti a fejét, keresgélhet és lapozhat, amíg a könyv értelmével tisztába jön.

Semjén Gyula.

TESTVÉREK
VAGYUNK

Az ilyet csak utolsó percben adják ki, mégis ott lebegett már reggel óta a levegőben. A ragyás José hozta elsőnek a hírt. A teás csajkákat eléjük lökte — csak úgy koppantak a zsírfoltos asztalon — s kancsi szemével kacshintott: rum-osztás lesz!

Rum-osztás. Hm. Rumot osztanak.

— Mikor? — kérdezték többen is. — Most?

— Estére... Úgy mondta a szakács... —, többet nem tudott a kancsi José.

Rum-osztás... Utána sorakozó, bizton. S marsolás a külvárosba. Akárki lefogadja, kalamajka lesz ma a ghettóban. Az. Ilyenkor megtáncoltatják kicsit a tincseseket. Miért? Az ördög tudja. Csak. Parancsolják. Egyik azt mondja — s ezeket a vidékről szervezték be, buta parasztok többnyire, de vad katonák — a zsidót utálni kell már és pusztítani, mióta megkínozta és megfeszítette a Krisztust. Már ez így van s csak a zsidók tehetnek róla. Most aztán vezekelhetnek a bűnükért.

Igen, ezek, mikor felcsaptak, még keresztet hánytak olykor, később hagyták csak el s még botránkoztak, ha a többi kiköpött egy surranó csuhás előtt — de ez még egészen az elején volt.

Más meg azt mondja: külpolitika az egész.

Van, aki nem érti. Hogy-hogy külpolitika? Az értelme-sebbje megmagyarázza. Hát — nehogy úgy lássék kifelé, hogy csak a papokra meg apácákra megy ki a dolog, közbe-közbe ütnék egyet a zsidón is. Vagy úgy? Aha... Akad, aki érti.

Ha veszi az ember, úgyse nagy eset. Háború van. Elcsúszik az ilyesmi. Jut is, marad is. Úgy van, még mindég marad elég belőlük. Csuda szapora fajta. Minél szegényebb, annál szaporább. Muszáj irtani őket. A patkányokkal nem így tesznek?

Ilyeneket forgattak a fejükben fegyvertisztogatás közben s az okosabbja röhögve világosította föl a zöldfülüeket, akik nemrég álltak közéjük.

Pogrom?... Aztán szabad ilyesmit?...

— Erigy, nyúl szívű! Hogy szabad-e? Majd meglátod!

S hogy a nőket és a gyerekeket is?

— Mi az, hogy —, zsargonban feleltek, észre se vették. — A kölyköket el kell taposni, a nőket pedig... — s megmagyarázták, mint kell elbánni a nőkkel. Olyikat meg is lehet hagyni épen. Van ilyen eset is.

A porosfülűek fejcsóválva hallgatták ezeket a dolgokat. Furcsa már, az igaz. Parancsolat volt rá valamikor s törvény

is: ölni nem szabad. Aki ölt, megbüntették. Ölni csak háborúban szabad. S fegyvertelent csak akkor, ha árt, megtagad valamit, vagy áruló, egyszóval ellenük van.

— Ha egyszer parancsolják —, a szőrösképű matróz mondja s vállatvon.

— Meg jól is esik —, röhög Nando, akivel együtt álltak be s úgy kacshint már ő is, akár José, akinek muszáj kacsin-tania.

Szokatlan az is — csak az öregeknek nem, azok már tudják a dürgést — hogy a reggeli torna után ma békében hagyták őket. Nem volt kivonulás, fedezék-készítés, lödöröghettek a kapuk előtt, kockázhattak vagy kártyázhattak az udvaron, a kantinba is beülhettek, ahol a tűzvonalból érkező legújabb híreket hangszórón adták le; lézenghettek, szóval; csak délután kellett gyülekezniök az előadóteremben, propaganda óra volt, inkább csak időtöltésből, mindenből kitetszett.

Az estét várta mindenki. S az estével a dupla adag rumot a teához. Dupla adagot? Amennyit vedelhettek, amennyit akartak. Csak éppen hogy le kellett hajtani; eldugni, elvinni — akadt volna ilyen is, a szűkös napokkal gondoló — nem lehetett.

Az estére vártak s arra, mi igaz a szóbeszédből? Lesz muri — nem lesz muri: ezt találgatták.

S az este nem kérte magát, egyszer csak itt volt.

*

Ephraim állt a kapu előtt, a sötétedő estében, felhúzott vállal, hátára kulcsolt kézzel s az égre bámult. A csillagot leste.

Egyszer megfordult sebesen s besietett.

— Meggyujthatod —, mondta várakozó asszonyának, mert péntek este volt — gyujtsd meg és siessetek.

Az asszony engedelmesen elmormolta az imát s a négy gyerek is kéznél volt már. A gyertyák ágaskodó, titokzatos táncát bámulták.

Naphtali nyafogott, a legkisebb:

— Miért kell nekünk elmenni... igazán... Álmos vagyok...

— Csitt —, intette apja — jönnek a katonák... Beszélük, jönnek, hát siessetek. Különben... különben megvernek titeket...

— Téged nem vernek meg? — legkisebb lánya rácsimpaszkodott.

— Engem nem. Engem megölnek, ha Jehova úgy rendeli —, de ezt már nem mondta hangosan.

Apósa kokaincsempész volt és suttozták, a kémjük is. Ezért vagy azért — mindegy — még sohse bántották. Oda küldte a családját.

A gyerekek nem sírtak; szemükben, mint nagy, sötét ablakokban szorongás és egykedvűség könyökölt egymás mellett otthonosan, akárha tudnának is, meg nem is a titkokról és

árnyakról, amik karmos bőregerek módján egyre szűkebb körben keringenek a ház felett.

Rebeka nem mondta: jössz-e te is utánunk — végre az áru!... Ott volt az áru!... Minden vagyonunk az áruban... Valakinek maradnia kell, világos...

Ephraim hát maradt s a gyertyák imbolygó, sárga fényénél imába kezdett, mert okosabbat nem tehetett. Imádkozott magáért, a családjáért, az apósáért, a vagyonáért, jajgatva és üvöltve csaknem — meg se hallotta, mikor rátörték az ajtót.

Feltartott kézzel állott eléjük: az Escudor-utcai Jephtha veje vagyok!... a gyógyárukereskedő veje!... csak nem bántotok?

— Hagyd! — legyintett valaki s lefogott egy kart.

Megúsza.

Verejtékezve guggolt még sokáig a gyertyacsonkok előtt, közelgő és távolodó, dobbanó és elhaló lépésekre, fölszakadt sikolyokra, hörgésre és ordítózásra figyelve. S egyszerre — mikor is, nem tudta — már csendes lett az utca.

— Talán mehetnék... —, gondolta s gémberedett, reszkető tagjait próbálgatta.

Tényleg semmi baja se volt.

Magához vette az írásait s kisurrant a derengő éjszakába.

*

Akár a lopakodó macska, úgy ódalgott a sikátorokban, mindenütt a fal mellé lapulva. Néha megállt, szívére szorított kézzel, ha egy távoli utca idáig küldte borzalmas neszeit, aztán fellélegzett s továbbállott. A ghejtóban valóban minden csendes volt már.

Apósa háza a kereskedőnegyed és a ghejtó között állt, épen a középén, mintha példázná: ez itt már nem a ghejtó többé, viszont még nem is a kereskedőnegyed — mindegy, fő, hogy megmenekültek és élnek. Élnek! Élnek! Megölelheti és hazaviheti őket! Élnek és ő is él!

Átvágott a szökőkutas téren. Gyorsan, sietve és vigyázatlanul. Nem volt szeme az árnyakra, füle a hangokra.

— Mit keresel itt, kutya? — s már a földön hevert. Váratlanul érte, amit kapott. Katonákat látott, dülöngő, ordító katonákat, szuronyos pukát, véres kezét, és egyre távolodón, ködben valahol, messze a családját. Az elébb még milyen közel voltak...

— Hogy mertél kibújni vackodból? — s Nando, a barom puskatust emel reá.

...Rebeka... Mendel... Naphtali...

Nevek buggyannak belőle minden ütésnél. A szőrösképpű félvér matróz vigyorogva biztatja társát — az alkohol nyilván kiforgatta már minden erejéből: — leütni! Leütni!

Csak nyöszörögni tud már, mint eltaposott kuvasz. S karját védelemre és könyörgésre tárva hirtelen varázsigét talál, ki tudja miféle sugallatra:

— A Jézus irgalmára!... hagyjatok már... ne bántatok... Krisztus is zsidó volt!...

Nando meghökken. Alkoholtól tompult agyával hirtelen nem tudja eldönteni, káromlás-e vajjon, amit ez a nyeszlett zsidó nyögött, sértés, gúnyolódás-e, vagy...

De tökrészeg, szerencsére s az ellágyulás kezd már eluralkodni rajta.

— Erigy a fenébe! — s belérug. — A Jézus nevibe! — teszi hozzá morogva.

S otthagya.

A többi is megy utána s röhög. Miért? — ha én nem tudom, ők hogy tudnák?

*

— Esik —, gondolta — ez volt az első értelmes eszmélése — mert valami lassan csordogált végig az arcán.

— Esernyő? — első zavaros kérdése volt valami ismeretlenhez, mert egy árnyék elfedte előtte a holdat s a csillagokat.

Csakhogy az árnyék megszólalt s erre ijedtében végleg magáhozért.

— Fel tudna tápáskodni, ha segítségére volnék? — ezt kérdezte.

Épen maradt szemét — a másik bedagadt — nagy kínal reáirányította. Bizony egy kámzsás barát volt. Egy csuhás. Afféle, aki előtt kiköpnék mostanában. S akit — akár őt — ott ütik, ahol érik.

A barát a válla alá nyult, ügyesen megmarkolta — mekkora erő, c, c! — mert már csodálkozni is tudott — s talpra állította.

— Fogódzék csak jól belém; nem megyünk messzire, pár lépés csak a kórházunk —, s meg se kérdezte a szándékáról, vitte.

A klastrom-kórházban fehér köpenyt kapott magára, gummikesztyűt húzott s gyöngyen ellátta minden baját a szegénynek.

— Magát jól helybenhagyták —, mondta egyszerűen, mint afféle orvos, inkább tényeket állapítva meg.

— S mit tetszik gondolni, miért? — addigra már megjött a szava.— Miért — mit tetszik gondolni? Nem vagyok tán épen olyan ember, mint ők? Nem vagyunk testvérek mindnyájan, emberek?

A pap csak hallgatott. Nem lehetett tudni, mit gondol.

Később megkérdezte, itt akar-e feküdni náluk, vagy átkísértesse-e az apósához egy fráterrel? Itt is szívesen látják pár napig, ha akarja.

Egyelőre ködös volt még az agya, nem fogott fel mindent. Csak nézte a férfit, aki segített rajta kérés és kérdés nélkül, csak nézte s nem állhatta, megszólalt:

— A doktor páter... nem idevaló?

— Hogy értsem? — kérdezte s világító szemével arcába nézett.

— Úgy... hogy... nem közénk való? — s kezével gyöngé, kifejező moccanást tett hátrafelé. A kaszárnyákat, hivatalos épületeket akarta tán jelezni vele.

A páter nem mosolyodott el.

— Dehogynem —, mondta komolyan, szilárdan. Csaknem rendreutasításnak tetszett. — Itt születtem.

— Akkor hát... miért?... Miért tetszik bajlódni velem? Miért tetszett fölszedni az utcán? Páter is bajba kerülhet! Enmiattam! Grósze Gott, még az hiányzik. Maguk is a begyűkben vannak... éppen eléggé... Hát miért... miért...

De már a folyosó végén voltak ekkor, a klastromajtó előtt.

Ketten kísérték, kétoldalt támogatva.

A páter vállat vont. Kicsit csodálkozva, de magától értedően mondta, közönyösen csaknem:

— Istenem! Testvérek vagyunk...

S a kapucsattanás után darabig nézte még a kémlőlyukon, hogyan botorkálnak Bonifácus fráterrel ketten kar-karban, míg egyszeresak eltűntek a szeme elől.

Megfordult, mert matutinumra csengettek már akkor, noha jól esett volna még egy-két szippantás az Ibériai tenger idáig küldött hajnali lélegzetéből.

Fertsek Ferenc.

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG

HÚSVÉTVASARNAP.

Francois Mauriac egyik csodálatos könyvében, a „Jeudi Saint”-ben, összehasonlítja a zsidó és keresztény húsvétot. Látszólag a két ünnep, mind liturgiáját, mind szimbólikus értelmét tekintve, két egészen különböző dolog. De ha jobban belemélyedünk, csodálatos hasonlóságokat találunk közöttük.

Az ősziövetség pászkája az Egyiptomból való kivonulás emlékűnnep. A Pusztfító Angyal átvonulásának napja: Fáze, amikor az elsőszülöttek mind meghaltak azon a szörnyű éjen és csupán ama házakat kímélte meg az Úr, melynek ajtófélfái a Bárány vérével voltak megkenve. Így szabadulunk meg mi is a kárhozat angyalának pusztításaitól, kik meg vagyunk jelölve az Isten Bárányának Szeplőtelen vérével. És mi is kivonulunk rabságunkból: a bűnből, a sötétségből, a halálból. A keresztény élete is Fáze: átvonulás a sötétségből a világosságba, a bűnből a malsztba, a halálból az életbe...

„Ha Krisztus valamely cselekedetére gondolunk, mindig gondolnunk kell saját szavaira, hogy Ő nem felbontani jött a törvényt, hanem beteljesíteni. Az Eucharisziát sem kell valami csodálatos rögtönzésnek gondolnunk. Ez a csoda a valóságban mélyen a Törvényben gyökeredzett. A zsidó húsvét előképe a keresztény húsvétnak, a húsvéti bárány századokon át jelentette már az Isten Bárányát.

Mint ahogy az Oltriszentség officiuma mondja: „Az égi kenyér véget vet a jelképeknek.”

„Vágyvavágytam ezt a húsvétot veletek enni.” Tehát a zsidók hivatalos húsvétján születik meg az új Húsvét. Pascha, húsvét, átmenetet jelent, mert ez volt az ünnepe a zsidók Egyiptomból való kivonulásának és belépésének az Igéret földjére. Így a keresztény húsvét is átvisz bennünket a bűnből a kegyelembe, a sötétségből a világosságba, a testtől a lélekhez, a halálból az életre...

...A húsvéti bárány vére meghintette a küszöböt és a két ajtófélfát, hogy az öldöklő megismerje azokat a házakat, melyeket meg kell kímélnie. Így borít be minket is Jézus Krisztus vére, áldozás után a mi szívünk ajtaja is attól a vértől piroslik, mely elűzi a rossznak szellemét. Nem jelkép ez többé, hanem egy láthatatlan valóság, amelyet jól ismer minden hívő lélek. Ugyanaz a kísértés, ugyanaz az ordító oroszlán, mely ellen még tehetetlenek voltunk előző este, melynek már szinte minden ellenállás nélküli martalékává lettünk, talán még most is körüljár e szív körül, melyet a Krisztus teste és vére óv meg; lehet, hogy körüljár, de mi már fel vagyunk vértelve támadásai ellen. Van az áldozásban valami tényleges erő, erről mindenki saját magában meggyőződhetik, olyan hatalom, amelyen soha sem szűnhetünk meg eléggé

csodálkozni. Ez az a fény a sötétségben, melyet az utas-ember gyújt, hogy távoltartsa a fenevadakat...

...A kik résztvesznek kenyérszegésben, nagyon jól tudják, mire képesek, ha élnek Vele és mennyi minden van, amire nincs erejük nélküle. Jól ismerik az erőszakos és ellenállhatatlan kísértéseket, melyekkel szemben az Ostyán kívül minden hiábavaló." (F. Mauriac: „Nagycsütörtök.”)

Isten Báránya! Ki föláldoztad magad értem, Ki ételem és életem akartál lenni s letél is, köszönöm szerelmedet! Hálálkodom s örvendezek győzelmeden. Hogy győztél föltámadásoddal a sötétségen, a halálon, a bűnön! Alleluja, alleluja, alleluja!

Az öröm allelujázzon szívémben ma! Uram, add, hogy már a Te világosságodnak, a Te malasztodnak, a Te életednek éljek!

P. Gyéressy Agoston.

RÓNAY GYÖRGY a *Magyar Kultúra* legutóbbi számában őszintén és nyíltan felszínre vetette a magyar katolikus irodalom sokat vitatott kérdését. Tüneti vizsgálódásait nagyjában abban szögezte le, hogy katolikus íróink francia példák hatása alatt egy *szellemi importművet* lebonyolítására vállalkoztak, ahelyett, hogy a magyar népi katolicizmus rejtett forrásaiból merítettek volna, vagy legalább az eddigi magyar eredmények továbbfejlesztését tekintették volna művészi feladatuknak. Megállapításai ebben a formában tökéletesen fedik a történelmi tényeket, hiszen ma-

ga Rónay is, mint író s mint irodalomkritikus, végigjárta a művészi fejlődésnek azt az útját, amely a francia példa ígézetétől a hazai hiányok felismeréséig s a népi katolikus források felfedezéséig elvezette őt. Rónay tehát, aki cikkének tanúsága szerint, talán a legmesszebb jutott a probléma felismerésében, kétségtelen illetékességet szerzett ahhoz, hogy az elmúlt évtized katolikus irodalmi törekvéseiről véleményt nyilvánítson. Teheti ezt már azért is, mert megállapításait becsületes elfogulatlansággal saját művészi fejlődése szempontjából sem ignorálja, sőt nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a franciakatolikus irány követése nem volt gyümölcstelen, inkább: bizonyos, hogy nélküle aligha ismertük volna fel a negatívumokat, sem azt, hogy milyen hazai források és kapcsolódási felületek állnak a katolikus írók rendelkezésére. A régi nyomok felkutatásában maga is jó példával járt elől, (l. irodalomtörténeti tanulmányait) sőt legutóbb megjelent regénye (Keresztút) első komoly kísérlet a magyar népi vallásosság tudatalatti, misztikus elemeinek művészi feltárása irányában.

Az elmúlt nyolc-tíz esztendő minden tudatos és ösztönös útkeresése tehát abban ért fordulópontjához, hogy katolikus íróinknak: „a franciásoknak”, a „magyarosoknak”, sőt az olasz katolikus szellem ihletettjeinek, most össze kell fogniuk a fejlődésbeli hiányok betöltésére és összeköttetést kell találniuk a magyar népi vallásosság látens forrásaival. Rónay konklúziói-

ból közvetve tehát az a biztatás következik, hogy Lisieuxi Szent Teréz helyett Árpádházi Boldog Margitról írjunk esszét, Ibn Arabi helyett Temesvári Pelbártról tanulmányt, Mauriac francia kispolgári világa helyett fessünk katolikus képet a magyar kispolgárságról, a magyar falu szektás - misztikus világáról, sőt: Janus Pannoniusról írjunk ragyogó háttérű renaissance regényt. De közvetve következik belőle a biztatás is, — és éppen itt tűnik ki minden mondván csinált irodalmi programadás grotesksége, — hogy szovjet-témáért se menjen Oroszországba a magyar katolikus író, hanem tárja föl a magyarországi szovjet tragikomédiáját és a kolostorregény témáját se helyezzük francia miliőbe, hanem írunk modern eszközökkel második Karthausit! A hiányok felpanaszolásával ezekkel a közvetett biztatásokkal, véleményünk szerint, azonban nincs megoldva az a fejlődéstörténeti kérdés, — miért tart katolikus irodalmunk még mindig csak ott, hogy inkább ír esszét Lisieuxi Szent Terézről, mint Boldog Magitról s a magyar szenteket, a magyar középkort protestáns íróknak engedi át? Nincs megoldva az a kérdés sem, hogy katolikus íróink magyar misztikusok helyett idegenek írásaival tömik olvasóikat s miért van az, hogy íróink egy nyelvileg idegen, de lényegében katolikus kultúra művészi eredményeit szívesebben „utánozzák”, mint kutatják a hazai, irodalomalatti forrásokat, amelyek Rónay szerint is feltáratlanok, e

pillanatban tehát hozzáférhetetlenek. A felelet könnyen adódik: tárjuk fel tehát a magyar népi misztika rejtett kincseit, formáljunk belőlük magyar katolikus regényt, drámát és lírát!

Ez a tétel így, — csakugyan szépen hangzik, de éppen abban hibás, hogy egy lábdobantással akar katolikus irodalmat teremteni, egyetlen varázsigével akarja az útkeresés mai kaoszt áttörni, eget és földet teremteni, megszabni a folyamok, patakok, erecskék útját úgy, hogy a nagy magyar óceánba folyják valamennyi. Holott Rónay György igen jól tudja, hogy az írói munka nem programmatikus tevékenység. S arra is kár szót vesztegetnünk, vajjon katolikus irodalom lesz-e abból és magyar, ha most egyszerre nyolc-tíz író szabályszerű modulattal „lehajol” a magyar néphez, hogy megfigyelje annak belső életét, amelyet eltorzított a nyomor? Hazugság volna ez, valami egészen álnok népieskedés, amelyből hiányoznék a belső élmény haragos, teremtő szenvedélye! Hanem irányregény lenne, irányított irodalom, esetleg romantizált szociográfia, de nem művészet!... Arra is kár szót vesztegetnünk, lesz-e magyar katolikus irodalom abból, ha a francia katolikus regény eszközeinek felhasználásával kiosztják egymásközt íróink a szerepet s ötkilós regényeket írnak Szent Istvánról, Boldog Margitról és Szent Erzsébetről? Bizony: inkább lesz ezekből — fejlettebb formák közt persze — egy Karjeli Etelka, mint egy Buda halála, egy Bánk bán, vagy, hogy szigo-

rúan a regénynél maradjunk: egy keményzsigmondi ópusz! Hiszen a témákban nincs hiány s tudjuk nagyon jól: nekünk is volt középkorunk, barokkunk s népünk se kevésbé katolikus, mint a francia, ha szaggatta is pogányság és reformáció. Ám a hiba abban van, hogy egyelőre nincs új Arany Jánosunk, Katona Józsefünk és Kemény Zsigmondunk. Ezt a hiányt, ezt a realitást ismerte fel tehát a Vigilia is, amikor a nyugati katolikus irodalom síkján és stílusán keresve fogódzást, úttörésre vállalkozott és igyekezett felszívni minden termékenyítő hatást az elérendő cél érdekében. (Bálint Sándornak, a magyar népies vallásosság fiatal kutatójának első cikke is itt jelent meg.) A Vigilia nem vállalkozhatott egyébre, mint hogy ébren tartson bizonyos kérdéseket. Nem vállalkozhatott egyébre, mint hogy rámutasson arra, milyen széles világkép kell hogy beletartozzék magyar katolikus író tudatába, kezdve a nyugati misztikusoktól — Bartók Béláig és Kodályig, Claudel-től Harsányiig, Horváth Béláig, Mauriactól — Rónay Györgyig. S ha már itt tartunk: a Vigilia, mint az egyoldalú tájékozódás helyett mindenkor kiszélesedésre törekvő mozgalom képviselője, éppen attól a Balla Borisztól kapott egyéni színt, akinek írásai először ostromozták a magyar katolikus irodalom maradiságát stílusban, témában egyaránt s akinek egyik figyelmet keltő regénye. (Niczky növendék) volt az új, franciás eszközökkel írt, első magyar levegőjű, katolikus re-

gény az elmúlt évtized magyar irodalmában. A tények elhallgatására vallana tehát, ha tagadnók, hogy a Vigilia fennállásának nehéz, négy esztendeje alatt nem szélesítette ki Sík, Mécs, Harsányi, Horváth Béla egyivású törekvéseinek frontját.

Ha azonban egészen őszintén akarunk felelni Rónay dicséretes nógatásaira, egy-két akadémikus tévedésére kell még rámutatnunk. Mindenekelőtt: a fejlődést, bármily szép és becsületes keserűség nógatja is azt, nem lehet erőszakolni s a fejlődésbeli hiányokat nem lehet professzoros tudatossággal betölteni, amíg valami belső, elemi erejű földrengés ki nem tölti azokat. Ha a magyar katolikus íróknak van mondani-valójuk s ha ezen a jupon a közönséggel szociális közöségbe léphetnek, — ezek a hiányok ugyanis feltöltődnek, ellenkező esetben éppen ezek az üregek nyelik el majd őket s a visszhang hiánya megfullasztja azt, akinek gyöngye a hangja!

Másodszor: Igaz, hogy a magyar népi vallásosság és misztika elemeinek feltárása érdekében szükség van minél több munkásra, tehetségre, mert ezek az elemek az egyetemes magyar szellemiség szerves alkotórészei, feltárásukkal tehát a magyarság kollektív öntudata gyarapodik és emelkedik, hogy majdan átörje az irodalomatlanság küszöbét. Ám, egészen professzori tudatosság sugallhatja azt az elméleti következtetést, hogy ebből pattan ki majd az önmagára talált magyar katolikus irodalom is! Vajjon

nem szerényebb-e, ha csak azt mondjuk, hogy ezeknek az elemeknek művészi alkalmazása megteremtheti azt a szintézist, amelyben összesimulva keveredik egymással a nyugateurópai katolikus szellemiség a reménybeli magyarral, a pozitívum a negatívummal: az ami van, azzal, ami még nincs?

Harmadszor: csak jóakarátú doktrinerizmus gondolhatja, hogy amiként a mult századbeli Kriza-féle népköltési adatgyűjtés előkészítője volt annak az irodalmi és művészi atmoszférának, amelyben Petőfi zsenije felragyoghatott, ugyanúgy a jelenben megkísérelt adatgyűjtés előkészíti útját egy magyar népi katolikus lírai zsenihez, egy magyar Mauriacnak, vagy Claudelnek. Azonban: miként Kriza és szorgos társai munkájának organikus köze nem volt Petőfi zsenijéhez, sem Ilosvai Selymes Péternek ahhoz, hogy dadogó, barbár sorraiból majdan egy aranyjános epika pattanjon ki üstökös-ként, ugyanúgy kétséges, hogy ez a munka, amelynek szükségességét nem győzzük eléggé hangsúlyozni, teremthet-e katolikus Petőfit, Aranyt stb?

A három ellenvetésből következik: a magyar népi valóságosság és misztika elemeinek feltárására szükség van, értékeinek felhasználására még inkább. Mindezek megteremthetik a légkört, előkészíthetik a magyar katolikus irodalom önállósulásának feltételeit. A légkör s a feltétel azonban csak két dimenzió, a harmadik, ami hiányzik még: a *zseni*. Ezt a kitűnő ismeretlent feltétlenül be kell vár-

nunk, mert még nincs jelen s ha eljön, bizonyára letöri majd Mauriac és Claudel magyar másolóit, háttérbe szorítja a „fordítókat,” még az „importőröket” is, feltétlenül kiragadja majd a protestánsok kezéből a magyar katolikus középkor nagy témáit, megírja a magyar renaissance nagy regényét, s az új Karthauzit is. Jön — és az előmunkásokat, az úttörőket majd kiszorítja a fejlődés természetes folyamata szerint úgy, miként Kisfaludyék kiszorították Kazinczyt, a magános öreget, — s ahogy Vörösmarty kiszorította az Aurora titánjait...

Ha ez a korszak, amelyben élünk, valóban termékeny és eruptív tehetségek korszaka volna, senkinek sem jutna eszébe, hogy azt keresse, ami hiányzik és azt, hogy melyikünk másol, melyikünk alkot, melyikünk tájékozódik franciás, magyaros, olaszos, stb., irányban, hanem szolgálná a legfontosabb közügyet, ami fölötté áll minden egyéni és csoportérdeknek: a magyar irodalmat. De éppen, mert nagy hiányérzetekkel küzdünk és rekriminálunk: mutatja, hogy Prohászka, Sík Sándor, Mécs László és Harsányi ellenére is messze vagyunk még céljainktól, mint ahogy távol van az egész kavargó magyar kozmosz attól, hogy meglássa népi, faji és nemzeti életének vajjudva születő új arcát. Ez a hiányérzet pedig: kő valamennyiünk mellén. Ne kapaszkodjunk bele, hanem kitől hogy telik, közös erővel igyekezzünk megszabadulni tőle!

Kézai Béla.

*Feje fölött a nyárfa is magyar,
A fecske is és egy a zivatar,
Mely öt paskolja s a falut veri..
Juhász Gyula.*

Amikor Kazinczy Ferenc és Kisfaludy Sándor ismeretes vitája a Tudományos Gyűjtemény hasábjain 1818–19-ben lezárult, Kazinczy egy remek paradoxonban szögezte le a korábbiaknál jóval engedékenyebb álláspontját, mondván, hogy „jól és szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszerre, s egységességben és ellenkezésben van önmagával.” A „szinkretizmusnak” ezzel a hitvallásával mindenkorra termékeny utat mutatott, rávilágítva arra, hogy az irodalom fejlődését mindig a vélemények különbözősége, irányok és hajlamok sokfélesége biztosítja; ez óvja meg a szellemi életet az egy-szempontra sterilizáló hatásától, ennek jegyében lehetséges a szellemhez egyedül méltó szabadság.

Amikor a Magyar Kultúrában megírtam cikkemet a legújabb magyar katolikus irodalom „magyarságáról”, — azt a cikket, amelyre most Kézai Béla volt szíves válaszolni, — az irodalmi fejlődésnek egy olyan tényezőjére igyekeztem felhívni a figyelmet, amelyről a mi modern katolikus irodalmunkban meglepően kevés szó esett. Elismerem és elismerem minden nyugati, akár francia, akár angol, akár olasz, akár északi tájékozódás szükségességét és hasznosságát, sőt menteni is tudom ezt a „franciásságot.” A mi katolikus köztudatunkat könnyebb a Nyugat nagy példáival nevelni az irodalmi ka-

tolikum megértésére, mint azal, hogy magyar életünknek már önmagukban is fölötte kényes kérdéseihöz nyúlunk hozzá. S talán nem tévedek, ha az egyéni élmény ihletésén túl ebben is keresem a „franciásság” magyarázatát: az írók súlyos problémáikkal a mi szorongató légkörünkől menekültek és menekülnek Nyugat vagy Kelet világába, s inkább közvetve nyújtanak tanulságokat, mint közvetlenül, az írói bátorság sajnos igen sok esetben inkább szólitja tiltakozásra sértett kasztok érzékenységet, mint önvizsgálatra a lelkiismeretet. S ebből a szempontból, belátom, a „nyugatosság” nemcsak érthető, de természetes is. Okait legalább annyira kell magyar életünk szomorú szükségében látnunk, mint az írókban.

Kézai Béla ott érti félre szavaimat és szándékomat, amikor a franciásság helyett egy magyar epigonizmus szükségességének hirdetését tulajdonítja tanulmányomnak. Nem azt tartanám fontosnak, hogy, mondjuk, a „Hajnali Kettő” helyett írjunk második „Karthauzit,” hanem azt, hogy a „Hajnali Kettő” mellett foglalkozzunk azzal a kérdéssel is, mit jelent számunkra a „Karthauzi.” Nem Martain ellen tiltakozom, hanem a magyar skolasztikus hagyomány elhanyagolása ellen, s ép oly végtelenül örömdetesnek találok Mauriac magyarországi népszerűségét, mint amennyire fájlalom, hogy mindezek mellett nem talált még a magyar vidéki kispolgárság katolikus szellemű krónikására. És elismerve Ké-

zai Béla megállapításait is, ismét hangsúlyozom: szinte tragikusnak látom, hogy egy Temesvári Pelbárt, Pázmány Péter, sőt, egy Prohászka Ottokár alakja és életműve csak annyira hat és ösztönöz, mint most. Aminthogy elszomorító-
nak találom, anélkül természetesen, hogy vádolnám azokat, akik más témákhoz nyúlnak, hogy a magyar középkor fényes tényeivel és sugárzó alakjaival szinte kieszett tudatunkból, s a külsőséges kultusz mellett nem vállalkoztunk, vagy nem vállalkoztak mások, egy Szent István, Szent László, Szent Erzsébet oly „lényegmagyarázó-
tára,” mint amilyenre klasszika-filológusaink mutatnak példát a görög és latin jelenségek „lényegének” értelmezésében.

S meggyőzőbb érvet most sem mondhatok, mint említett cikkemben: elgondolkoztató, hogy Boldog Margitról, Szent Istvánról a legjobb regényeket protestánsok írják, a szekta kérdéssel protestánsok foglalkoznak, és Prohászka-t is inkább protestánsok olvassák. A protestantizmus fokozott figyelemmel fogadja be a magyar katolikus múlt termékeny értékeit, mi pedig... S itt nem csak a Vigiliáról és a folyóiratokról, nemcsak az írókról van szó. Egy katolikus újságíró részt vett egy olyan megbeszélésen, ahol katolikus és protestáns fiatal emberek vitatták meg korunk kérdéseit. „Mi történt?” — kérdeztem. „Mi? — válaszolt. — A katolikusok politizáltak. A protestánsok Prohászka-t idézték.”

Ami pedig a „népiességet”

illeti, távolról sem gondolok holmi káros és kiírtanivaló „kelmeiségre”. Érzésem és meggyőződése szerint az irodalomnak egészen magas metafizikai föladatai vannak, helyesebben az igazi irodalom metafizika, létmagyarázat, megragadása a „lényeknek”, a dolgok változó arca mögött a föltétlenül érvényesnek, a maradandónak és magánvalónak, a lét titkainak és az univerzálíáknak. A magyar irodalom vallomás a magyar lényegről, sorsunk, történelmi küldetésünk értelmének összefoglalása, vallomás arról, hogyan állunk szemben a végső dolgokkal, élettel, halállal, Istennel, mítoszaink és misztériumaink legvégső principiumaival.

Nos, ezt érzésem és hitem szerint sehol oly mélyen meg nem közelíthetjük, sehol a megdöbbenés és reveláció oly meghatottságával meg nem sejtethetjük, mint népi katolicizmusunkban, általában népi balladáiban és dalaiban, primitív művészeti alkotásaiban, dallamaiban és szokásaiban, életformáiban és érzelmének döbbenetes megnyilatkozásaiban. Ezért hirdetem és hirdetem még annak idején nem egy cikkben az Új Korban, hogy nekünk „lényegünket” népünk közelében, egyenesen népünkben kell keresnünk, aminthogy ott kereste már Kodály és Bartók is, és ahogy mutatis mutandis, ott kereste Ady is. Utaljak ismét Bálint Sándor könyvére, utaljak balladáink felhős világára, a népi költészetet és képzeletvilágot át- meg átszövő katolikus szimbolikára, amely az egek vigasztaló meg-

nyitását példázza élet és halál egyformán súlyos szorongatásában sínylódó népünk hősei fölött? Bizonyára fölösleges volna elismételni a másutt mondottakat, s hogy ennyit is elismételtem, csak azért tettem, hogy kísérletet tegyek annak érzékeltetésére, mit értek én, egy magasabb irodalmi síkon, az esztétika, illetőleg metafizika síkján, népiesség alatt. Nem „kelmeiséget”, nem is népkultuszt, *hanem a népi képzeletben megnyilatkozó „magyar lényeg” föltárásának nagyszabású kísérletét!* Ez nem áll ellentétben semmiféle nyugati tájékozódással, sőt ellenkezőleg, csak alapos nyugati tájékozottságú lélek érhet föl a különvalóan magyar megérzésig. Nem tagolom iskolákra az irodalmat, hanem az egy és egyetemes irodalom területén belül hangsúlyozom a magyart, a történeti és népi hagyományt, hogy ebből az iskolaforrásból merítve a költő és író mintegy csodakút elvárásoltjaként egyetlen fényes villanásban meglássa a „lényegét”, kivallja sorsunk titkait, rendeltetésünk eredendő fájdalmát s a fölöttünk való ég vigaszát.

Cikkemet és mostani hozzájárulásomat egyetlen érzés és

parancs sugallta: katolikus és magyar voltom felelősségtudata és a katolikus és ugyanakkor magyar hűség és helytállás parancsa. Az „itt élned s halnod kell” parancsa ez; igen, itt élünk és halunk, borús szemmel nézegetve nyugatra, majd vissza keletre, de innen soha el nem szakadhatva, föl-földobott kőként mindig ide hullva, a magyar Krisztust verő magyar vihar szorongatásában; itt élünk s itt halunk, de életünkön túl, halálunkon át egy magasabb Valóra láthatunk, amelyben talán nyilvánlávává válik előttünk, amit fátyolos szemmel kutattunk: sorsunk értelme, küldetésünk célja, fájdalmaink érdeme, mindaz, ami örökké magyar és örök magyarságában sugárzóan európai. A hűség és helytállás szent parancsa: ez érzésem szerint egyetlen nagy parancsunk, mert ebben minden egyéb benne foglaltatik, benne a hité és benne az erkölcsé, mert hit nélkül és erkölcs nélkül nem lehetünk hűek. keresztény magyarságunkhoz, talán ez az az elv, amelyben mindnyájan megtalálhatjuk művünk értelmét, az európai magyarság és magyar európaiság szép szinkretizmusában. *Rónay György.*

S Z I N H Á Z

NÉMETH LÁSZLÓ „Villámfénynél” című színjátéka kétségtelenül a szezon megérdekesebb és legfigyelemreméltóbb drámai újdonsága. Talán Csiky Gergely óta nem nyult magyar író ilyen kendőzetle-

nül, nyersen és brutálisan hazai társadalmi témához, nem tárt fel ennyire ismeretlen és elhanyagolt társadalmi rétegeket, mint a „Tanu” harcos és tévedéseiben is mindig oly érdekes hatásmódú szerkesztő-

je. A mai reformláztól, falukérdéstől, javitanivágyástól megbolydult vidéki életet mutatja meg nekünk néhány alakon keresztül. A fiatal orvos korán, éretlen fővel vette feleségül a vagyonos falusi lányt, több mint egy évtizeden keresztül maga is jócskán szerzett a vagyonhoz és mikor már gondtalan, biztos egzisztenciájú családapa lett belőle, felébred benne a szociális lelkiismeretfurdalás. — Meglátja a szegényeket, a folyóslábúakat, a rákosokat és rablásnak tekinti a maga jó zsíros pozícióját. Szegénykórházat akar felállítani a birtokán és persze szembe kerül a falu intelligenciájával, a régi vágású basáskodó főjegyzővel és elsősorban a feleségével. A drámát az robbantja ki, hogy a jegyző Svájcban nevelkedett csitrilánya is hazaér, gubójából most kifeszlett pillangó ez a kislány és szerelmes lesz a kopaszodó orvosba, a problémájáról beszél vele, amiről a felesége sohasem beszélt, körülűntáncolja, elveszi az eszét, amíg az orvos le nem mond körorvosi hivataláról és a válás kérdése elé nem állítja feleségét. *Németh* László darabja itt kissé problematikus értelművé válik. A kislány mai típus, kacérkodik a pesti falukutató ifjonccal és némi gyanút hagy aziránt, hogy boldogabb lenne-e mellette a körorvos, mint megunt felesége mellett. A darab felerészben megoldatlan is marad, csak egy tiráda hangzik el az orvos szájáról, hogy: fiatalok, ne házassodjatok érdekében, keressétek meg érett fejjel a magatok párját s azt megalkuvás nélkül ragadjátok

el magatoknak. Ebből a tirádából csak sejthetjük, hogy a körorvos végül mégis csak elveszi a fiatal lányt, ha nem is mondja ki nyíltan ezt a szerző. Darabjában azonban nem is ez az elrejtett, problematikus rész az érdekes. A falusi milió, amit felvázol, a részben saját zsírjában fulladozó, részben pedig nyomorban tengődő falusi magyar világ és a felvetett problémák tartják ébren érdeklődésünket s teszik szívesen látott vendéggé *Németh* Lászlót előttünk a *Nemzeti Kamara Színház* színpadán. Hogy milyen kitűnő színpadi szerző válhatik belőle, azt egy fiatal falukutató, valami Határvári Stumpf Árpád felvonultatásával bizonyítja be legjobban. Ez az alak karikírozó szemmel kiragadott kabinetfigurája a sodródó, törleszkedő, nem belső meggyőződéstől hajtott, hanem csupán érvényesülést vadászó magyar stréber típusnak. A fiatal *Apáthy* Imre briliánsan jelenítette meg ezt a kísértetiesen élő, svábbogárszerűen undokul szaporodó embertípust, amely az igazi reformerek lelkiismereti kínban edződő prometheusi jellemképével szemben mások asztalának szemétiéből akar megélni. Ebben az alakban valóban egy darab Magyarországot kaptunk, köszönet és hála az alak első színpadi felfedezőjének, megalkotójának és kigúnyolójának. A darab többi alakjai közül a basáskodó jegyző és a hisztérikusan féltékeny vidéki feleség portréja a legsikerültebb. Színészi ábrázolásukban *Pethő* Attila és *Szabó* Margit alkottak elsőrendűt. A körorvos és felesé-

ge megbírálásában és színészi ábrázolásában is sokkal halványabbak, elmosódottabbak voltak. Mindig az ilyen ideált hordozó alakok színpadi ábrázolása a legnehezebb, nem csoda hát, hogy *Németh László*nak sem sikerült teljességgel. *Timár* és *Rápolthy Anna* nagy igyekezettel kísérleteztek az alakok életrekeltésével és nem teljesen rajtuk múlt, hogy az előadás leghalványabb pontjai ők voltak. *Szelezeky Zita*, aki már akadémikus korában feltűnt, hogy azután egyre jobban elsikkadjon, most mintha újra kezdene reményteljes pályafutását. A Svájc-ból hazatért lány alakját helyenként kitűnően hozta előnk, kisebb kamaraszínpadon érvényesül ügylátszik a legjobban. *Németh Antal* rendezése kifogástalan volt. *Németh László* drámájának azonban van egy nagy hibája. Nyelve, mely prózájában is túldagályos, Szabó-dezsős alakokat hordozó, színpadon sokszor vontatott, prédikátorosan stilizált és derűt keltően kicifrázott. Falusi jegyzőnéi és orvosnéi néha úgy beszélnek, mintha oldalakat vágta volna be Szabó Dezső, Németh László és Szentkuthy műveiből. Esztétikailag ez a hipertrofiás nyelv éppolyan távol van az igazi széptől, mint egy Cája János-szerű birkózó teste a belvederei Apollótól. Örömről telt különben szép magyar nyelvének színpadi térfoglalásában, de modoroságairól, narcisztikus nyelvtetselgéseiről mihamarabb le kell szoknia az új magyar dráma jövője érdekében, amelynek remélhetőleg egyik oszlopa lesz.

DÉKÁNY ANDRÁS „Arany-sziget” című Nagy Péterről szóló történelmi vígjátékával mutatkozott be a *Nemzeti Színházban*. Ez a tehetséges fiatal író a tenger, a távoli észak félnomád életének megszállottja és színpadi alakul is egy tengerre, egyszerűsége vágyakozó, de kövekhez, városhoz kötött ember életét írta meg. Vígjátékában keveset láttunk az alkotó, városépítő Nagy Péterből, hogy annál többet kapjunk az álmodozóból, a romantikus, féktelen és kiegyenlítetlen orosz cári lélekből. A lemérhetetlenből, a megmagyarázhatatlanságból, az esetlegesből tehát. Ez a cár *Dékány* András lelkével rokon lélek, únja a városalapítás, a kiszabott munka, a fogadások és ceremóniák terhére. A finn partokra kalandozik, hajót épít, a távoli Aranyszigetre szeretne hajózni, hisz Péterváron ott él a litván szolgálóból zsarnokká cseperedett Katalin, aki már négy gyereket szült neki, de akit nem vett feleségül, mert nem bírt beletörődni a véglegesbe, a lekötöttségbe, a hétköznapi. A hajóépítő finn tengerész fiatal feleségét szeretné páruvá választani, a tengerparti liliumot, aki rémülten menekül falánk uralkodója elől, majd pedig megígéri, hogy ha elkészül a hajó és a finnek az Aranysziget kincseinek segítségével megindítják felszabadító hadjáratukat a svédek ellen, akkor a cáré lesz. A cár azonban lekési az Aranyszigetre induló hajót, Márta és férje elsüllyednek a viharban és a cár végül is megalkuszik helyzetével, beletörődik Katalin zsarnoksá-

gába és feleségül veszi gyermekei anyját. A majdnem filmszerűen sablonizált mese keretében *Dékány* András kitűnő színpadi talpraesettséggel mozgatja alakjait, az öreg finn tengerész, valamint Katalin alakjában pedig kitűnő színpadi figurákat is hoz a színpadra. Csak az a kár, hogy parodisztikus elgondolású darabjában nem bírt elég rokonszenves lenni és ha már egy nagy ember életpizódját torzító tükörben akarta megmutatni, nem merészkedett el a szatíra véresebb, metszőbb és gúnyosabb mezejére. Nagy Péter karrikatúráját metszőbb gúnnyal, hahotázóbb jókedvvel és kegyetlenebb iróniával kellett volna megalkotnia és a játéktílusának is erősen stilizált, kék madár nyomokon haladónak kellett volna lennie, hogy darabeszmeje korlátlanul kifuthassa magát. A szerző intencióit *Somogyi* Erzsébet érezte át a legjobban, aki valóban stilizált, hibáiban túl méretezett Katalint hozott a szemünk elé. *Kiss* Ferenc Péter ritkán ért fel a karrikatúra öntudatos vállalásáig, de ahol eltalálta ezt a hangot, ott kitűnő volt. A realiztikus színjátszás ellenpólusú területén viszont *Kürthy* József alkotott kitűnőt az öreg finn tengerész alakjában. Egy fából faragott, klasszikusan lehegadt alakítása sokáig emlékezetes marad, de a kétféle játékmódor, a darab kétféleségével együtt erős töréseket okozott. Szimpatikusan tűnt fel *Ujlaky* László Arvid szerepében és *Szörényi* Éva is mintha veszteni kezdene. Merre, szintelen játékmódorából. *Kovács* Károly *Mecsnikoff*ja

sajnos csak a színész kitűnő karakterábrázolásában él, mert ezt a hálás figurát kissé elejtette a szerző. A színpad viszont rendkívüli szép és stílusos volt és megadta azt az elvont, álomszerű keretet, amelyben az egész vígjátékot elvontabbnak, fölényesebbnek és játszibbnak szerettük volna látni.

CSATHÓ KÁLMÁN „*Fűszer és csemege*” című darabja nagy sikerre nőtte ki magát a Vígszínházban, bizonyosságul annak, hogy a mai közönség bajai és gondjai mellett is keresi a mai problémákat, eligazodást és irányítást is keres a színházban, amelynek szószék szerepe ma sem szűnt meg, hanem egyre újra régi jogaiba lép. Egyszerű kis történetet vázol fel *Csathó* Kálmán a színpadra a régi patrícius cég első és harmadik generációjáról. Az első generáció, a józan, munkás Pammerek krajcárról krajcárra haladva megalapozták, kifejlesztették a céget, annak hitelt és megbecsülést szereztek. A középső generáció a világháború cenzúrája idején kiesett és itt vannak az unokák. Az öreg Pammer a cég eme pátriárchája — *Somlay* Artur játssza grandiózus egyszerűséggel ezt a szálfamembert — ötven évi munka után elhatározza, hogy unokájára, ifjú Pammer Aladárra iratja a céget. A sznob, kényelemben és jólétben felnőtt unoka azonban, akit *Páger* hoz a színpadra, szégyelli ősei mesteriségét. Megterhelt birtokú gentry lányt vesz feleségül, földbirtokos akar lenni egye-

dül, mert szerinte csak ez az úri foglalkozás. Nevét éppen ezért titokban meg is magyarosítja. Ezt a momentumot, bár színpadilag feszült helyzeteket hoz és valószínűleg ezért nem tudott róla lemondani a szerző, mégis hibáztatnunk kell kissé. Talán *Csathó Kálmán* akaratán kívül, de a dolgok egymásutánjából úgy következik, hogy a Puskásra magyarosodott Pammer lesz a cég tönkremenetelének okozója és így *Csathó* akaratlanul bár, de azt az érzést szuggereálja a nézőtérnek, hogy a megmagyarosított név is egyik okozója a Pammer cég tönkremenetelének. Véleményünk szerint és nagyon sok asszimiláns példából merítve bizonyosságot, ez a tétel itt inog kissé. Aki teljesen magyar akar lenni, abban legtöbbször erősebb ez a vágy, mint az a minden tiszteletet megérdemlő érzés, hogy ősei nevét is megőrizze és a valamire való asszimiláns új nevének is becsületet tud szerezni. A mi ifjú Pammer Aladárunk azonban se Pammernek, se Puskásnak, se kereskedőnek nem való semmirekellő ember, aki gyáva módon előbb nagyapja érzékenységet sérti meg eltitkolt névmagyarosításával, majd annak szélütését okozza, azután pedig agarászásaival, nagyzóló dínomdánomjaival tönkreteszi a céget és hugát, a cég másik örökösét is kifosztja. Ennél a leányalaknál meg kell állanunk, mert *Bulla Elma* játssza és hálátlan szerepe ellenére a darab sikerének főoszlopává válik. Hamupipőke szerep ez, mint a bújkáló csermely, úgy csörgedezik imitt-amott *Csathó* né-

pes ensemble darabjának bozótjában. Az első két felvonásban csak ritkán találkozunk a szerény kis polgárlánnyal, akinek szava sincs itt még az eseményekben, csak a szíve dobogását érezzük, amint könnyelmű bátyjáért, csalódott öreg nagyapjáért aggódik, ahogy a családtól nem helyeselt szerelmét a cég első segédje iránt titkolja, rejti és naiv ügyetlenséggel mégis lépten-nyomon elárulja. *Csathó Kálmán*, a színpadot gyökeréig ismerő ezermester csak felvázolta ezt a szerepet, kontúrokat festett neki néhány laza vonással, ha azonban nem olyan kimagasló értékű nagy színész nő játssza, mint *Bulla Elma*, ezen az egy szerepen könnyen elsikkadhatott volna *Csathó Kálmán* egész darabja. *Bulla* nem is játsza, hanem éli szerepét szerényen, alázatosan, azzal a belső művészi hittel és lobogással, amely fiatal kora ellenére rohamlépésben emelte a magyar színészet legelső vonalába, hogy ott is a legégyénibb szint és értéket jelentse. Egy ilyen kis hamupipőke szerepen lehet legjobban lemérni a színészi nagyságot és erőt, amikor a színészi zsenin kívül semmi sem támogatja a deszkára lépő aktort. Ez a kis hamupipőke aztán, amikor összeapsznapnak a hullámok a Pammer család fölött, királynőként tér vissza a harmadik felvonásban. Összeszedi a hiányzó pénzt, az ő becsülete, tisztasága, jósága, menti meg az elmerüléstől a nagymúltú családot, és az ő deréksége lop még egy kis derűt a kifosztott, magukkal tehetetlen nagyszülőkre, akiket

bámulatos írói finomsággal gondolt el és írt meg *Csathó* Kálmán, a színpadi zsáneralakok legkitűnőbb nagymestere. *Somlay* Artur mellett *Vizváry* Mariska ad eleven életet ennek a Philemon és Baucis-szerű nagyszülői párnak, de az egész, közel fél-száz személyt foglalkoztató szereplőgárda is a Vígsház együttesének aranymedáliát érdemlő sikerkatonája. *Bulla* Elma mellett *Páger* Antal kevés szimpátiát ébresztő szerepében derekasan áll helyet. *Greguss*, bár egyéniségéhez nem mindenben illik az első segéd alakja, néhány jelenetnek létszerű veretét tud adni. Kitűnő *Köpeczi Bócz* egy nyárspolgár pékmester szerepében és önmagára talált *Komár* Juliska is a léha, csak maga magával törődő, ravaszul turbékoló társaságbeli asszony szerepében. *Dénes* György néhány túlzásától eltekintve kapásból hozza az alakot, a vidám, munkában és sportban egyensúlyra talált mai fiatalembert. *Márkus* Margit, *Ladomerszky* Margit, *Simon* Marcsa, *Pártos* Erzsi, *Peti* Sándor, *Gárdonyi*, *Vértes* Lajos, *Bognár* Elek és *Solthy* emelkednek még ki a népes együttesből, amelyet *Tarnai* biztos rendezői keze formált kifogástalan együttesé. A darabban egy új *Csathó* Kálmánt ismertünk meg, aki régebbi írásaiban bújkáló magyar nemzetpolitikai eszméit itt nagy sikerrel formálta darabbá egy kedves ártatlan mese keretében. Csak gratulálni tudunk nagy sikeréhez és reméljük, hogy ezen az úton tovább haladva még sokat fogjuk látni színpadjain-

kon, amelyet ismét diadallal vett be magának.

ALDE DE BENEDETTI „*Félperces szerelem*” című darabjával olasz vígjátékírói üdvözölhetünk a *Belvárosi Színház* színpadán. Eddig az olasz írók, sem a klasszikusok, sem pedig a modernek, nem nagyon tudtak gyökeret verni színpadjainkon. *Goldoni* egyik vígjátéka és *Dario Nicodemi* felejthetetlen „*Arnyék*” című darabja volt csak a kivétel. Most az egész könnyű, mai vígjáték műfaj olasz képviselőjéhez volt szerencsénk és ez a kultúrbarátkozás a közönség nagy szimpátiájával találkozott. Pedig idegen világ mitőlünk az a patriachális olasz környezet, ahol családi botrány származik abból az egyszerű tényből, hogy a fiatal menyemasszony fényes nappal ismeretlen férfival mutatkozik együtt egy autóban. A családi tanács, amely vész-bíráskodást ül a megtévedt teremtetés fölött, nem akarja elhinni, hogy az asszonyka autóvezetést tanul és azért ült az idegen autóban, amelyet járatlan utak felé irányítottak. Hogy igazolja magát, le-rohan férje autójához, beugrik a volán mellé és egy pillanat alatt falnak rohan, közben azonban elgázolja az ott ácsorgó bamba fiatalembert, akiről később kivilágosodik, hogy szerelmesként leste a szépasszony megjelenését. A fiatalember csontjai törésével fizeti meg néma hódolatát, azután pedig 150.000 líra kártérítést követel az anyagiakkal nem nagyon ellátott családtól, amelyet később hajlandó egy félperces csók kártérítésbeli

átváltoztatásával elengedni. A család, amely még az idegen férfival való autózás miatt is kórusban zengette, hogy *ez vért kíván*, most egyszerre azt követeli a fiatal asszonytól, hogy fogadja el a könnyebbik feltételt, a félperces csókot. A parányi témával aztán mestéri módon eljátszogat az olasz szerző. Igazi komédiához illően a legutolsó percig prolongálódik a csók abszolválása, amelynek előbb az egész család jelenlétében kellene megtörténnie és mégis bizalmas kettesben csattan el végül. A habkönnyű vígjáték sikere a kitűnő előadásban rej-

lik. *Lázár* Mária humoros könnyedségű szépasszonya és *Ráday* csókrabló fiatalembere biztosítékai ennek a friss tavaszi sikernek, a népes családi kórusban pedig *Simonyi* Mária, *Góth* Sándor, *Boray* Lajos, *Soltész* Anna, *Nagy György* és *Lendvay* Márta szerepelnek jóízű karrikatúrákkal. *Góth* Sándor rendezése, a perdülő könnyed fordítás tavaszi jókedvbe burkolt kellemes sikert formál a darabból, amely éppen viszonylagos fehérsége és idegenszerűsége miatt vált kellemes meglepetéssé.

Posszonyi László.

K Ö N Y V E K

KALLAY MIKLÓS: MAGÓG FIAI, Révai kiadás. *Chesteron* írja Aquinói Szent Tamásról szóló nagyszerű könyvében, hogy a középkor nem egy korszak volt, hanem kettő. „Belenézünk — úgymond — egy sereg középkori ember lelkébe és azt látjuk, hogy *ez* a kőkorszak; aztán belenézünk néhány más középkori lélekbe, és azt látjuk, hogy *ez* az aranykor, azt hihetjük, hogy a legmodernebb utópiában élnek. Jó és rossz emberek mindenkor voltak, de ebben a finom szellemű jó emberek együtt éltek együgyű gonoszokkal.” — Aki a középkori léleknek ezt az alkati kettősését nem ismeri el, *Kállay* regényét hajlandó azzal a fölényes ellenvetéssel fogadni, hogy a szerzőnek fogalma sincs a modern regény lélektani eredményeiről. Sőt, ha a

kritikus a fölényességen túl felületes is, (ami tulajdonképpen azonos magatartás) arra is rávetemedhetik, hogy a szerzőt valami korszerűtlen naivitással vádolja meg, mégpedig a naivitásnak olyan tulajdonságával, ami már az esztétikai ízléstelenség határát érinti.

Ellenben: bizonyos az, hogy *Kállay* egy a módszeresen megállapított történeti valóságtól független, de mégsem történetietlen középkori világképet tárt elénk. Legnagyobb ereje éppen abban mutatkozik, hogy nem azt a középkori kozmoszt ábrázolja, amelyet mai ismereteink birtokában *ktvülről* megközelíthetünk, hanem azt a középkort, amelyet a *középkori ember*, mint egyszeri valóságot, a *maga testével-lelkével átélt*. E két szemlélet közül feltétlenül az utób-

bi az életteljesebb, tehát a valószínűbb, még akkor is, ha ez a látásmód a mi szempontunkból már történetietlen, sőt irracionális. A középkori embertől nem kívánhatjuk, egy balzac-i vagy még inkább egy proust-i regény pszichológiájával revelálja magát. Ehhez ugyanis Balzac vagy Proust kora, miliője, gondolkodása volna szükséges. Viszont ez a kifogás nem jelenti azt, mintha a középkori ember nem a pszichológiának örökemberi törvényei szerint élt volna, hanem úgy élt, mint ahogy egy kőkorszakbeli barbár valóban élt egy kifinomult keresztény szent mellett.

A középkor regényes ábrázolását illetően ezen a végletes kettősségen van a hangsúly és Kállayt elismerés illeti, hogy ezt a kettősséget teljes valóságérzéssel tudja ábrázolni.

Még anakronisztikusabb kívánság volna a középkori embertől azt várni, hogy saját korára vonatkozólag olyan körülhatárolt és „lenyomozott” ismeretei legyenek, mint nekünk a — középkorról. Ez a kívánság éppolyan veszedelmes és észszerőtlen, mintha valaki azt állítaná, hogy a huszadik század kávéházi Konrádjá alaposabban ismeri a mai történések rugóit, mint amennyire ismerni fogja majd azokat a jövő század valamelyik történelemtanára. A középkori ember belülről valóban úgy is élte át környezetét benyomásait, mintha egy legendáriumot vagy egy naiv epost olvasott volna azzal a különbséggel, hogy tudatában sem volt annak: most valóban legendát vagy naiv epost ol-

vas, még kevésbé, hogy: mitikus korszakban él. Számára elemi valóság volt a kereszténység és a démonizmus párviadala. Hajlandó volt *Magóg fiaiban* vagy a kereszténység angyali lovagjaiban éppoly valóságként hinni, mint ahogy a mai újságolvasó hisz — Roosevelt elnök programjában. Sőt, ha tovább megyünk: kiderül az is, hogy a mai újságolvasás naivabb és hiszékenyebb, mint középkori elődje. Amikor ugyanis a középkori ember a szeldsuk-törökben Magóg fiait vélte felismerni, pozitívebb ismereteknek volt birtokában, mint mai társa, aki holnap vagy holnapután kiábrándulhat Rooseveltből, de a középkori embert — mivel erkölcsi princípiummal állott szemben — nem érhetette meglepetés, hogy Magóg fiaiból holnapután angyalok vagy szentek lesznek.

Ezért Kállay nagyon helyesen és eredetien tárta fel a XII. századot, amikor retrospektív beleérzés helyett a kor belső hullámainak hátán járja be hajójával az *akkori* világot, végleteinek határai között és úgy, ahogy az a kortársakban kivetítve létezett. Ez a világ pedig telítve van csodával, arannyal, kőnek, vérnek és szentségnek végleteivel. Telítve van angyalokkal, ördögökkel, angyali és ördögi emberekkel. Ez az a korszak, amelyben Krisztus ígéje azon az úton van, hogy testté váljék. Katolikus számára ez a folyamat azonban még ma sem zajlott le, ma sem fejeződött be, mert ha befejeződne, ez a vég az utolsó ítélet napja volna, amelyen Krisztus másodszor is megjelenik,

mint a megtestesült isteni ige.

Ezért a tanulságért nagyon hálásak vagyunk Kállaynak. Kézai Béla.

JULIEN GREEN: LEVIATHAN. (*Athaeneum kiadása.*) A *Leviáthán* az unalom szimbóluma, mely könyörtelenül felfal mindenkit, aki közelébe kerül. A regény alakjai kivétel nélkül áldozatai e szörnyetegnek, még Angèle is, akit a többiek sodornak feléje. A cselekmény látszólag a mindennapi, érzékelhető világban játszódik le, de igazi értelmét csak akkor kapjuk meg, ha a látható világ határvonalához helyezzük, ahol érintkezik az anyagtalán erőknél alávett szellemi világgal. Így a regény voltaképpen érzékeltetett története annak az összeütközésnek, mely e két ellentétes hatalom között örökidőktől fogva végbemegy. Ennek a küzdelemnek egymásutáni jelenei az anyagi világ síkjában folynak le, de jelentőséget csak úgy nyernek, ha tekintetbe vesszük a morális tétet, mely ott kockán forog: egy ember, a negyvenéves Guéret tanár, lelki megsemmisülését, aki a szenvedély zsákmánya. Abban a pillanatban, amikor valakire egy szenvedély — a jelen esetben a tanár szerelme egy fiatal kiszolgálólány, Angèle iránt — erősebb vonzást gyakorol, mint maga az élet, ez utóbbi lehetetlenné válik. A green-i hősök lényeges vonása abban áll, hogy képtelenek elfojtani vágyukat, vagy összhangba hozni a

körülményekkel. Nincs mód a megoldásra, mert *lelki* vagy *érzelmi* vágy keríti őket hatalmába s a dolog természeténél fogva nem tudják elképzelni, hogy ez valaha is megszűnik bennük. Érzelmi életük összekavarodottsága ilyenkor esztelen tettekben nyilvánkozik meg, majd az érzéketlen falként emelkedő világ ellen fordulnak, és minden emberi józanságot elvetve, annak megsemmisítésére törekszenek. Így történik, hogy a tanár majdnem agyonveri Angèle-t, és meggyilkolja az öreg koldust. Ebben a pánikszerű lelkiállapotban a valóság szinte szétfoszlik örülete előtt, és a földi törvények és értékek minden jelentőségüket elvesztik.

A vigasztalan pesszimizmust, mely a regényből kiárad, még fokozza és aláfesti Green előadásának kegyetlen objektivitása, mely mellett a flaubert-i sokat emlegetett nyugodtság rosszul leplezett vallomásként hat. Soha egy megjegyzés vagy érzelmi kitörés nem zavarja az író analízisét, mert a rokonszenvedés vagy az elítélés meghamisítaná Green szerint a regény zárt egységét és hatóerejét. Proust teljesen alanyi, intuitív eszközökkel dogozó módszerrel ez a hideg, orvosi látásmód a modern francia regény legnagyobb technikai diadala.

A regényt Benedek Marcel fordította, kifogástalanul; csak mintha itt-ott némi gépiesség lenne érezhető a mondatok és szavak mögött. *jb.*

Kritikai rovatunk néhány cikke anyagtorlódás miatt következő számunkban kerül közlésre.

JUST BÉLA

HAJNALI KETTŐ

RÉVAI TESTVÉREK

A SZENTISTVÁNI ÁLLAMESZMÉNEK
KORSZERŰ ÉRTELMEZÉSÉT MUNKÁLJA

AZ ORSZÁG ÚTJA

HAVI ÁLLAM- ÉS NEMZETPOLITIKAI FOLYOIRAT.
SZERKESZTIK: BARANKOVICS ISTVÁN ÉS DESSEWFFY GYULA GRÖF.

ELŐFIZETÉSI ÁRA
EGY ÉVRE 5.— PENGÓ
FÉL ÉVRE 2-50 PENGÓ
EGYES SZÁM ÁRA 50 F

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, IV. KER, VÁCI-UTCA 46. II. EM. 3.
TELEFON 18—22—40. — MUTATVÁNYSZÁMOT KÉSZSÉGGEL KÜLD A KIADÓHIVATAL

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Possonyi László.

Possonyi László

ÜLDÖZNI
FOGNAK TITEKET

R é v a i k i a d á s